

RiR 2025:16

Nationella minoritetsspråk

– kortsiktiga och otillräckliga statliga insatser

Riksrevisionen är en myndighet under riksdagen med uppgift att granska statliga myndigheter och verksamheter. Vi bedriver både årlig revision och effektivitetsrevision. Genom ett grundlagsskyddat oberoende har Riksrevisionen ett starkt mandat och är en viktig del av riksdagens kontrollmakt som bidrar till förbättringar och demokratisk insyn.

Denna rapport har tagits fram inom effektivitetsrevisionen, vars uppgift är att granska hur effektiv den statliga verksamheten är. Vi lämnar även rekommendationer för att förbättra den granskade verksamheten. Effektivitetsgranskningar lämnas direkt till riksdagen som bereder dem tillsammans med en svarsskrivelse från regeringen.

Riksrevisionen

RiR 2025:16

ISBN 978-91-7086-719-4

ISSN 1652-6597

Tryck: Riksdagstryckeriet, Stockholm 2025

Beslutad: 2025-05-16
Diarienummer: 2024/0428
RiR 2025:16

Till: Riksdagen

Härmed överlämnas enligt 9 § lagen (2002:1022) om revision av statlig verksamhet m.m. följande granskningsrapport:

Nationella minoritetsspråk

– kortsiktiga och otillräckliga statliga insatser

Riksrevisionen har granskat statens främjande av de nationella minoritetsspråken. Resultatet av granskningen redovisas i denna granskningsrapport. Den innehåller slutsatser och rekommendationer som avser regeringen, Institutet för språk och folkminnen, Länsstyrelsen i Stockholms län, Lunds universitet, Sametinget, Statens skolverk, Stockholms universitet, Södertörns högskola, Universitets- och högskolerådet, samt Umeå universitet.

Riksrevisorn Christina Gellerbrant Hagberg har beslutat i detta ärende. Revisorn Matilda Loborg har varit föredragande. Revisorn Elina Ekberg och enhetschefen Jesper Antelius har medverkat i den slutliga handläggningen.

Christina Gellerbrant Hagberg

Matilda Loborg

För kännedom

Regeringskansliet; Finansdepartementet, Kulturdepartementet,
Utbildningsdepartementet

Institutet för språk och folkminnen, Länsstyrelsen i Stockholms län,
Lunds universitet, Sametinget, Statens skolverk, Stockholms universitet,
Södertörns högskola, Universitets- och högskolerådet, Umeå universitet

Innehåll

Sammanfattning	5
1 Inledning	9
1.1 Motiv till granskning	9
1.2 Revisionsfrågor och avgränsningar	9
1.3 Bedömningsgrunder	10
1.4 Metod och genomförande	15
2 Skyddet av de nationella minoritetsspråken	18
2.1 Att bevara minoritetsspråken är en del av minoritetspolitiken	18
2.2 Statens insatser för språken finansieras genom olika anslag	20
3 Insatser för att barn och elever ska få lära sig minoritetsspråken	22
3.1 Skolverkets samordning är inte tillräcklig för att underlätta modersmålsundervisningen	22
3.2 Skolverkets arbete med läromedel och uppdragsutbildningar har utgått från behov	26
3.3 Sektorsansvaret leder inte till större pådrivande insatser	28
3.4 Stödmaterial upplevs inte lättillgängligt	30
3.5 Skolverket genomför regelbundna samråd, men många synpunkter leder inte till åtgärder	31
4 Insatser för fler lärare i minoritetsspråken	33
4.1 Lärosätena utvecklar kurserna utifrån behov hos studenterna, men utbudet av språkkurser varierar	33
4.2 Kursutbudet motsvarar inte behovet av lärare i alla minoritetsspråk	37
4.3 Informationen om språkkurser riktas inte till lärarstudenter	40
4.4 Lärosätena arbetar för att skapa samarbeten, men samarbetet med lärarutbildningen är begränsat	42
4.5 De flesta lärosäten har regelbundna samråd	44
5 Språkcentrum och språkvård	45
5.1 Språkcentrumens insatser utformas utifrån språkbärarnas behov och prioriterar barn och unga	45
5.2 Språkvården har små resurser och stora behov	48
5.3 Ryckig styrning av språkcentrum har påverkat effektiviteten i verksamheten	50
6 Stöd och uppföljning	53
6.1 Information och stöd om språk samlas inte lättillgängligt för målgrupperna	53
6.2 Uppföljningsmyndigheterna tar fram stödmaterial utifrån behov, men visst efterfrågat material saknas	55
6.3 Stödet för att bidra till ökad kännedom om andras arbete kan stärkas	57
6.4 Uppföljningen har utvecklats, men utmaningar kvarstår	59

7	Slutsatser och rekommendationer	62
7.1	Resurser kan användas mer effektivt över tid	62
7.2	Samordningen av undervisning i minoritetsspråken bör bli mer effektiv	63
7.3	Lärosätena och UHR bör fokusera tydligare på att bidra till lärare i minoritetsspråken	64
7.4	Uppföljningsmyndigheterna behöver samla och sprida mer information om minoritetsspråken	66
7.5	Rekommendationer	68
	Referenslista	69

Sammanfattning

Staten har åtagit sig att hålla de nationella minoritetsspråken levande. I Sverige har jiddisch, finska, meänkieli, romani chib och samiska erkänts som nationella minoritetsspråk. Varje människa har rätt att tala sitt språk, och språket är en viktig del av var och ens identitet. Minoritetsspråken utgör dessutom en del av den svenska kulturen och det svenska kulturarvet.

Riksrevisionen har granskat hur Institutet för språk och folkminnen, Länsstyrelsen i Stockholms län, Lunds universitet, Sametinget, Statens skolverk, Stockholms universitet, Södertörns högskola, Universitets- och högskolerådet och Umeå universitet arbetar för att hålla de nationella minoritetsspråken levande.

Myndigheterna ska bland annat bidra till samordning av undervisning i språken, bidra till en stärkt lärarförsörjning, ansvara för språkcentrum och språkvård samt ge stöd och följa utvecklingen på området.

Riksrevisionens övergripande slutsats är att statens insatser inte är tillräckliga för att nå målet om att hålla de nationella minoritetsspråken levande. Dessutom kan staten använda sina resurser mer effektivt, bland annat genom att fördela resurserna över längre tid i stället för i korta satsningar. Riksrevisionen bedömer även att det behövs bättre samordning av undervisning i minoritetsspråken, tydligare information om vägarna till lärarutbildning och att information och stöd på området behöver samlas på ett mer lättillgängligt sätt.

Resurser kan användas mer effektivt om de fördelas långsiktigt

Riksrevisionen bedömer att regeringen skulle kunna använda sina resurser mer effektivt för att bevara minoritetsspråken genom att ge ansvariga myndigheter långsiktiga uppdrag att arbeta med språkcentrum, främja produktionen av läromedel samt ge stöd till och följa utvecklingen på området. Myndigheterna har svårt att hitta kvalificerad personal som kan arbeta med uppdragen, och det tar tid att bygga upp relevant kompetens och förankra arbetet med språkbärare (personer som känner tillhörighet till minoritetsspråket). Det innebär att myndigheterna har svårt att snabbt skala upp verksamheten under några år. Betydande resurser som tilldelats för att stärka minoritetsspråken under perioden 2022–2024 har därför inte utnyttjats.

Riksrevisionen bedömer att statens resurser skulle användas mer effektivt om myndigheterna kan planera och arbeta långsiktigt utifrån instruktionsenliga uppdrag.

Fler kan få undervisning i minoritetsspråken genom bättre samordning

Eftersom det finns få lärare i minoritetsspråken, är det väsentligt att undervisning i språken samordnas på ett effektivt sätt. Fjärrundervisning är ett viktigt verktyg för att samordna undervisningen. Skolverket behöver dock känna till vilka skolhuvudmän som har, och vilka som saknar, tillgång till lärare i språken, om de i större utsträckning ska kunna bistå i att skapa samordningslösningar. I dagsläget är denna information begränsad till vilka huvudmän som använder fjärrundervisning.

Regeringen behöver dessutom vidta åtgärder för att säkerställa att regleringen av fjärrundervisning stödjer målet om att hålla minoritetsspråken levande. I dag är det frivilligt för skolhuvudmän att undersöka möjligheten att använda fjärrundervisning om de inte har en lärare på plats. Det innebär en risk för att elever inte får undervisning i minoritetsspråken, eftersom fjärrundervisning medför vissa kostnader. I synnerhet om den ekonomiska ersättningen för merkostnader för fjärrundervisning upphör som planerat i december 2025, är det tänkbart att huvudmän avstår från att erbjuda fjärrundervisning. Det är dessutom inte tillräckligt tydligt vem som får lov att sälja fjärrundervisning i samiska, vilket innebär att Skolverket inte informerar om alla skolhuvudmän som gör detta.

Tydligare information om vägarna till lärarutbildning

Granskningen visar att ansvariga lärosäten riktar information om utbildning i minoritetsspråken främst till språkbärare, snarare än lärarstudenter. Men för att lyckas utbilda fler lärare i minoritetsspråken bör även de som redan visar intresse för läraryrket ta del av denna information. Även Universitets- och högskolerådets samlade information om kursutbudet i minoritetsspråk, behöver i större utsträckning synliggöra vägarna till och fördelarna med att bli lärare i språken. Riksrevisionen konstaterar dessutom att de utbildningar som finns vid lärosätena inte motsvarar behovet av lärare i alla minoritetsspråk. Exempelvis finns det ett betydande behov av förskollärare som talar minoritetsspråken, men lärosätena har hittills inte erbjudit någon ordinarie utbildning i språken anpassad för förskollärare.

En viktig framgångsfaktor för framgångsrik revitalisering är att språkbärare görs delaktiga i arbetet, bland annat genom samråd. Kontakt med språkbärarna kan också underlätta arbetet med att sprida information om vägarna till lärarutbildning till potentiella studenter. Granskningen visar dock att Umeå universitet inte regelbundet anordnar samråd utifrån sitt ansvar att bidra till fler lärare i meänkieli och samiska.

Information och stöd på området behöver samlas på ett mer lättillgängligt sätt

Många myndigheter sprider information om och stödmaterial gällande minoritetsspråken, men det är för svårt för enskilda att hitta och överblicka materialen. Webbplatsen Minoritet.se är förhållandevis välkänd som samlingsplats för sådan information och sådant stöd, men Riksrevisionen bedömer att webbplatsen behöver utvecklas för att bli användarvänlig och för att säkerställa att innehållet motsvarar behoven bland målgrupperna.

Rekommendationer

Riksrevisionen lämnar följande rekommendationer till regeringen, Stockholms universitet, Umeå universitet och Lunds universitet samt till Södertörns högskola och Universitets- och högskolerådet (UHR).

Till regeringen

- Ge Skolverket ett instruktionsenligt uppdrag att samordna undervisningen i och främja produktionen av läromedel i de nationella minoritetsspråken.
- Se över regleringen av fjärrundervisning och entreprenad, i syfte att främja elevers tillgång till fjärrundervisning i nationella minoritetsspråk.
- Ge Institutet för språk och folkminnen (Isof) ett instruktionsenligt uppdrag för språkcentrum för finska, meänkieli, jiddisch och romani chib.
- Ge Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget ett instruktionsenligt uppdrag att verka för att minoritetspolitikens mål uppnås, öka kunskapen om minoriteterna och deras rättigheter samt rapportera utvecklingen på området.
- Flytta ansvaret för webbplatsen Minoritet.se till Länsstyrelsen i Stockholms län, eller annan myndighet som regeringen bedömer lämplig, och ge myndigheten i uppdrag att utveckla webbplatsens innehåll och användarvänlighet.

Till granskade lärosäten och UHR

- Förbättra informationen om möjligheten att bli lärare i nationella minoritetsspråk, och sprid i ökad omfattning informationen i kanaler som riktar sig till blivande, och nuvarande, lärarstudenter.

Till Umeå universitet

- Anordna regelbundna samråd för de nationella minoriteterna utifrån lärosätets särskilda åtagande för lärarutbildning i meänkieli och samiska.

1 Inledning

1.1 Motiv till granskning

Sverige har åtagit sig att stödja de nationella minoritetsspråken, jiddisch, romani chib, samiska, finska och meänkieli, så att de hålls levande.¹ Varje människa har rätt att tala sitt språk, och språket är en viktig del av var och ens identitet. Minoritetsspråken² utgör dessutom en del av Sveriges kultur och kulturarv. Det pågår dock en språkbytesprocess som innebär att allt färre talar minoritetsspråken.³

Sverige har återkommande fått kritik från Europarådet, bland annat för att situationen på utbildningsområdet för minoritetsspråken är otillfredsställande.⁴ I den uppföljning som görs av utvecklingen på området påtalas att det är ont om modersmålslärare i de nationella minoritetsspråken och att regeringen inte styr tillräckligt långsiktigt.⁵ En statlig utredning från 2020 konstaterade behov av bättre samordning och samverkan mellan statliga myndigheters arbete för nationella minoriteter, och behov av en utvecklad uppföljning av området.⁶

Riksrevisionen har mot denna bakgrund granskat ett antal myndigheter som ska bidra till målet att hålla de nationella minoritetsspråken levande.

1.2 Revisionsfrågor och avgränsningar

1.2.1 Övergripande revisionsfråga och delfrågor

Granskningens övergripande revisionsfråga är följande:

Är statens insatser för att hålla de nationella minoritetsspråken levande effektiva?

För att besvara revisionsfrågan ställer vi följande delfrågor:

1. Arbetar Skolverket effektivt för att barn och elever ska få lära sig sitt nationella minoritetsspråk?
2. Arbetar ansvariga lärosäten och Universitets- och högskolerådet (UHR) effektivt med att främja studier i minoritetsspråken på högskolenivå, med fokus på att bidra till lärare i minoritetsspråken?

¹ Prop. 1998/99:143; Bet. 1999/2000:KU6, rskr 1999/2000:69; Prop. 2008/09:1 utg.omr. 1, bet. 2008/09:KU1, rskr 2008/09:83.

² I rapporten kommer vi att hänvisa till *minoritetsspråk* och *nationella minoritetsspråk* synonymt. Vi avser alltså inga andra minoritetsspråk än de nationella minoritetsspråken, i de fall vi endast skriver minoritetsspråk.

³ Prop. 1998/99:143; Bet. 1999/2000:KU6, rskr 1999/2000:69; Prop. 2008/09:1 utg.omr. 1, bet. 2008/09:KU1, rskr 2008/09:83, s. 34–35.

⁴ Europarådet, *Expertkommitténs rapport framlagd inför Europarådets ministerkommitté i enlighet med artikel 16 i stadgan. Åttonde rapporten. Sverige, 2022.*

⁵ Länsstyrelsen Stockholm och Sametinget, *Minoritetspolitikens utveckling år 2023, 2024.*

⁶ SOU 2020:27, s. 196.

3. Arbetar Institutet för språk och folkminnen (Isof) och Sametinget med språkvård och språkcentrum på ett effektivt sätt?
4. Arbetar Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget⁷ effektivt med att ge stöd och följa utvecklingen på området?

1.2.2 Avgränsningar

Granskningen har avgränsats till ett urval myndigheter och uppgifter som vi bedömer är centrala för att staten ska kunna bidra till revitalisering⁸ av minoritetsspråken. Uppgifterna handlar om utbildning, uppföljning, språkcentrum och språkvård.

Flera avgränsningar har gjorts av praktiska skäl.⁹ Granskningen omfattar exempelvis inte:

- myndigheter som ska stärka tillgången till kultur och litteratur på minoritetsspråken¹⁰
- hur förvaltningsmyndigheter och domstolar lever upp till skyldigheten att kommunicera och sköta vissa ärenden på minoritetsspråken
- vissa uppdrag¹¹ på utbildningsområdet.

Granskningen avser tidsperioden år 2019–2024. Uppgifter från tidigare eller senare år redovisas i vissa fall för att ge kontext.

1.3 Bedömningsgrunder

I följande avsnitt beskriver vi de granskade myndigheternas ansvar och de bedömningsgrunder som vi använder för att bedöma effektiviteten i statens insatser.

⁷ Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget refereras till som uppföljningsmyndigheterna i denna rapport. När endast en av myndigheterna avses benämns respektive myndighet.

⁸ Arbetet med att främja ett språk så att det kan leva vidare kallas språkrevitalisering. Ordet revitalisering betyder återuppväckande och innebär att språk som håller på att dö ut får nytt liv. Isof, "Språkrevitalisering", hämtad 2025-02-27.

⁹ Granskningen omfattar till exempel inte samtliga länsstyrelsernas uppdrag att redovisa hur minoritetslagen tillämpats inom myndighetens ansvarsområde eller deras insatser för att stödja kommunerna, utan fokuserar på Länsstyrelsen i Stockholms län utifrån deras nationella ansvar.

¹⁰ Exempelvis: Kungliga biblioteket har i uppdrag att genomföra en satsning på de nationella minoriteternas bibliotek (regeringsbeslut Ku2020/02691). Kulturrådet ska främja de nationella minoriteternas kultur och fördelar statsbidrag för ändamålet (regeringsbeslut Ku2022/00583). Svenska filminstitutet har tidigare fördelat stöd till film på minoritetsspråken.

¹¹ Exempelvis: Sameskolstyrelsen ska enligt sin instruktion (förordningen [2011:131] med instruktion för Sameskolstyrelsen) främja att alla barn till samer får tillgång till en likvärdig utbildning enligt skollagen med samiska undervisningsinslag av god kvalitet i en trygg miljö. Sameskolstyrelsen ingår inte i granskningen, eftersom deras uppdrag till stor del är att jämföra med kommuners och enskilda skolhuvudmäns. Folkbildningsrådet har i uppdrag att fördela medel till insatser för att främja nationella minoritetsspråk (Ku 2022/00884), men ingår inte i granskningen eftersom Riksrevisionen senast år 2022 granskade fördelningen av statsbidrag till folkbildning (Riksrevisionen, 2022:20). Skolinspektionen har ansvar för tillsyn och kvalitetsgranskning av skolan (förordning [2011:566] med instruktion för Statens skolinspektion) men ingår inte i granskningen eftersom de inte har i uppdrag att särskilt fokusera på tillsyn av undervisning i minoritetsspråken.

Den övergripande utgångspunkten i granskningen är målet om att stödja de nationella minoritetsspråken så att de hålls levande.¹² Alla de granskade myndigheterna ska bidra till detta mål genom sitt arbete.

Vi bedömer dessutom om myndigheterna samråder med språkbärare¹³ i sitt arbete. Av lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk (minoritetslagen) framgår att myndigheter ska ge de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande i frågor som berör dem och så långt det är möjligt samråda med minoriteterna i sådana frågor.¹⁴ Att insatser utarbetas i samarbete och i samråd med språkbärare har framhållits som en kritisk faktor för framgångsrik revitalisering.¹⁵ Dessutom tar våra bedömningar hänsyn till hur myndigheterna arbetar för att fortlöpande utveckla sin verksamhet, utifrån de krav som ställs på detta i myndighetsförordningen (2007:515).¹⁶

Därutöver har vi utformat bedömningsgrunder för varje delfråga som utgår från myndigheternas ansvar på området.

1.3.1 Bedömningsgrunder för delfråga 1

Skolverkets instruktion anger att de har ett sektorsansvar för frågor om de nationella minoriteterna och de nationella minoritetsspråken. Det innebär att de ska verka samlande, stödjande och pådrivande i förhållande till berörda parter, i frågor om de nationella minoriteterna och de nationella minoritetsspråken, inom ramen för sitt verksamhetsområde.¹⁷

Skolverket har också i uppdrag att ansvara för nationell samordning av undervisning i nationella minoritetsspråk mellan år 2022 och 2025 (hädanefter refererat till som Skolverkets tillfälliga uppdrag). Uppdraget innefattar bland annat att planera och ansvara för hur fjärrundervisning i nationella minoritetsspråk kan göras tillgänglig för alla huvudmän som enligt skollagen (2010:800) ska erbjuda undervisning i språken. I uppdraget ingår också att betala ut ersättning för merkostnader till huvudmän som använder fjärrundervisning och att stödja produktionen av läromedel i språken.¹⁸

¹² Prop. 1998/99:143; Bet. 1999/2000:KU6, rskr 1999/2000:69; Prop. 2008/09:1 utg.omr. 1, bet. 2008/09:KU1, rskr 2008/09:83 s. 14.

¹³ Språkbärare kallas personer som, oavsett nivå av språkkunskaper i minoritetsspråket, känner tillhörighet till språket. Begreppet omfattar både talare av språket och personer som inte talar språket men som känner en tillhörighet till det, oftast genom att det har talats i familjen, släkten eller området där man bor. Isof, "Isofs termlista – Språkbärare", hämtad 2025-02-27.

¹⁴ 5 § lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk (minoritetslagen).

¹⁵ Isof, *Framgång för små språk*, 2022, s. 33.

¹⁶ 6 § myndighetsförordningen (2007:515).

¹⁷ 18 § förordningen (2015:1047) med instruktion för Statens skolverk.

¹⁸ Regleringsbrev för Skolverket 2022–2025. Utöver detta har Skolverket haft i uppdrag att utveckla, tillgängliggöra och finansiera uppdragsutbildningar för att öka graden av behöriga lärare i samiska.

Riksrevisionen bedömer att Skolverket arbetar effektivt för att elever ska få undervisning i sitt nationella minoritetsspråk om de:

- underlättar för skolhuvudmän att tillhandahålla modersmålsundervisning i nationella minoritetsspråk, genom samordnande insatser
- utformar information om undervisning i minoritetsspråk och stöd på området efter de olika behov som finns hos huvudmän, rektorer och lärare
- sprider information och stödmaterial på ett lättillgängligt sätt för målgrupperna.

1.3.2 Bedömningsgrunder för delfråga 2

Lunds universitet, Stockholms universitet, Umeå universitet samt Södertörns högskola ska bidra till lärarförsörjningen i jiddisch, finska, samiska och meänkieli respektive romani chib. Lärosätena har i uppdrag att bedriva utvecklingsarbete och utbildning på vetenskaplig grund, däribland med sikte på lärarutbildningar. I uppdraget ingår att samverka med berörda aktörer, såsom andra lärosäten som har uppdrag eller erfarenhet av att arbeta med nationella minoritetsspråk. Uppdraget ges årligen i lärosätenas regleringsbrev, där det framgår att arbetet ska främja undervisning i och på det aktuella minoritetsspråket i förskolan, grundskolan, gymnasieskolan och högskolan.¹⁹

Under 2022–2024 har lärosätena dessutom haft ett särskilt uppdrag, med särskild finansiering, att utveckla det arbete och den verksamhet som de bedriver enligt det ovan nämnda uppdraget. Syftet med det förstärkta uppdraget var att förbättra förutsättningarna för revitalisering och bevarandet av minoritetsspråken och på sikt bidra till att stärka kompetensförsörjningen av minoritetsspråkskunnig personal inom offentlig sektor.²⁰

Lunds, Stockholms och Umeå universitet har också under hela granskningsperioden haft i uppdrag att erbjuda utbildning i jiddisch och finska respektive samiska och meänkieli.²¹

Riksrevisionen bedömer att lärosätena arbetar effektivt med att främja studier i minoritetsspråken på högskolenivå, med fokus på att bidra till lärare i minoritetsspråken, om de:

- utvecklar kursutbudet utifrån behovet av lärare i språken, och målgruppens förutsättningar
- utbyter erfarenheter, och samarbetar vid behov, med andra lärosäten som undervisar i minoritetsspråk
- informerar tydligt och riktat om möjligheten att studera nationella minoritetsspråk, och informerar särskilt om möjligheten att utbilda sig till lärare i nationella minoritetsspråk.

¹⁹ Se regleringsbrev för nämnda lärosäten för åren 2019–2024.

²⁰ Regeringsbeslut Ku2022/00584.

²¹ Se regleringsbrev för nämnda lärosäten för åren 2019–2024.

Av Universitets- och högskolerådets instruktion framgår att de ska främja minoritetsspråken inom högre utbildning. De ska också informera om högskoleutbildning så att enskilda kan göra välavvägda val, och främja breddad rekrytering till högskolan.²² UHR har därmed en viktig uppgift att bidra till att enskilda får information om och uppmuntras söka sig till de kurser lärosätena utvecklar. Riksrevisionen bedömer att UHR arbetar effektivt för att främja studier i minoritetsspråken på högskolenivå, med fokus på att bidra till lärare i minoritetsspråken, om de:

- informerar tydligt och riktat om möjligheten att studera nationella minoritetsspråk, och informerar särskilt om möjligheten att utbilda sig till lärare i nationella minoritetsspråk.

1.3.3 Bedömningsgrunder för delfråga 3

Isof och Sametinget ska bedriva språkvård och språkcentrum för minoritetsspråken.

Språkvård kan innebära olika saker beroende på språkens förutsättningar. Det kan exempelvis vara att ge språkliga råd och rekommendationer, ta fram ordlistor och termer och utarbeta normer för hur språken ska skrivas.²³ Av Isofs instruktion framgår att myndigheten ska samla in, bevara, vetenskapligt bearbeta samt sprida kunskap och material om de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli och romani chib i Sverige.²⁴ Sametinget har inte något uttryckligt uppdrag att bedriva språkvård i sin instruktion, men ska enligt sametingslagen (1992:1433) fastställa mål för och leda det samiska språkarbetet.²⁵ Under 2022–2024 har Sametinget också haft ett särskilt uppdrag att vidta språkvårdande insatser samt arbeta med språkteknologi för att stärka och utveckla det samiska språket.²⁶

Språkcentrum ska främja användningen av språken i samhället, bistå med sakkunskap, utveckla metoder för att stärka enskildas förutsättningar att bruka och återta språken samt sprida kunskap om revitalisering. Sametingets ansvar för samiska språkcentrum framgår av deras instruktion.²⁷ År 2022 och 2023 har de dessutom haft i uppdrag att utveckla Samiskt språkcentrums verksamhet och etablera språkcentrum på ytterligare orter.²⁸ Isof fick ett särskilt uppdrag att ansvara för språkcentrum för finska, jiddisch, meänkieli och romani chib under

²² 12 och 14 §§ förordningen (2012:811) med instruktion för Universitets- och högskolerådet.

²³ Isof, "Språkvård", hämtad 2025-02-27; Isof, "Språkvård nationella minoritetsspråk", hämtad 2025-03-17.

²⁴ 1 och 2 §§ förordningen (2007:1181) med instruktion för Institutet för språk och folkminnen; Regeringsbeslut Ku2019/00160, Ku2019/00736, Ku2019/01708, Ku2021/02483; 2 kap. 1 § Sametingslagen (1992:1433); 2 § förordningen (2009:1395) med instruktion för Sametinget; Regeringsbeslut Ku2022/00689.

²⁵ 2 kap. 1 § 4 sametingslagen (1992:1433). Sametinget har också haft ett uppdrag i regleringsbrevet under granskningsperioden att årligen lämna en lägesrapport till Regeringskansliet (Kulturdepartementet) om situationen för de samiska språken och resultatet av det samlade språkarbetet.

²⁶ Regeringsbeslut Ku2022/00689.

²⁷ 2 § förordningen (2009:1395) med instruktion för Sametinget.

²⁸ Förordningen (2009:1395) med instruktion för Sametinget; Regleringsbrev för Sametinget 2022–2024.

perioden 2022–2024.²⁹ År 2025 finns uppdraget i Isofs regleringsbrev.

Av myndigheternas uppdrag framgår att arbetet ska utgå från språkbärarnas behov av revitaliseringsinsatser och ske i dialog med språkbärarna. Insatser som riktar sig till barn och ungdomar ska prioriteras särskilt.³⁰ I Isofs uppdrag om språkcentrum och i Sametingets uppdrag om utökning av språkcentrum ingick också att i dialog med varandra ta fram indikatorer som gör det möjligt att följa minoritetsspråkens utveckling över tid.

Riksrevisionen bedömer att Isof och Sametinget arbetar med språkvård och språkcentrum på ett effektivt sätt om de:

- utformar revitaliserande och språkvårdande insatser utifrån behov och kunskap på området
- prioriterar revitaliserande insatser riktade till barn och unga³¹
- delar erfarenheter och kunskap mellan språkcentrum och språkvårdande verksamheter, i syfte att utveckla verksamheterna.³²

1.3.4 Bedömningsgrunder för delfråga 4

Länsstyrelsen i Stockholms län³³ och Sametinget (uppföljningsmyndigheterna) ska följa upp myndigheters tillämpning av minoritetslagen och bistå dem genom exempelvis rådgivning och information.³⁴ Syftet med uppföljningen är att driva på genomförandet av rättigheterna och skyldigheterna på det kommunala planet och att ge regeringen underlag rörande efterlevnaden av lagen.³⁵ Uppdraget konkretiseras i uppföljningsmyndigheternas regleringsbrev, där formuleringen varierat under granskningsperioden. Enligt 2024 års regleringsbrev ska uppföljningsmyndigheterna verka för att det fastställda målet för minoritetspolitiken uppnås, samt för ökad kunskap om de nationella minoriteterna och deras rättigheter. I uppdraget ingår att främja samverkan mellan statliga myndigheter, stödja erfarenhetsutbyte mellan kommuner och regioner, bistå med rådgivning och stöd till dessa aktörer samt att redovisa utvecklingen på området.³⁶

²⁹ Regeringsbeslut 2021-12-16, Ku2019/00160, Ku2019/00736, Ku2019/01708, Ku2021/02483. Isof har tidigare haft i uppdrag att föreslå hur språkcentrum kan inrättas (regleringsbeslut 2018-06-28, Ku2015/02857/DISK, Ku2018/01455/DISK.)

³⁰ Regeringsbeslut 2021-12-16, Ku2019/00160, Ku2019/00736, Ku2019/01708, Ku2021/02483; Regleringsbrev för Sametinget 2022 och 2023.

³¹ Utöver ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken, enligt 8 § språklagen (2009:600) ska det allmänna även särskilt främja barns utveckling av en kulturell identitet och användning av det egna minoritetsspråket. Detta framgår av 4 § minoritetslagen.

³² Enligt 6 § myndighetsförordningen (2007:515) ska myndigheter fortlöpande utveckla sin verksamhet samt verka för att genom samarbete med andra ta vara på fördelar.

³³ Regeringen har under 2024 gett Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) i uppdrag att analysera förutsättningarna och konsekvenserna av att överföra ansvaret för minoritetspolitiken från Länsstyrelsen i Stockholms län till MUCF. Regeringsbeslut Ku2020/01170 (delvis), Ku2024/00739.

³⁴ Se 20 och 21 §§ minoritetslagen jämfört med 2 och 3 §§ förordningen (2009:1299) om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

³⁵ Prop. 2008/09:158, s. 49.

³⁶ Se regleringsbrev för Sametinget respektive Länsstyrelsen under 2019–2024.

Riksrevisionen bedömer att uppföljningsmyndigheterna³⁷ arbetar effektivt med att ge stöd och följa utvecklingen på området, om de:

- tar fram information och stödmaterial utifrån de olika behov som finns hos målgrupperna, och sprider det på ett lättillgängligt sätt
- bidrar till att myndigheter och kommuner får kännedom om varandras arbete på området, exempelvis genom nätverk och informationsspridning
- följer och rapporterar utvecklingen på området på ett sätt som gör det möjligt att identifiera behov av och prioritera insatser på området.

1.4 Metod och genomförande

Granskningen har genomförts av Matilda Loborg (projektledare) och Elina Ekberg. Gustav Stark (praktikant) har också bidragit i arbetet. Två referenspersoner har lämnat synpunkter på granskningsupplägg och på ett utkast till granskningsrapport: Leena Huss, professor emerita i finska, Uppsala universitet, och Yair Sapir, universitetslektor i svenska, Högskolan i Kristianstad. Företrädare för Regeringskansliet (Kulturdepartementet och Utbildningsdepartementet), Institutet för språk och folkminnen, Länsstyrelsen i Stockholms län, Lunds universitet, Sametinget, Statens skolverk, Stockholms universitet, Södertörns högskola, Universitets- och högskolerådet och Umeå universitet har fått tillfälle att faktagranska och i övrigt lämna synpunkter på ett utkast till granskningsrapporten.

1.4.1 Metoder för informationsinhämtning

Nedan redogörs kortfattat för de metoder som använts i granskningen.

Intervjuer och skriftliga frågor

För att undersöka hur myndigheterna tolkar och genomför sina uppdrag har vi ställt skriftliga frågor till och intervjuat berörd personal och ansvariga chefer vid de granskade myndigheterna.

Vi har ställt skriftliga frågor till Kultur- respektive Utbildningsdepartementet för att undersöka hur regeringen styr området, samt hur de följer utvecklingen på området. Vi har även tagit del av interna budgetunderlag och protokoll från myndighetsdialoger under granskningsperioden, när dessa dialoger berört myndigheternas uppdrag att arbeta med minoritetsspråk.

Vi har intervjuat anställda inom 12 kommuner för att få exempel på upplevelsen av statens stöd och samordning, särskilt vad gäller förskole- och skolfrågor. Vilka som deltog i intervjuerna skiljer sig åt mellan kommunerna, men i huvudsak har deltagarna varit minoritetssamordnare, tjänstemän på förskole- eller utbildningsförvaltningen, rektorer och anställda i förskolan eller skolan. Urvalet av kommuner gjordes för att

³⁷ Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget refereras till som uppföljningsmyndigheterna i denna rapport. När endast en av myndigheterna avses benämns respektive myndighet.

fånga olika förutsättningar att tillhandahålla förskola och modersmålsundervisning på minoritetsspråk, och därmed olika behov av statens stöd.³⁸ Vi har stämt av urvalet med företrädare för Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), och ställt frågor till SKR om deras uppfattning av statens stöd på området. Vi har också intervjuat Sameskolstyrelsen om deras upplevelse av samarbete med och stöd från Skolverket gällande frågor om fjärrundervisning.³⁹ Totalt har vi genomfört cirka 35 intervjuer inom ramen för granskningen.

Dokumentstudier

Vi har tagit del av relevant dokumentation från ansvariga myndigheter. Det har till exempel varit uppgifter över antal årsarbetskrafter som arbetar med uppdragen, hur stor andel av angivna medel som myndigheterna nyttjat och till vad, dokumentation från samråd med företrädare för de nationella minoriteterna, budgetunderlag, återrapporteringar till regeringen och annan dokumentation av hur myndigheterna utfört sina uppdrag.

Synpunkter från nationella minoriteter

Vi bjöd in nationella minoritetsorganisationer att lämna synpunkter på ett antal frågor om de granskade myndigheterna, vid ett digitalt möte i januari 2025. Ett antal minoritetsorganisationer och enskilda har inkommit med skriftliga synpunkter på frågor i granskningen.

Vi har också inhämtat synpunkter från nationella minoriteter genom två enkäter. Enkäterna innehöll frågor om erfarenheter av samråd med de myndigheter och departement som granskningen omfattar, liksom möjlighet att lämna förslag på förbättringar på området.

En enkät riktades till minoritetsorganisationer. Den skickades med e-post till de 36 minoritetsorganisationer som fått statsbidrag för revitaliseringsinsatser av Isof eller organisationsbidrag från Länsstyrelsen, med uppmaning om att skicka vidare länken till andra organisationer. Enkäten fick 15 svar. Enkäten gick att besvara mellan den 15 oktober 2024 och den 7 januari 2025.

Den andra enkäten riktade sig till enskilda individer som tillhör någon av de nationella minoriteterna. Länken till enkäten och information om granskningen lades upp på webbplatserna *Minoritet.se* och *Sametinget.se*, samt distribuerades i Länsstyrelsen i Stockholms läns respektive Skolverkets nyhetsbrev med temat nationella minoriteter. Enkäten fick 43 svar. Enkäten gick att besvara mellan den 15 oktober 2024 och den 7 januari 2025.

³⁸ Till exempel kommuner som ingår i förvaltningsområde (se avsnitt 2.1) och de som inte gör det, kommuner som ingår i förvaltningsområde för flera minoritetsspråk eller endast ett, kommuner som omfattar stora geografiska områden och kommuner som är tätbefolkade.

³⁹ Sameskolstyrelsen ska bedriva fjärrundervisning på entreprenad enligt 23 kap. 4 § skollagen (2010:80), och har ett viktigt ansvar för att tillhandahålla fjärrundervisning i samiska. De är därmed en viktig aktör för att Skolverket ska lyckas med sitt uppdrag att bidra till att fler huvudmän erbjuder modersmålsundervisning med hjälp av fjärrundervisning.

Båda enkäterna var anonyma i avseendet att Riksrevisionen inte kan se vem som svarat vad. Respondenterna fick dock ange vilket språk deras svar berörde. Nästan hälften av svaren i båda enkäterna berörde finska. Svar inkom gällande alla språk i enkäten till enskilda, och gällande alla språk utom meänkieli i enkäten till organisationer.⁴⁰ Enkätsvaren kan inte sägas vara representativa för de nationella minoriteterna.

⁴⁰ Respondenterna fick ange vilket språk deras svar berörde, men ingen åtskillnad gjordes mellan olika samiska språk eller varieteter av språken.

2 Skyddet av de nationella minoritetsspråken

I detta kapitel ger vi en översiktlig bakgrund till minoritetsspråkspolitiken och finansieringen av politikområdet.

2.1 Att bevara minoritetsspråken är en del av minoritetspolitiken

År 2000 ratificerade Sverige Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter (ramkonventionen)⁴¹ och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (språkstadgan)⁴². Minoritetspolitiken infördes då som ett eget politikområde inom den svenska statsbudgeten.⁴³ I syfte att stärka och säkerställa efterlevnaden av de nationella minoriteternas rättigheter har minoritetspolitiken delats in i tre delområden: *Diskriminering och utsatthet*, *Språk och kulturell identitet* samt *Inflytande och delaktighet*.⁴⁴ Målet för den svenska minoritetspolitiken är att ge skydd för de nationella minoriteterna och att stärka deras möjligheter till inflytande, samt att stödja de historiska minoritetsspråken så att de hålls levande.⁴⁵

Åtagandena i ramkonventionen och språkstadgan genomförs i svensk rätt i huvudsak genom minoritetslagen samt bestämmelser i språklagen (2009:600) och skollagen. I minoritetslagen anges bland annat att det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken och att barns användning av det egna minoritetsspråket ska främjas särskilt.⁴⁶

Skolhuvudmän och kommuner bär en stor del av ansvaret för minoritetsspråkens revitalisering, eftersom de ska tillgodose rätten till modersmålsundervisning och rätten till förskola på minoritetsspråk.

Kort om vissa rättigheter kopplade till minoritetsspråk⁴⁷

Rätten till undervisning i ett nationellt minoritetsspråk som modersmål är sedan 2015 starkare än rätten till undervisning i andra modersmål.⁴⁸ Till exempel ställs inga krav på att språket talas i hemmet, eller på förkunskaper. Det räcker med att en elev vill läsa ett nationellt minoritetsspråk som modersmål för att skolhuvudmannen ska erbjuda undervisning i det. Elever i grundskolan har också möjlighet att välja att läsa minoritetsspråket som modernt språk, om huvudmannen valt att erbjuda det.⁴⁹

⁴¹ Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter, Strasbourg den 1 februari 1995 (SÖ 2000:2).

⁴² Europeisk stadga om landsdels- eller minoritetsspråk (SÖ 2000:3).

⁴³ Prop. 1998/99:143, bet. 1999/2000: KU6, rskr 1999/2000:69.

⁴⁴ Prop. 2008/09:158, bet. 2008/09: KU23, rskr 2008/09:272.

⁴⁵ Prop. 1998/99:143; Bet. 1999/2000:KU6, rskr 1999/2000:69; Prop. 2008/09:1 utg.omr. 1, bet. 2008/09:KU1, rskr 2008/09:83 s. 14.

⁴⁶ 4 § lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

⁴⁷ Utöver de rättigheter som nämns här ges de nationella minoriteterna ytterligare rättigheter genom minoritetslagen, som exempelvis rätt till äldreomsorg på minoritetsspråk.

⁴⁸ Prop. 2013/14:148, bet. 2013/14:UbU21, rskr 2013/14:292.

⁴⁹ 10 kap. 7 § skollagen; 9 kap. 5–7 §§ skolförordningen (2011:185).

Skolhuvudmän kan använda **fjärrundervisning** för att ge eleven möjlighet att läsa sitt minoritetsspråk. Fjärrundervisning är undervisning där eleven och läraren är åtskilda i rum, men inte i tid.⁵⁰ Förutom läraren behöver det finnas en handledare på samma plats som eleven, vilket innebär att fjärrundervisning blir mer kostsam än undervisning där lärare och elev befinner sig på samma plats. Undervisningsformen kan användas inom en huvudman, exempelvis för att låta en lärare undervisa elever som går på olika skolor i samma kommun samtidigt, utan att eleverna ska behöva förflytta sig. Det är också möjligt för en huvudman att sluta avtal om fjärrundervisning med en annan huvudman. Då bedrivs fjärrundervisning på **entreprenad**.⁵¹

Av minoritetslagen framgår att det finns **förvaltningsområden** för finska, samiska och meänkieli. I kommuner inom dessa förvaltningsområden finns starkare rättigheter för minoritetsspråk, bland annat en lagstadgad rättighet att erbjudas förskola på det minoritetsspråk som kommunen är förvaltningsområde för.⁵² Det finns inte förvaltningsområden för jiddisch och romani chib.

2.1.1 Språkens förutsättningar skiljer sig mycket åt

Förutsättningar för revitalisering skiljer sig mycket åt mellan de nationella minoritetsspråken. Till att börja med skiljer sig antalet språkbärare⁵³ i de olika språken. Tillsammans beräknas de dock utgöra närmare tio procent av Sveriges befolkning.⁵⁴ Finska är det nationella minoritetsspråk som har flest talare.⁵⁵ Eftersom språket talas i Finland finns också betydligt bättre förutsättningar när det gäller skriftspråk och språkteknologi jämfört med de andra minoritetsspråken.⁵⁶ Meänkieli, liksom flera av varieteterna i romani chib, har däremot historiskt varit talade språk, och har därför inte etablerade skriftspråk.⁵⁷ Möjligheterna till revitalisering i romani chib särskiljer sig dessutom eftersom det finns så många varieteter som har olika bakgrunder och förutsättningar.⁵⁸ De fem samiska språk som talas i den svenska delen av Sápmi har också olika förutsättningar, exempelvis utifrån antalet talare och tillgång till

⁵⁰ 1 kap. 3 § och 21 kap. 12–13 §§ skollagen.

⁵¹ Se kap. 21 och 23 skollagen.

⁵² 8 kap. 12 b § skollagen; Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

⁵³ Språkbärare kallas personer som, oavsett nivå av språkkunskaper i minoritetsspråket, känner tillhörighet till språket. Begreppet omfattar både talare av språket och personer som inte talar språket men som känner en tillhörighet till det, oftast genom att det har talats i familjen, släkten eller området där man bor. Isof, "Isofs termlista – Språkbärare", hämtad 2025-02-27.

⁵⁴ Någon exakt statistik finns inte, eftersom registrering med etnisk tillhörighet som grund inte görs i Sverige. Socialstyrelsen, Kunskapsguiden, "Om nationella minoriteter", hämtad 2025-02-27.

⁵⁵ Isof, "Vanliga frågor – Hur många talare finns det av de nationella minoritetsspråken?", hämtad 2025-02-27.

⁵⁶ Isof, *Fördjupat handlingsprogram för bevarande av de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli och romska*, 2021, s. 25.

⁵⁷ Isof, *Fördjupat handlingsprogram för bevarande av de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli och romska*, 2021, s. 42.

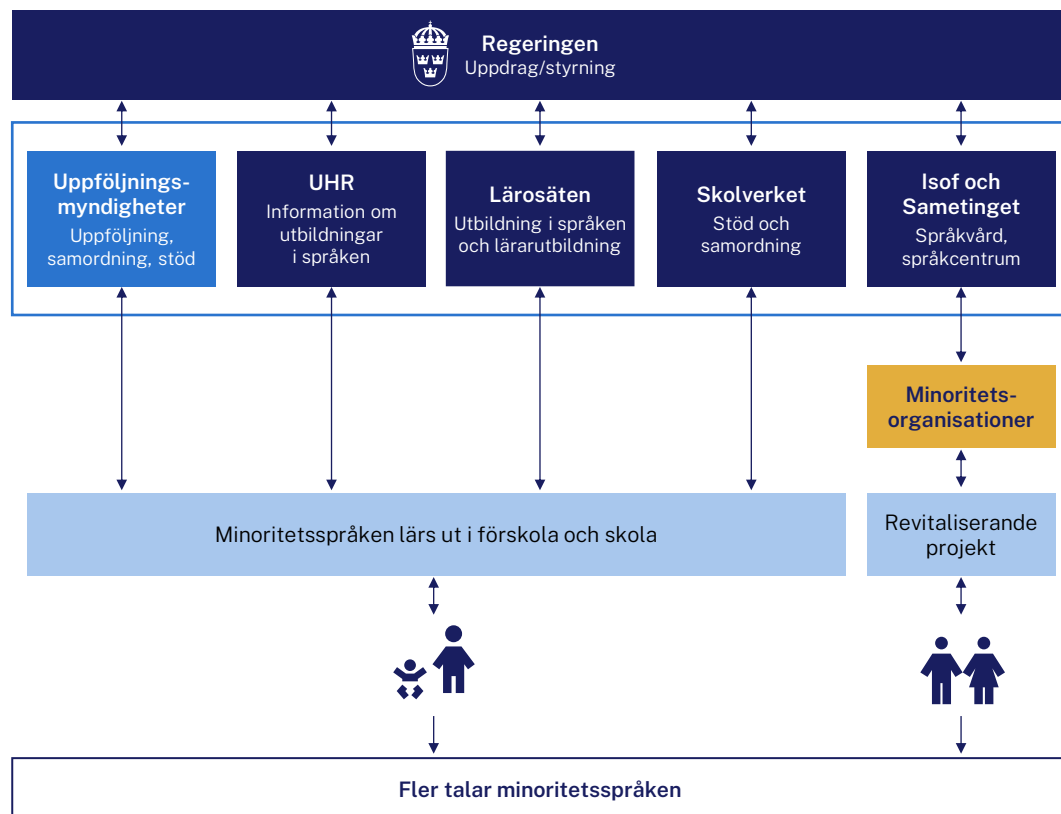
⁵⁸ Isof, *Fördjupat handlingsprogram för bevarande av de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli och romska*, 2021, s. 50.

språkteknologi.⁵⁹ Jiddisch talas av få personer i Sverige, och främst av äldre. Språket talas dock i fler länder och det finns etablerade normer för skrift och stavning.⁶⁰

2.1.2 De granskade myndigheterna ska bidra till att språken hålls levande

I avsnitt 1.3 beskriver vi de granskade myndigheternas uppdrag. Figur 1 illustrerar hur dessa myndigheter ska bidra till att fler talar minoritetsspråken. Utöver de granskade myndigheterna finns flera andra myndigheter och aktörer som ska bidra till att språken hålls levande.

Figur 1 Översikt över granskade myndigheters uppdrag att främja minoritetsspråken

Källa: Riksrevisionens illustration.

2.2 Statens insatser för språken finansieras genom olika anslag

De granskade myndigheternas uppgifter finansieras huvudsakligen med medel från ett särskilt anslag inom utgiftsområde 1, anslag 7:1 Åtgärder för nationella minoriteter. Genom detta finansieras Isofs språkvård, Isofs och Sametingets språkcentrum samt uppföljningsmyndigheternas arbete med stöd och uppföljning. Utöver det finansierar Skolverket, UHR, Isof och Sametinget delar av sitt arbete⁶¹

⁵⁹ Sametinget, *Förslag till handlingsprogram för bevarande av de samiska språken*, 2020, s. 20.

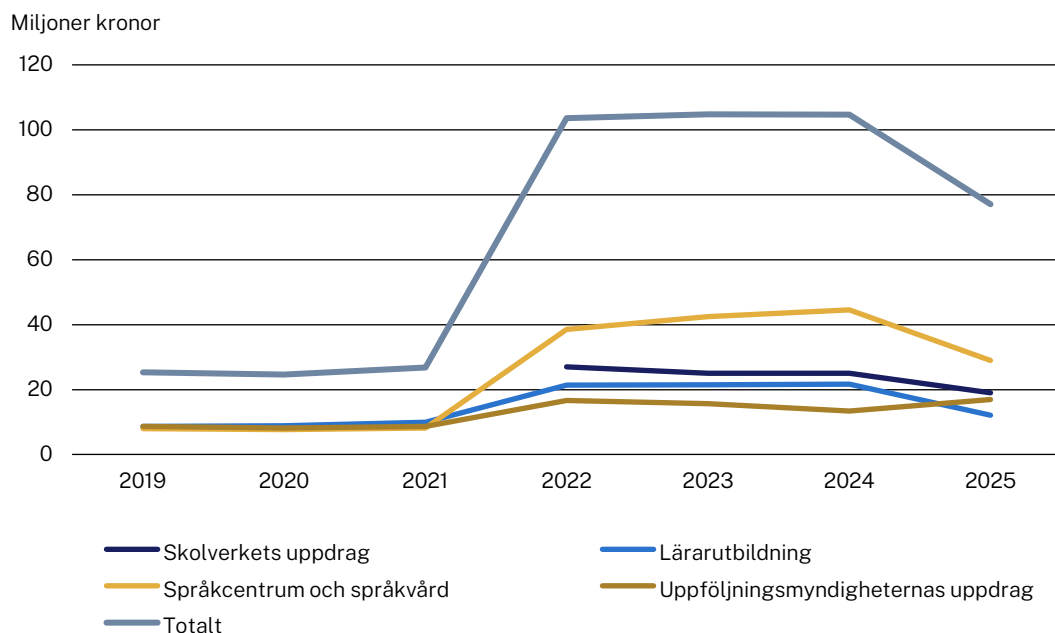
⁶⁰ Isof, *Fördjupat handlingsprogram för bevarande av de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli och romska*, 2021, s. 34.

⁶¹ Det gäller Skolverkets sektorsansvar för minoritetsspråken, UHR:s arbete med att främja minoritetsspråken inom högskolan, Isofs arbete med språkvård samt Sametingets arbete med att fastställa mål för och leda det samiska språkarbetet.

med minoritetsspråken genom sina förvaltningsanslag.⁶² Lärosätenas särskilda åtaganden för att utveckla lärarutbildning i minoritetsspråken finansieras via ett särskilt anslag på utgiftsområde 16. Lärosätena har även rätt att avräkna ersättning för helårsstudenter och helårsprestationer för utbildningen, samt utnyttja anslaget för forskning och utbildning på forskarnivå.

I april 2022 presenterade regeringen ett handlingsprogram för bevarande och främjande av de nationella minoritetsspråken.⁶³ Programmet innehöll flera åtgärder som skulle bidra till språkens överlevnad. Flera av de granskade myndigheterna fick i samband med detta nya uppdrag med tillhörande finansiering⁶⁴, eller förstärkt finansiering för sitt arbete med minoritetsspråken. Diagram 1 visar hur de granskade myndigheternas medel förändrats under granskningsperioden. I rapporten hänvisar vi till regeringens satsning under 2022–2024 som den treåriga förstärkningen.

Diagram 1 Finansiering av granskade myndigheters uppdrag, 2019–2025

Anm.: Sammanställningen avser enbart medel som regeringen särskilt avsatt till de granskade myndigheternas arbete med nationella minoriteter och minoritetsspråk. Skolverkets finansiering kopplat till sitt uppdrag i regleringsbrevet om fler lärare i samiska ingår inte i diagrammet.

Källa: Riksrevisionens sammanställning av finansiering av de granskade myndigheternas uppdrag utifrån utgiftsområde 1, anslag 7:1 samt utgiftsområde 16, anslag 2:65.

⁶² För Skolverket och UHR innebär det att utgifterna på förvaltningsanslaget belastar utgiftsområde 16.

⁶³ Regeringen, *Handlingsprogram för bevarande och främjande av de nationella minoritetsspråken*, 2022.

⁶⁴ Exempelvis Skolverkets uppdrag om nationell samordning, lärosätenas uppdrag att förstärka sitt arbete, Isofs uppdrag om språkcentrum.

3 Insatser för att barn och elever ska få lära sig minoritetsspråken

I detta kapitel besvarar vi delfråga ett: Arbetar Skolverket effektivt för att barn och elever ska få lära sig sitt nationella minoritetsspråk?

Våra iakttagelser i korthet

- Skolverket har vidtagit åtgärder för att underlätta för skolhuvudmän att tillhandahålla modersmålsundervisning i minoritetsspråken. Effektiviteten i det samordnande arbetet begränsas dock av att Skolverket inte undersökt vilka skolhuvudmän som är i behov av stöd. Effektiviteten begränsas även av hur fjärrundervisning och entreprenad är reglerat i skollagen.
- Skolverket utformar information om undervisning i minoritetsspråk och stöd på området efter de olika behov som finns hos huvudmän, rektorer och lärare. De samråder också med språkbärare i detta arbete. Effektiviteten i arbetet med att främja produktionen av läromedel har dock begränsats av att arbetet behövt ske inom en begränsad tid.
- Skolverket har vidtagit insatser för att sprida information och stödmaterial,
- men följer inte upp hur dessa används. Skolverkets samlade undervisnings- och stödmaterial är inte heller tillräckligt lättillgängligt för målgrupperna.

3.1 Skolverkets samordning är inte tillräcklig för att underlätta modersmålsundervisningen

En viktig åtgärd för att underlätta för skolhuvudmännen att tillhandahålla undervisning i minoritetsspråken är samordning av fjärrundervisning. Den samordning av fjärrundervisning⁶⁵ som Skolverket genomför inom ramen för sitt tillfälliga uppdrag⁶⁶ begränsas dock av deras tillgång till information. Eftersom Skolverket inte undersökt var lärarbristen är störst, kan de inte rikta sig till huvudmän i särskilt stort behov av stöd. Därutöver har Skolverket upplevt regleringen av fjärrundervisning i skollagen som otydlig, vilket innebär att Skolverket inte informerar om samtliga huvudmän som säljer fjärrundervisning i samiska.

3.1.1 Skolverkets samordning riktas inte till dem med störst behov

Skolverket kan inte rikta särskild information eller stöd direkt till de huvudmän som saknar lärare i minoritetsspråk, eftersom Skolverket inte undersökt eller får information om vilka de är. I våra intervjuer beskriver Skolverket att de bitt myndighetens analysavdelning om en undersökning som bland annat skulle kartlägga vilka huvudmän som har svårt att hitta lämpliga lärare, men att

⁶⁵ För en närmare beskrivning av fjärrundervisning, se avsnitt 2.1.

⁶⁶ Se avsnitt 1.3.1.

undersökningen inte genomförts eftersom analysavdelningen behövt prioritera andra uppgifter. Skolverkets samordning begränsas främst till att informera om möjligheten att använda fjärrundervisning och om vilka som säljer sådan undervisning på myndighetens webbplats och i nyhetsbrev. De kommuner vi intervjuat beskriver att de behöver använda sina egna nätverk för att hitta möjligheter till samordning, och ett antal efterfrågar mer samordning nationellt.

I syfte att skapa incitament för skolhuvudmän att använda fjärrundervisning för att undervisa i minoritetsspråk, har Skolverket betalat ut ersättning för merkostnader för sådan undervisning.⁶⁷ Antalet skolhuvudmän som ansökt om bidraget har ökat under den period som Skolverket betalat ut ersättningen. I våra intervjuer beskriver anställda i kommuner att Skolverket tagit fram en enkel process för att ansöka om och ta del av bidraget. Alla har dock inte känt till att det finns, och därmed inte heller sökt det. Under 2022–2024 har Skolverket betalat ut cirka elva miljoner kronor årligen.⁶⁸

Skolverket kontaktar dessutom vissa skolhuvudmän för att uppmuntra dem till att sälja fjärrundervisning i minoritetsspråken. Antalet skolhuvudmän som säljer fjärrundervisning till andra skolhuvudmän är dock fortfarande litet. Under 2024 kunde Skolverket enbart informera om fyra skolhuvudmän (tre kommuner och Sameskolstyrelsen) som säljare av fjärrundervisning på sin webbplats. Ingen skolhuvudman säljer fjärrundervisning i romani chib. Skolhuvudmännens incitament att sälja fjärrundervisning framstår som begränsade, eftersom det krävs en del administration för detta.⁶⁹

Antalet elever som får modersmålsundervisning i minoritetsspråken har inte ökat

Det totala antalet elever som läser minoritetsspråk som modersmål i grundskolan har minskat under granskningsperioden, trots att antalet elever som får ta del av fjärrundervisning i språken har ökat.⁷⁰ Minoritetsorganisationers berättelser tyder på att alla skolhuvudmän fortfarande inte känner till, eller prioriterar att tillgodose, rätten till undervisning i minoritetsspråken.⁷¹ Vi bedömer dock att en viss del av minskningen skulle kunna bero på att ett ökande antal elever i grundskolan läser minoritetsspråk inom ramen för språkval (som modernt språk) i stället för som modersmål.⁷² Vid vårt möte med minoritetsorganisationer beskriver de att det är en fördel att läsa sitt minoritetsspråk som modernt språk i stället för som modersmål, eftersom det i regel innebär fler undervisningstimmar och därmed bättre möjligheter att lära sig språken. Det gäller särskilt för den som läser minoritetsspråket som nybörjarspråk.

⁶⁷ Ersättningen kan användas både för inköpt fjärrundervisning och fjärrundervisning som huvudmannen ger i egen regi. Skolverket, "Statsbidrag för fjärrundervisning i nationella minoritetsspråk 2024", hämtad 2025-03-17.

⁶⁸ Skolverket, *Skolverkets årsredovisning 2023, 2024*, s. 75; Skolverket, *Skolverkets årsredovisning 2024, 2025*, s. 82.

⁶⁹ Intervju med kommun 3, 2024-10-07.

⁷⁰ Skolverket, *Uppdrag att ansvara för nationell samordning av undervisningen i nationella minoritetsspråk*, 2024.

⁷¹ Riksrevisionens enkätundersökning till nationella minoriteter, hösten 2024; Underlag från Skolverket, 2024-06-14.

⁷² Skolverket, *Nationella minoritetsspråk. Läsåret 2023/24, 2024*.

3.1.2 Regleringen av fjärrundervisning är inte ändamålsenlig

Det är frivilligt för skolhuvudmän att erbjuda fjärrundervisning i nationella minoritetsspråk.⁷³ Om huvudmännen inte hittar en lämplig lärare, kan de alltså låta bli att köpa fjärrundervisning, om de exempelvis bedömer att det är för dyrt.⁷⁴ I samråd med Skolverket lyfter flera minoritetsorganisationer att elever därför blir utan undervisning.⁷⁵ Det har också framkommit exempel där vårdnadshavare behövt betala skolan för merkostnader som fjärrundervisning medför.⁷⁶

Skollagen upplevs otydlig gällande vem som får sälja fjärrundervisning i modersmålet samiska

Skolverket har tolkat skollagen som att Sameskolstyrelsen har ensamrätt på att sälja fjärrundervisning i modersmålet samiska till andra huvudmän.⁷⁷ Skolverket informerar därför endast om möjligheten att köpa fjärrundervisning i samiska från Sameskolstyrelsen, trots att de känner till fler skolhuvudmän som säljer detta.⁷⁸ Enligt Skolverket är regleringen inte helt tydlig, och de har inlett ett arbete för att utreda vad regleringen innebär.⁷⁹

I skollagen framgår att uppgifter som avser undervisning i samiska får överlämnas på entreprenad endast till staten.⁸⁰ Ämnet samiska undervisas i sameskolan, medan en elev som läser samiska i grundskolan läser det som modersmål eller som modernt språk.⁸¹ En elev i grundskolan kan också få integrerad samisk undervisning, vilket innebär att eleven får undervisning med samiska inslag och undervisning i samiska, utöver den undervisning som anordnas som modersmålsundervisning i samiska.⁸² Riksrevisionen bedömer därför att en möjlig tolkning är att det är tillåtet för en huvudman i grundskolan att sälja modersmålsundervisning i samiska eller samiska som modernt språk på entreprenad, medan endast Sameskolstyrelsen får sälja undervisning i ämnet samiska.⁸³

Sameskolstyrelsen ska enligt sin instruktion bedriva fjärrundervisning i samiska på entreprenad.⁸⁴ Samtidigt har Sameskolstyrelsen inte möjlighet att helt möta efterfrågan. I våra intervjuer med anställda i kommuner och med Sameskolstyrelsen framgår att många skolhuvudmän efterfrågar samma undervisningstider,

⁷³ Rätten till undervisning i minoritetsspråket gäller enbart om skolhuvudmannen kan hitta en lämplig lärare. 5 kap. 10 § skolförordningen.

⁷⁴ Vid fjärrundervisning krävs att det finns en handledare på plats hos eleven, vilket innebär en högre personalkostnad än om undervisningen ges på plats av endast en lärare.

⁷⁵ Underlag från Skolverket, 2024-06-14 och 2024-06-26.

⁷⁶ Intervju med anställda vid Skolverket, 2024-10-03; Underlag från Skolverket 2024-06-14.

⁷⁷ Skolverket, *Uppdrag att ansvara för nationell samordning av undervisningen i nationella minoritetsspråk*, 2024, s. 9.

⁷⁸ Skriftligt svar Skolverket, 2024-08-14.

⁷⁹ Skriftligt svar Skolverket, 2024-12-19.

⁸⁰ 23 kap. 15 § skollagen.

⁸¹ I praktiken är skillnaden på ämnet samiska och ämnet samiska som modersmål begränsad, eftersom undervisning i samiska som modersmål ska följa samma kursplan som ämnet samiska.

⁸² 10 kap. § 7 a skollagen.

⁸³ Riksrevisionens utredning, 2025.

⁸⁴ 3 a § förordningen (2011:131) med instruktion för Sameskolstyrelsen.

och att Sameskolstyrelsen inte alltid har tillräckligt med lärare för att tillgodose detta. Under höstterminen 2023 var det kö till fjärrundervisning i alla samiska språk som Sameskolstyrelsen erbjuder, även om alla elever till slut kunde påbörja undervisning.⁸⁵ Sameskolstyrelsen har uppgett för Skolverket att de är tveksamma till att ytterligare marknadsföra sin fjärrundervisning, på grund av kapacitetsbristen.⁸⁶

3.1.3 Skolverket har inte tillgång till statistik som kan nyttjas för samordningen

Skolverket får information om vilka skolhuvudmän som använder fjärrundervisning från Skolinspektionen.⁸⁷ Enligt Skolverket finns dock utmaningar i de uppgifter Skolinspektionen tillhandahåller. I Skolinspektionens uppgifter om vilka huvudmän som använder fjärrundervisning särskiljs inte minoritetsspråken från övriga modersmål.⁸⁸ I stället krävs en manuell, och därmed tidskrävande, hantering för att urskilja minoritetsspråken. Enligt Skolverket fungerade informationsutbytet bättre när Skolinspektionen hade en skrivning om den nationella minoritetspolitiken i sitt regleringsbrev under åren 2011–2021.⁸⁹ Skolverket uppfattar att Skolinspektionen inte kunnat lägga lika mycket resurser på arbetet efter 2021, vilket inneburit att Skolverket behöver bearbeta uppgifterna i större utsträckning själva.⁹⁰

Skolinspektionens samlade uppgifter om exempelvis klagomål på frånvaron av undervisning i minoritetsspråk, kan också utgöra viktig information om vilket stöd som skolhuvudmän behöver. Skolinspektionen synliggör dock inte vilka eller hur många klagomål som berör nationella minoritetsspråk, och har därför svårt att ge en samlad bild av området.⁹¹

⁸⁵ Sameskolstyrelsen, *Årsredovisning 2023*, 2024, s. 30.

⁸⁶ Skolverket, Uppdrag att ansvara för nationell samordning av undervisningen i nationella minoritetsspråk, 2024, s. 23.

⁸⁷ En huvudman ska anmäla till Skolinspektionen om huvudmannen beslutat att använda fjärrundervisning enligt 5 a kap. 6 § skolförordningen och 4 a kap. 6 § gymnasieförordningen (2010:2039). Anmälan ska också göras om huvudmannen utför fjärrundervisning åt någon annan huvudman. Se nämnda bestämmelser i skolförordningen samt Statens skolinspektions föreskrifter om anmälan att bedriva fjärrundervisning (SKOLFS 2020:227).

⁸⁸ Tidigare särskildes inte heller modersmål från moderna språk. Detta ska dock vara möjligt från och med hösten 2024. Skriftligt svar Skolinspektionen, 2024-11-04.

⁸⁹ Enligt skrivningen i regleringsbrevet för år 2021 skulle Skolinspektionen vidta åtgärder för att främja frågor som rör de nationella minoriteterna och minoritetsspråken utifrån lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk samt minoritetspolitikens mål och tre delområden. Skolinspektionen fick inte särskild finansiering för uppdraget.

⁹⁰ Skriftligt svar Skolverket, 2024-12-19. Skolinspektionen tillhandahåller även information om tvåspråkig undervisning. Skolverket beskriver dock att det i princip är omöjligt att få information om vilka som ger tvåspråkig undervisning i ett nationellt minoritetsspråk från Skolinspektionens information.

⁹¹ Skriftligt svar Skolinspektionen, 2024-11-04. Skolinspektionen har gjort en manuell genomgång åt Riksrevisionen och beskrivit tillsynsärenden, anmälda ärenden och inkomna uppgifter om brister kopplade till undervisning i minoritetsspråken under granskningsperioden. Ärendena rör främst modersmålsundervisning, men även förskola.

3.2 Skolverkets arbete med läromedel och uppdragsutbildningar har utgått från behov

En viktig förutsättning för att skolhuvudmännen ska kunna tillhandahålla undervisning i minoritetsspråken är tillgång till läromedel. Inom ramen för sitt tillfälliga uppdrag har Skolverket försökt upphandla läromedel utifrån en bedömning av var behoven är störst. Effektiviteten i arbetet har dock begränsats av att det behövt ske inom en begränsad tid. Utöver att upphandla läromedel har Skolverket använt medel från det tillfälliga uppdraget, för att underlätta undervisningen genom att bidra till fler lärare genom uppdragsutbildningar. Skolverket har dock inte förbrukat samtliga medel inom det tillfälliga uppdraget.

3.2.1 Skolverket har försökt upphandla läromedel utifrån behov, men det tidsbegränsade uppdraget har medfört utmaningar

Skolverket har försökt att upphandla läromedel i minoritetsspråken utifrån en bedömning av var behoven av läromedel varit störst. Behoven av läromedel bedömdes utifrån en kartläggning av existerande läromedel och läromedelsproducenter, och utifrån efterfrågan bland språkbärare.⁹² Under 2024 påbörjade Skolverket därför en upphandling av läromedel i olika varieteter av romani chib för 13,5 miljoner, respektive för läromedel i finska, meänkieli och jiddisch för sammanlagt 5 miljoner.⁹³ Det inkom inga anbud för samiska.⁹⁴ Skolverket har dock sagt upp avtalen under 2025, eftersom de bedömt att läromedlen inte hållit tillräcklig kvalitet, och påbörjat arbetet med en ny upphandling.⁹⁵ På grund av stor efterfrågan på förskolematerial, har Skolverket också utarbetat material för förskolan tillsammans med Utbildningsradion, och nytryckt visst äldre material.⁹⁶

Anställda vid Skolverket beskriver dock att det är svårt att främja produktionen av läromedel genom tillfälliga uppdrag. Enligt Skolverket beror det dels på att det tar tid att bygga upp kontakt med och skapa intresse hos läromedelsproducenterna, dels på att få är intresserade av korta avtal.⁹⁷ Endast en leverantör inkom med anbud i Skolverkets upphandling under 2024.

Bristen på läromedel är betydande, och nya behov uppstår över tid. Samtidigt visar Skolverkets kartläggning, och det existerande utbudet av läromedel, att läromedelsföretagen inte producerar läromedel i minoritetsspråken utan särskilda incitament. Enligt kartläggningen har endast ett av de större läromedelsföretagen

⁹² Skriftligt svar Skolverket, 2024-11-08.

⁹³ Underlag från Skolverket, 2024-08-15.

⁹⁴ Skriftligt svar Skolverket, 2024-08-15.

⁹⁵ Skriftligt svar Skolverket, 2025-04-14.

⁹⁶ Skolverket, *Uppdrag att ansvara för nationell samordning av undervisningen i nationella minoritetsspråk*, 2024.

⁹⁷ Nuvarande uppdrag gavs över tre år, medan Skolverkets förslag var att uppdraget skulle vara femårigt. I oktober 2024 beslutade regeringen dock att förlänga uppdraget till slutet av 2025. Skolverket har även tidigare fått i uppdrag att främja produktionen av läromedel i minoritetsspråk, då under ett års tid (regeringsbeslut U2013/6705/S). Uppdraget förlängdes vid två tillfällen i myndighetens regleringsbrev, och löpte till sist till under två år totalt.

i Sverige hittills producerat eller planerat att producera läromedel på något minoritetsspråk.⁹⁸ Företagen beskriver att produktionen av läromedel i minoritetsspråk är för liten för att bli lönsam. Även i Norge och Finland återfinns utmaningen med att produktionen av läromedel i minoritetsspråk inte lönar sig på den kommersiella marknaden, och därför har den norska och finska staten tagit ett ansvar för läromedel i små ämnen.⁹⁹ De finska och norska sametingen spenderar också mer resurser på samiska läromedel jämfört med svenska Sameskolstyrelsen.¹⁰⁰ Regeringen och riksdagen har dock tydligt uttalat att alla elever ska ha tillgång till de läroböcker, andra läromedel och lärverktyg som behövs för en god kunskapsutveckling.¹⁰¹

3.2.2 Skolverket har finansierat uppdragsutbildningar för lärare i nationella minoritetsspråk

Ytterligare en insats som Skolverket identifierat som viktig för undervisningen i minoritetsspråk är utbildning för förskolepersonal i finska, samiska och meänkieli.¹⁰² Bristen på lärare har återkommande lyfts av minoritetsorganisationer i samråd med Skolverket, och behörigheten bland existerande personal är låg.¹⁰³ Anställda i kommuner uttrycker också i våra intervjuer att de har svårt att rekrytera personal med kompetens i minoritetsspråken till förskolan.¹⁰⁴ I dagsläget har ansvariga lärosäten ingen förskollärarytbildning¹⁰⁵ i dessa språk inom sitt ordinarie utbud, vilket ytterligare bidrar till behovet av uppdragsutbildning.

Skolverket har också köpt modersmålslärarytbildning i jiddisch. Lunds universitet fick ansvar för att utbilda lärare i jiddisch först år 2021, och år 2019 fanns endast en modersmålslärare i jiddisch i Sverige.¹⁰⁶ Skolverket valde därför att köpa platser på Lunds universitetskurser för modersmålslärare i jiddisch. Anställda vid Lunds universitet beskriver i vår intervju att samarbetet med Skolverket varit pådrivande och bidragit till kvalitetssäkring av utbildningen som utvecklades. Sedan 2022 har antalet lärare i jiddisch ökat från 3 till 5.¹⁰⁷

⁹⁸ Underlag från Skolverket, 2024-11-08.

⁹⁹ Skolverket, *Uppdrag att ansvara för nationell samordning av undervisningen i nationella minoritetsspråk*, 2024, s. 17.

¹⁰⁰ I Sverige har Sameskolstyrelsen ett ansvar för att främja utveckling och produktionen av samiska läromedel. Förordningen med instruktion för Sameskolstyrelsen, 2 § 2; Riksrevisionen, *Samisk utbildning – dags för en omstart*, 2017, s. 46.

¹⁰¹ 9 kap. 8 §, 10 kap. 10 §, 11 kap. 13 §, 12 kap. 10 §, 13 kap. 10 §, 15 kap. 17 §, 18 kap. 17 § och särskilda bestämmelser för komvux i 20 kap. 7 a–7 b §§ skollagen.

¹⁰² Uppdragsutbildningar ingick inte uttryckligen i Skolverkets uppdrag, men har kunnat genomföras utifrån att uppdraget formulerats brett.

¹⁰³ Underlag från Skolverket, 2024-06-14 och 2024-06-26; Skolverket, "modersmålslärare och studiehandledare på modersmål läsår 2018/19–2023/2024", hämtad 2024-02-28.

¹⁰⁴ Intervju med kommun 7, 2024-10-17; Intervju med kommun 5, 2024-10-28; Intervju med kommun 9, 2024-10-09.

¹⁰⁵ Södertörns högskola har utvecklat en förskollärarytbildning med inriktning på de nationella minoritetsspråken och romani chib. Den som läser utbildningen ska få lära sig vissa begrepp kopplade till förskolan på romani chib. Utbildningen ges från och med hösten 2025.

¹⁰⁶ Skolverket, "Modersmålslärare och studiehandledare på modersmål läsåret 2018/2019", hämtad 2024-10-10.

¹⁰⁷ Skolverket, "Modersmålslärare och studiehandledare på modersmål läsåret 2021/22 och 2023/2024", hämtad 2024-10-10.

Det finns också ett stort behov av modersmåls lärare i romani chib. Mindre än en fjärdedel av de berättigade eleverna¹⁰⁸ fick undervisning i romani chib läsåret 2023/2024.¹⁰⁹ Skolverket har fört dialog med Södertörns högskola i syfte att utarbeta kompetensutvecklande utbildning för lärare i romani chib. Det har dock inte varit möjligt på grund av brist på lärare vid högskolan som kan undervisa i språket.¹¹⁰

3.2.3 Alla medel har inte förbrukats

Skolverket har inte kunnat använda samtliga medel inom det tillfälliga uppdraget. Totalt förbrukade Skolverket 47,6 av de 76,5 miljoner som de tilldelats, det vill säga knappt två tredjedelar.¹¹¹ Det beror delvis på att uppdraget gavs över kortare tid, men med en högre årlig finansiering, än vad Skolverket föreslagit.¹¹² Det beror även på att Skolverket ägnat första året i uppdraget åt att inventera behov och förbereda insatser. Vissa medel har inte förbrukats med anledning av att tilltänkta insatser inte gått att genomföra. Exempelvis kunde Skolverket inte ta fram kompetensutvecklande utbildning för lärare i romani chib i samarbete med Södertörns högskola, eftersom det saknades nödvändig personal vid lärosätet.¹¹³

3.3 Sektorsansvaret leder inte till större pådrivande insatser

Skolverket utformar information och stöd utifrån behov hos målgrupperna inom ramen för sitt sektorsansvar. Större insatser genomförs dock inte utifrån sektorsansvaret, eftersom de bedöms för kostsamma. Skolverket arbetar exempelvis inte långsiktigt med att främja läromedel utifrån sektorsansvaret.¹¹⁴

3.3.1 Resurser som läggs på sektorsansvaret räcker inte till större insatser

Skolverkets sektorsansvar innebär att myndigheten ska vara samlande, stödjande och pådrivande gentemot berörda aktörer. Men Skolverket lägger för lite resurser på sektorsansvaret för att ha råd med större insatser, trots att de bedömt att det finns behov av sådana. De insatser som Skolverket genomför utifrån sektorsansvaret handlar i stället främst om att tillhandahålla olika typer av stödmaterial och om att sprida kunskap om regleringar gällande nationella minoriteter och minoritetsspråk. Skolverket har till exempel publicerat mallar som ska underlätta för huvudmän att informera om rätten till modersmålsundervisning, översatt läroplaner och andra relevanta texter till minoritetsspråk, och deltagit i nätverk, mässor och konferenser.¹¹⁵

¹⁰⁸ Alla elever som identifierar sig tillhöra en nationell minoritet och vill läsa nationella minoritetsspråk är berättigade att göra det, eftersom det inte finns något krav på förkunskaper eller på att språket talas i hemmet. Antalet berättigade elever i Skolverkets statistik baseras på det antal elever som skolhuvudmännen fått kännedom om. Skolverket beskriver dock att skolornas kännedom inte alltid är fullständig, och att uppgifterna därmed inte ger en fullständig bild. Se Skolverket, *Nationella minoritetsspråk Läsåret 2023/24*, Beskrivande statistik, 2024.

¹⁰⁹ Skolverket, *Nationella minoritetsspråk Läsåret 2023/24*, Beskrivande statistik, 2024, s. 7.

¹¹⁰ Skriftligt svar Skolverket, 2024-12-19.

¹¹¹ Underlag från Skolverket, 2025-03-03.

¹¹² Skolverket, *Redovisning av uppdrag om nationell samordning av undervisningen i minoritetsspråk*, 2021.

¹¹³ Underlag från Skolverket, 2024-12-19.

¹¹⁴ Intervju med anställda vid Skolverket, 24-10-03; Skolverket, *Nationella minoriteter och minoritetsspråk i Skolverkets verksamhet 2023, 2024*; Intervju med anställda vid Skolverket 2024-10-03.

¹¹⁵ Skolverket, *Nationella minoriteter och minoritetsspråk i Skolverkets verksamhet 2023, 2024*.

Anställda vid Skolverket beskriver att det är svårt att få medel avsatta till sektorsansvaret internt, eftersom minoritetsspråken berör en förhållandevis liten målgrupp, och att det är lättare att få resurser avsatta till frågor som är tydligt politiskt prioriterade.¹¹⁶ Skolverket får inget särskilt anslag för arbetet med sektorsansvaret, utan avsätter medel inom förvaltningsanslaget. Anställda vid Skolverket beskriver att ett tidigare äskande avsågs av myndighetsledningen, vilket lett till ett antagande om att större insatser inte kommer att få finansiering av myndighetsledningen.¹¹⁷ Under granskningsperioden har Skolverket spenderat som mest 1,6 miljoner på sektorsansvaret under ett år (tabell 1).

Tabell 1 Kostnader för Skolverkets sektorsansvar (tusentals kronor)

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Sektorsansvar	899	1 630	1 460	1 449	638	881

Anm.: Kostnaderna som redovisas i tabellen består främst av lönekostnader.

Källa: Uppgifter från Skolverket, 2025-03-03.

3.3.2 Regeringen följer inte upp Skolverkets sektorsansvar

Regeringen har inte tydliggjort vilka förväntningar de har på Skolverkets arbete utifrån deras sektorsansvar, och de följer inte regelbundet upp arbetet. Det innebär att det finns ett stort tolkningsutrymme gällande vad och hur mycket Skolverket bör göra på området. Utbildningsdepartementet har inte diskuterat sektorsansvaret med Skolverket i någon myndighetsdialog under granskningsperioden.¹¹⁸ Skolverket beskriver översiktligt vilka insatser de genomfört för nationella minoritetsspråk i sin årsredovisning, men särskiljer inte vad som genomförts utifrån sektorsansvaret från vad som gjorts utifrån särskilda regeringsuppdrag.¹¹⁹

Skolverket tar årligen fram en särskild lägesrapport om nationella minoriteter och minoritetsspråk, där de beskriver mer ingående vad de gjort på området.¹²⁰ Rapporten syftar till att inrikta Skolverkets arbete framåt och lämnas också till Länsstyrelsen i Stockholm och Sametinget som har i uppdrag att följa utvecklingen av minoritetspolitiken.¹²¹ Utbildningsdepartementet deltar dock inte vid deras återsrapportering, eftersom Kulturdepartementet är ansvariga för frågan. Enligt Utbildningsdepartementet vidarebefordrar dock Kulturdepartementet information från återsrapporteringen, om det berör Utbildningsdepartementet.¹²²

¹¹⁶ Intervju med anställda vid Skolverket, 24-10-03.

¹¹⁷ Skriftligt svar Skolverket, 2024-12-19; Intervju med chef vid Skolverket, 2024-09-30.

¹¹⁸ Skriftligt svar Utbildningsdepartementet, 2024-11-22.

¹¹⁹ Skolverket redovisar att de under 2023 tagit fram nyhetsbrev, anordnat samråd och tagit fram mallar för ansökan om modersmålsundervisning. Dessutom redovisas delar av särskilda uppdrag, som att Skolverket fördelat ersättning för fjärrundervisning och ansvarat för uppdragsutbildning i samiska. Skolverket, *Skolverkets årsredovisning 2023, 2024*, s. 74.

¹²⁰ Se exempelvis: Skolverket, *Nationella minoriteter och minoritetsspråk i Skolverkets verksamhet 2022, 2023*.

¹²¹ Skolverket, *Nationella minoriteter och minoritetsspråk i Skolverkets verksamhet 2022, 2023*.

¹²² Skriftligt svar Utbildningsdepartementet, 2025-01-22.

3.4 Stödmaterial upplevs inte lättillgängligt

Skolverket samlar information och stöd om undervisning i nationella minoritetsspråk på sin webbplats. Det är dock svårt att få en överblick över vad som finns, trots att Skolverket vidtagit insatser för att göra webbplatsen mer tillgänglig. Riksrevisionen bedömer att ytterligare arbete återstår för att säkerställa att information och stöd når målgrupperna.

3.4.1 Svårt att överblicka Skolverkets material

Det samlade materialet på Skolverkets webbplats är svårt att överblicka. Det beskriver flera anställda i kommuner och minoritetsorganisationer vi intervjuat. De framhåller också att det ofta är tidskrävande att hitta det material de eftersöker. Regeringen har uppmärksammat behovet av att göra hela Skolverkets webbplats mer lättillgänglig, och gav därför myndigheten i uppdrag att utveckla webbplatsen under 2023.¹²³ Problemet tycks dock kvarstå när det gäller information kopplad till minoritetsspråken.

Mängden stödmaterial hos Skolverket har ökat under granskningsperioden.¹²⁴ Trots det beskriver vissa kommuner och minoritetsorganisationer att de har behov av stöd som Skolverket inte tillhandahåller. I våra intervjuer med kommuner efterfrågas exempelvis mer stöd gällande språkrevitalisering i förskolan. Riksrevisionen konstaterar samtidigt att skolhuvudmännen inte alltid känner till det stöd som finns på Skolverkets webbplats. Mycket material samlas på sidan *Undervisa i nationella minoritetsspråk*¹²⁵, men visst stödmaterial publiceras inom andra delar av Skolverkets webbplats, exempelvis under information om flerspråkighet i förskolan.¹²⁶

Skolverket har försökt göra stödmaterial om nationella minoriteter mer lättillgängligt, genom att sortera det i listor per språk¹²⁷ och årskurs.¹²⁸ Samlingen består till viss del av Skolverkets publikationer, men framför allt av länkar till material som andra aktörer publicerat.¹²⁹ Det saknas dock filtrerings- eller sökfunktion.¹³⁰ Skolverket har också aktivt försökt nå ut med information till modersmålslärare, exempelvis genom att skapa ett nyhetsbrev om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Skolverket uppskattar att nyhetsbrevet når drygt hälften av modersmålsläarna i minoritetsspråk.¹³¹

¹²³ Regeringsbeslut U2023/02135. Uppdraget syftar bland annat till att säkerställa att innehållet är lättillgängligt, samstämmigt och ändamålsenligt.

¹²⁴ Skolverket, *Uppdrag att ansvara för nationell samordning av undervisningen i nationella minoritetsspråk*, 2024, s. 20.

¹²⁵ Skolverket, "Undervisa i nationella minoritetsspråk", hämtad 2025-03-12.

¹²⁶ Skolverket, "Flerspråkighet i förskolan", hämtad 2025-02-28.

¹²⁷ Materialet presenteras fördelat även på de olika samiska språken samt sju varieteter i romani chib.

¹²⁸ Skolverket, *Uppdrag att ansvara för nationell samordning av undervisningen i nationella minoritetsspråk*, 2024, s. 20.

¹²⁹ Länkar finns exempelvis till UR, SVT, Isof, Svenska Filminstitutet, Kulturrådet och Kungliga biblioteket.

¹³⁰ Skolverkets egen publikationsdatabas har mer utvecklad funktionalitet, men innehåller få undervisningsmaterial i de nationella minoritetsspråken. Skolverkets samlade underlag består till största del av länkar till andra aktörers material.

¹³¹ 169 prenumaranter har angett att de prenumererar i egenskap av modersmålslärare i ett nationellt minoritetsspråk. Enligt Skolverkets statistik arbetade totalt 296 personer som modersmålslärare i minoritetsspråken år 2023/2024. Andelen kan dock inte uträknas exakt, eftersom det är möjligt att prenumaranter fyllt i att de är modersmålslärare utan att för närvarande arbeta som det. Underlag från Skolverket, 2024-06-14.

Skolverket följer inte upp hur deras stödmaterial används

Skolverket beskriver att de inte systematiskt undersöker om eller hur deras stödmaterial används av målgrupperna. Det innebär att Skolverket har svårt att bedöma om de behöver vidta ytterligare insatser för att sprida stödmaterial, eller om de möter rätt behov. I våra intervjuer beskriver anställda vid Skolverket att de får viss information om hur stödmaterialen tas emot, när de möter målgruppen i olika sammanhang, såsom under Modersmålsdagarna.¹³² De får även information om nedladdningar av publikationer, och kan utifrån detta bedöma behovet av nytryck.

3.5 Skolverket genomför regelbundna samråd, men många synpunkter leder inte till åtgärder

Skolverket samråder regelbundet med minoritetsorganisationer, men organisationerna upplever att deras synpunkter sällan tas om hand. Skolverket anordnar samråd två gånger per år, för att skapa möjlighet till inflytande. Ett av samråden görs gemensamt med andra utbildningsmyndigheter för att underlätta för minoritetsorganisationerna.¹³³

Inför samråden undersöker ansvarig samordnare på Skolverket vilka pågående processer inom Skolverket som bör lyftas, samt om minoritetsorganisationerna vill lyfta andra frågor vid mötet.¹³⁴ De flesta minoritetsorganisationer som besvarat Riksrevisionens enkät svarar att Skolverkets inbjudan till samråd är tydlig.

Det är dock svårt att bedöma i vilken utsträckning minoritetsorganisationernas synpunkter får reellt inflytande. Protokoll från samråden och intern dokumentation från Skolverket visar att synpunkterna används för att motivera eller inrikta insatser.¹³⁵ I vissa protokoll framgår också varför vissa synpunkter inte gått att beakta. Granskningen visar dock att organisationerna trots det inte upplever att det är tydligt hur Skolverket tar hand om synpunkterna.¹³⁶ Minoritetsorganisationer upplever också att Skolverket inte i tillräcklig utsträckning beaktar de synpunkter som de för fram.¹³⁷

En delförklaring till att minoritetsorganisationer upplever att Skolverket inte omhändertar deras synpunkter, kan vara att synpunkterna i många fall berör frågor som beslutas av regering eller riksdag. I protokoll från samråden beskriver Skolverket att de framför sådana synpunkter till Utbildningsdepartementet.¹³⁸

¹³² Modersmålsdagarna är en konferens för modersmålslärare i nationella minoritetsspråk, som Skolverket anordnar tillsammans med Isolf.

¹³³ Till exempel Specialpedagogiska skolmyndigheten, Skolinspektionen, Universitets- och högskolerådet, Universitetskanslersämbetet, och Myndigheten för yrkeshögskolan.

¹³⁴ Intervju med anställda vid Skolverket, 2024-10-03.

¹³⁵ Underlag från Skolverket, 2024-06-26; Underlag från Skolverket, 2024-12-13.

¹³⁶ Riksrevisionens enkätundersökning till minoritetsorganisationer, hösten 2024.

¹³⁷ Möte med minoritetsorganisationer, 2025-01-16; Underlag från Skolverket, 2024-06-14.

¹³⁸ Underlag från Skolverket, 2024-06-14 och 2024-06-26.

I samrådsprotokollen beskrivs dock inte att Skolverket återkopplat till minoritetsorganisationerna om eller hur departementet besvarat dessa synpunkter.¹³⁹ Utbildningsdepartementet håller inte heller egna samråd regelbundet, trots att det efterfrågats av flera minoritetsorganisationer. Under granskningsperioden har tjänstemän från Utbildningsdepartementet däremot deltagit vid ett antal av Kulturdepartementets samråd.¹⁴⁰

¹³⁹ I protokollen beskrivs att Skolverket återkopplar vad som skett med vissa andra synpunkter minoriteterna lyft i föregående samråd.

¹⁴⁰ Skriftligt svar Utbildningsdepartementet, 2025-01-22.

4 Insatser för fler lärare i minoritetsspråken

I det här kapitlet besvarar vi delfråga två: Arbetar ansvariga lärosäten och UHR effektivt för att främja studier i minoritetsspråken på högskolenivå, med fokus på att bidra till fler lärare i minoritetsspråken?

Våra iakttagelser i korthet

- Lärosätena anpassar sina språkkurser utifrån förutsättningarna i målgruppen, exempelvis genom att erbjuda undervisningen på distans och kvällstid. Flera lärosäten har dock svårt att utveckla efterfrågade språkkurser, på grund av bristande tillgång till personal.
- Kursutbudet motsvarar inte behovet av lärare i samtliga minoritetsspråk. Lärosätena har i olika utsträckning utformat kurser särskilt för lärare, och inget lärosäte har gjort språkkurserna valbara inom lärarutbildningen.
- Lärosätena har tagit fram särskild information om möjligheten att studera nationella minoritetsspråk, men riktar inte informationen tydligt till lärarstudenter. Däremot riktar de information till minoriteterna på olika sätt. UHR samlar information om kursutbudet i de nationella minoritetsspråken, men informationen fokuserar inte särskilt på möjligheten att bli lärare i språken.
- Lärosätena utbyter erfarenheter med varandra genom nätverket NätMin, och samarbetar med andra lärosäten för att stärka sin egen forskningsmiljö. Det interna samarbetet mellan lärarutbildning och språkinstitution kan dock stärkas på flera lärosäten.
- UHR och lärosätena, med undantag för Umeå universitet, inhämtar synpunkter från nationella minoriteter på ett sätt som möjliggör för synpunkternas reella inverkan på arbetet.

4.1 Lärosätena utvecklar kurserna utifrån behov hos studenterna, men utbudet av språkkurser varierar

Södertörns högskola samt Lunds universitet, Stockholms universitet och Umeå universitet ska bidra till fler lärare i romani chib, jiddisch, finska, respektive samiska och meänkieli, vilket innebär att de behöver erbjuda utbildning i språken.¹⁴¹ Lärosätena har försökt utforma både olika typer av språkkurser, liksom studietakt efter målgruppens behov. Utvecklingen av nya kurser i språken begränsas dock av tillgången till forskare och personal som kan undervisa i minoritetsspråken i högskolan.

¹⁴¹ Se lärosätenas respektive regleringsbrev. För detta åtagande har lärosätena rätt att avräkna helårsstudenter och helårsprestationer inom utbildningsområde Övrigt.

4.1.1 Lärosätena försöker utveckla kurser utifrån målgruppens förutsättningar

Alla lärosäten har försökt utforma språkkurserna efter målgruppens förutsättningar. Lärosätenas uppdrag är nationella, vilket innebär att deras kurser behöver vara tillgängliga för studenter från hela landet. Lunds universitet och Umeå universitet har därför erbjudit språkkurserna på distans under hela granskningsperioden.¹⁴² Stockholms universitet och Södertörns högskola övergick till distansundervisning först under och efter pandemin, vilket då resulterade i en betydande ökning av antalet sökande.¹⁴³

Vissa distanskurser inkluderar dock fortfarande obligatoriska fysiska träffar. En student som läser Sydsamiska A på Umeå universitet under 2025–2026¹⁴⁴ behöver exempelvis ta sig till Östersund fyra gånger under både höst- och vårtermin.¹⁴⁵ Vid vårt möte med minoritetsorganisationer framkommer att även enstaka obligatoriska träffar på plats kan innebära att man väljer bort kursen, eftersom det blir för svårt att få det att gå ihop med vardagen.¹⁴⁶

Lärosätena har också försökt göra språkkurserna tillgängliga för målgruppen genom att ge dem på kvällstid och halvfart, eftersom många läser språkkurserna vid sidan av en annan utbildning eller arbete, exempelvis som lärare.¹⁴⁷ I våra intervjuer framkommer också att lärosätena utvecklat flera nivåer på kurserna i språken, för att tillgängliggöra studier i språket för fler studenter. Till exempel har lärosätena utvecklat kurser för studenter som inte har tillräckliga kunskaper i språket för att börja på grundkursen. Sådana kurser finns i jiddisch, meänkieli, finska och tre samiska språk.¹⁴⁸

4.1.2 Kursutvecklingen begränsas av tillgången till personal

Flera lärosäten beskriver utmaningar i att rekrytera och behålla personal som kan undervisa i minoritetsspråken. Förutsättningarna för lärosätena att rekrytera personal skiljer sig åt, på grund av de särskilda förutsättningarna i språken. I några språk, som vissa samiska språk, vissa varieteter av romani chib och finska, behöver lärosätena konkurrera om kompetensen med andra lärosäten, i eller utanför Sverige. I andra språk, som meänkieli och andra varieteter av romani chib, finns det mycket få personer att rekrytera. Det finns exempelvis ännu ingen som disputerat i meänkieli, vilket innebär att Umeå universitet inte kan rekrytera någon som kan utveckla kurser som tillåter nya studenter att doktorera i meänkieli.

¹⁴² Underlag från UHR, 2024-12-04.

¹⁴³ Intervju Avdelningsföreståndare och akademisk ledare för lärarutbildningen Södertörns högskola 2024-11-05; Intervju med anställda vid institutionen för slaviska och baltiska språk, finska nederländska och tyska vid Stockholms universitet, 2024-11-11; Underlag från UHR 2024-12-04.

¹⁴⁴ Kursen ges på halvfart.

¹⁴⁵ Umeå universitet, "Samiska A, Sydsamiska", hämtad 2025-01-23.

¹⁴⁶ Möte med minoritetsorganisationer, 2025-01-16.

¹⁴⁷ Intervju med bitr. studierektor vid Institutionen för språkstudier, Umeå universitet, 2024-11-12; Intervju med anställda vid institutionen för slaviska och baltiska språk, finska nederländska och tyska vid Stockholms universitet, 2024-11-11.

¹⁴⁸ Underlag från UHR, 2024-12-04.

Eftersom förhållandevis få personer kan anställas som högskolelärare i flera av minoritetsspråken, blir kursutbudets utveckling beroende av de anställda lärarnas intressen och kompetens. Detta beskrivs av en anställd vid Umeå universitet. Anställda vid Lunds universitet beskriver i våra intervjuer att en samordnare kan bidra till en mer strategisk kursutveckling, exempelvis genom att ansvara för att det samlade kursutbudet motsvarar lärosätets uppdrag, ha kontakt med språkbärare och hålla sig uppdaterad om sådant som är relevant för uppdraget.

Eftersom kursutbudet i vissa av minoritetsspråken är beroende av enskilda professorer eller lärare, är det också mycket sårbart. Som exempel gavs ingen utbildning i meänkieli under hösten 2024 på grund av en sjukskrivning. Vissa kurser ställs också in på grund av få sökande. Södertörns högskola har annonserat kurser under hela granskningsperioden, men inte genomfört någon förrän vårterminen 2022, då de erbjöd en kurs på distans.¹⁴⁹ Umeå universitet har behövt ställa in kurser för att den tänkta läraren slutat innan kursstart.¹⁵⁰ Vid vårt möte med minoritetsorganisationer framkommer att detta i sin tur gör kurserna mindre attraktiva att söka, eftersom den sökande inte kan räkna med att få läsa kursen.

En utmaning är att beslut om rekrytering tas på fakultetsnivå, vilket gör att institutionerna, som ansvarar för kursutvecklingen, inte har fullt handlingsutrymme när det gäller detta. Det är därför av stor vikt att även fakulteten har förståelse för lärosätets särskilda åtagande att utveckla lärarutbildning i minoritetsspråken, och prioriterar resurser till dessa rekryteringar. Våra intervjuer med lärosätena tyder dock på att detta inte alltid är fallet.¹⁵¹

Förstärkta resurser har inte lett till utvecklad verksamhet vid alla lärosäten

Under 2022–2024, inom ramen för den tillfälliga förstärkningen, fick lärosätena ett uppdrag med tillhörande medel för att utveckla den verksamhet som de bedriver enligt uppdragen om att bidra till lärare i språken och erbjuda språkkurser.¹⁵² Den utökade finansieringen har dock använts på olika sätt av de olika lärosätena, och alla har inte ansett sig kunna använda den till att utveckla verksamheten.

Eftersom uppdraget var tillfälligt bedömde Stockholms universitet att de inte kunde använda den förstärkta finansieringen enbart för att tillsvidareanställa personal.¹⁵³ Lärosätet har i huvudsak använt medlen till flera kortare projekt med fokus på revitalisering, där vissa projekt också på sikt kan stärka undervisning i finska. De har bland annat anordnat en kurs med fokus på revitalisering i finska, en seminariserie om revitalisering och översatt sverigefinska romaner till lättläst finska, som också ska

¹⁴⁹ Underlag från UHR, 2024-12-04.

¹⁵⁰ Intervju med prefekt och bitr. studierektor vid Institutionen för språkstudier, Umeå universitet, 24-11-21.

¹⁵¹ Intervju med prefekt och bitr. studierektor vid Institutionen för språkstudier, Umeå universitet, 24-11-21.

¹⁵² Regeringsbeslut Ku2022/00584.

¹⁵³ Se bilaga 6 till förhandlingsprotokoll 2022-06-27, Överenskommelse om flexibilitet, omställningsförmåga och trygghet på den statliga sektorn för regler om när avtal om statlig visstidsanställning får träffas.

utarbetas till läromedel.¹⁵⁴ Lärosätet har dock även använt medel till att delfinansiera en biträdande lektorstjänst, samt frigöra tid hos existerande personal för att arbeta med dessa projekt.¹⁵⁵

Umeå universitet beskriver att de inte haft en tydlig bild av hur de borde använda de extra medlen, och har endast använt cirka 280 000 kronor av de 12 miljoner kronor som de tilldelats.¹⁵⁶ Lärosätet planerade ett samarbete med Sametinget, där lärosätet skulle anställa en forskare som skulle arbeta med Sametingets uppdrag om att ta fram indikatorer för att följa utvecklingen i samiska språk.¹⁵⁷ Rekryteringen gick dock inte att genomföra. Umeå universitet har inte beskrivit någon planerad insats för att utveckla sin verksamhet med att undervisa i meänkieli med hjälp av de förstärkta medlen.¹⁵⁸ Däremot har lärosätet, under 2025, påbörjat en rekrytering för att förstärka sina lärarresurser i meänkieli.¹⁵⁹

Lunds universitet och Södertörns högskola har utnyttjat de extra medlen för att stärka sin bemanning, vilket möjliggjorts av att universitetsledningen bekräftat att de skulle tilldela medel internt, om den förstärkta finansieringen upphörde när uppdraget tog slut.¹⁶⁰ Lunds universitet rekryterade tre lärare i jiddisch internationellt, vilket möjliggjort betydande kursutveckling vid lärosätet.¹⁶¹ Södertörns högskola valde att anställa fyra samordnare på deltid, som bland annat skulle utveckla utbildning för lärare, eftersom möjligheten att rekrytera undervisande lärare i romani chib är begränsad.¹⁶² Samordnarna har utarbetat en förskollärarytbildning med inriktning mot romani chib, och arbetar för att utveckla en grundlärarytbildning i språket. De har också arrangerat ett forskarsymposium med fokus på språkrevitalisering, i syfte att knyta kontakter med relevanta forskare för framtida samarbete.¹⁶³

¹⁵⁴ Stockholms universitet, *Delredovisning 2023 av uppdrag till Stockholms universitet att stärka det nationella minoritetsspråket finska*, 2023.

¹⁵⁵ Skriftligt svar Stockholms universitet, 2025-04-22.

¹⁵⁶ Intervju med prefekt och bitr. studierektor vid Institutionen för språkstudier vid Umeå universitet, 2024-11-21. Skriftligt underlag från Umeå universitet, 2024-06-28.

¹⁵⁷ Se regleringsbrev för Sametinget, 2022. Sametinget skulle utföra uppdraget i dialog med Isof.

¹⁵⁸ Intervju med prefekt och bitr. studierektor vid Institutionen för språkstudier vid Umeå universitet, 2024-11-21.

¹⁵⁹ Skriftligt svar Umeå universitet, 2025-04-23.

¹⁶⁰ Intervju prodekan humanistiska och teologiska fakulteterna, prefekt och anställda vid Språk- och litteraturcentrum, Lunds universitet, 2024-11-11; Intervju avdelningsföreståndare och akademisk ledare för lärarutbildningen, Södertörns högskola 2024-11-05.

¹⁶¹ Intervju prodekan humanistiska och teologiska fakulteterna, prefekt och anställda vid Språk- och litteraturcentrum, Lunds universitet Lunds universitet, 2024-11-11.

¹⁶² Intervju avdelningsföreståndare och akademisk ledare för lärarutbildningen, Södertörns högskola, 2024-11-05.

¹⁶³ Intervju avdelningsföreståndare och akademisk ledare för lärarutbildningen, Södertörns högskola, 2024-11-05; Intervju anställda vid lärarutbildningen, Södertörns högskola 2024-11-11.

4.2 Kursutbudet motsvarar inte behovet av lärare i alla minoritetsspråk

Lärosätena ska främja undervisning i och på de nationella minoritetsspråken i förskolan, grundskolan, gymnasieskolan och högskolan. I dagsläget är det dock inte möjligt att utbilda sig till de olika typerna av lärare i alla minoritetsspråk. Det beror dels på betydande utmaningar att rekrytera personal (se ovan). Det verkar dock också bero på ett begränsat samarbete mellan lärarutbildning och språkinstitutioner på vissa lärosäten.

4.2.1 Det är inte möjligt att bli lärare i alla minoritetsspråk

Det finns idag inte möjlighet att bli modersmålslärare eller ämneslärare i alla minoritetsspråk. Personer med goda kunskaper i ett språk kan bli modersmålslärare genom att läsa 30 högskolepoäng i språket, utöver sin lärarutbildning. I dagsläget är det möjligt i alla¹⁶⁴ minoritetsspråk utom romani chib. Stockholms och Lunds universitet erbjuder också särskilda språkkurser för modersmålslärare, och Umeå universitet har erbjudit en sådan sommarkurs vid ett tillfälle.¹⁶⁵ Möjligheten att bli ämneslärare¹⁶⁶ finns däremot bara i finska och tre av de samiska språken. Det är också enbart i dessa språk som det är möjligt att läsa hela vägen till en doktorsexamen, vilket är en viktig byggsten för fortsatt forskning i språket.¹⁶⁷ Forskningsanknytning i utbildningen är också en förutsättning för att lärosätet ska få examenstillstånd för lärarutbildning och för att utveckla ämnet för framtida studier.¹⁶⁸

Tabell 2 Utbildning för lärare i minoritetsspråk vid granskade lärosäten

	Förskollärare med kunskap i språket	Lärare i modersmål, via 30 hp	Ämneslärare i språket via 90 hp + KPU**	Valbart ämne i läraryrke
Finska	Uppdrags-	Ja	Ja	Nej
Jiddisch	Uppdrags-	Ja	Nej	Nej
Samiska*	Uppdrags-	Ja	Ja	Nej
Meänkieli	Uppdrags-	Ja	Nej	Nej
Romani chib	Ja, fr.o.m. 2025	Nej	Nej	Nej

Anm.: *Gäller nord, lule- och sydsamiska. **KPU betyder kompletterande pedagogisk utbildning.

Källa: Uppgifter från UHR och lärosätena. Bearbetade av Riksrevisionen.

¹⁶⁴ Gäller inte ume- och pitesamiska.

¹⁶⁵ Stockholms universitet, "Finska för finskspråkiga och blivande lärare I", hämtad 2025-03-27; Lunds universitet, "Läraryrkesutbildning", hämtad 2025-02-28; Skriftligt svar Umeå universitet, 2025-03-05.

¹⁶⁶ En person som utbildar sig till ämneslärare i ett minoritetsspråk blir behörig att undervisa i språket som modernt språk/språkval.

¹⁶⁷ Under granskningsperioden har det funnits en doktorand som forskar på språkpolicy och planering med inriktning på meänkieli. Skriftligt svar Umeå universitet, 2025-02-10. Det finns dock inte språkkurser i meänkieli från grundnivå upp till avancerad nivå.

¹⁶⁸ Universitetskanslerämbetet, *Vägledning för ansökan om tillstånd att utfärda examen*, 2023. Särskilt examenstillstånd krävs däremot inte för att lärosätet ska kunna erbjuda KPU som väg till ämneslärarexamen.

Sedan juli 2024 är det möjligt för en person med lärarexamen och dokumenterat goda kunskaper i ett språk att bli behörig modersmålslärare genom att läsa 30 högskolepoäng i språkdidaktik för modersmål, utan specifik koppling till ett visst språk.¹⁶⁹ De fyra lärosätena i granskningen erbjuder dock än så länge begränsade möjligheter att bli lärare i minoritetsspråken på detta sätt, eftersom de har ett förhållandevis litet utbud av sådana språkoberoende kurser i språkdidaktik.¹⁷⁰

Minoritetsspråken erbjuds inte som valbara ämnen i lärarutbildningen

Inget av de granskade lärosätena har gjort modersmål till ett valbart ämne inom sin lärarutbildning, trots att ämnet sedan år 2021 kan ingå i en grundlärarexamen.¹⁷¹ Lärarstudenter som vill bli behöriga i modersmål måste därför läsa de 30 poäng i språket som krävs vid sidan av eller efter avslutad lärarutbildning. Den som vill bli ämneslärare i minoritetsspråk måste läsa 90 högskolepoäng fristående språkkurser och en kompletterande pedagogisk utbildning (KPU) för att få en lärarexamen.

Minoritetsorganisationer efterfrågar möjligheten att välja språkkurser inom lärarutbildningarna, eftersom det innebär kortare studietid för modersmålslärare och att studenten slipper sätta ihop utbildningen själv.¹⁷² En anledning till att språkkurserna inte är valbara inom ämneslärarutbildningen är att språkkurserna ges på halvfart, för att motsvara behovet bland dem som söker kursen (se avsnitt 4.1.3). Det matchar inte studietakten i lärarutbildningen.¹⁷³ Om språken ska ges som valbara kurser inom lärarutbildningen behöver lärosätet därför erbjuda särskilda språkkurser för lärarstudenter. Dessa kurser skulle locka få studenter, och därför bli särskilt dyra att genomföra. Både Stockholms universitet och Umeå universitet har tidigare erbjudit ämneslärarprogram i finska och samiska. Programmen hade få sökande, och ges därför inte längre.¹⁷⁴ Anställda vid ansvarig språkinstitution vid Stockholms universitet beskriver dock att de gärna skulle se att lärosätet erbjöd ett grundlärarprogram med inriktning mot modersmål, men att de hittills haft begränsad kontakt med lärarprogrammet. Lunds universitet beskriver att det pågår diskussioner om att göra jiddisch valbart inom ämneslärarprogrammet.¹⁷⁵

4.2.2 Begränsat kursutbud för förskollärare

Få lärosäten har tagit initiativ till att utveckla kurser i minoritetsspråken för förskollärare, trots att lärosätenas uppdrag att bidra till fler lärare även gäller förskolan. Små barns språkutveckling är avgörande för språkens överlevnad, och

¹⁶⁹ Förordningen (2011:326) om behörighet och legitimation för lärare och förskollärare, 2 kap. § 34 a.

¹⁷⁰ En sökning på antagning.se gjordes för våren, sommaren och hösten 2025 samt våren 2026 på orden språkdidaktik och modersmål, 2025-01-22.

¹⁷¹ Utbildningsdepartementet, *Ökad kvalitet i lärarutbildningen och fler lärare i skolan*, 2021; Förordningen (2021:1335) om utbildning till lärare och förskollärare.

¹⁷² Möte med minoritetsorganisationer, 2025-01-16; Skriftliga synpunkter från Sverigefinländarnas delegation, 2025-01-20.

¹⁷³ Skriftligt svar Umeå universitet, 2025-02-20.

¹⁷⁴ Intervju med anställda vid institutionen för slaviska och baltiska språk, finska, nederländska och tyska vid Stockholms universitet, 2024-11-11.

¹⁷⁵ Skriftligt svar Lunds universitet, 2025-04-11.

i förvaltningsområden är kommunerna skyldiga att erbjuda förskola på meänkieli, samiska och finska. Flera kommuner erbjuder dock inte sådan förskola, bland annat eftersom de inte lyckats rekrytera personal med kompetens i språken.¹⁷⁶

Varken Stockholms universitet eller Umeå universitet har kurser eller program i minoritetsspråk för förskolepersonal inom sitt ordinarie kursutbud.¹⁷⁷ Stockholms universitet beskriver att de övervägt och velat utveckla sådana kurser, men att de inte lyckats rekrytera personal med rätt kompetens.¹⁷⁸ Under granskningsperioden har dock Skolverket tagit initiativ till uppdragsutbildning i finska, meänkieli och samiska för förskolepersonal, och slutit avtal om detta med Stockholms universitet och Umeå universitet. Umeå universitet beskriver att de inte ser något behov av att utveckla ordinarie kurser för förskollärare, så länge de genomför uppdragsutbildningen.¹⁷⁹ Detta innebär dock att utbildningen enbart är tillgänglig för anställda i förskolan, som behöver ersättas med vikarier under utbildningstiden. Studenter som vill arbeta i förskolan kan inte själva söka sig till en förskoleutbildning med fokus på finska, samiska eller meänkieli.

Skolverket beskriver att de försökt utarbeta en liknande uppdragsutbildning i romani chib tillsammans med Södertörns högskola, men att lärosätet inte haft lärare med tillräckliga språkkunskaper för den typ av utbildning som Skolverket velat upphandla.¹⁸⁰ Södertörns högskola har däremot själva utarbetat en förskollärarytbildning med inriktning mot nationella minoriteter och romani chib, med start hösten 2025. Utbildningen är öppen för alla som vill bli förskollärare, men ska också lära studenterna om de nationella minoriteterna och att använda vanliga begrepp i förskolemiljö på romani chib.¹⁸¹

4.2.3 Begränsad uppföljning riskerar att minska fokus på uppdraget att bidra till lärare i minoritetsspråken

Lärosätena beskriver inte i våra intervjuer att de gör någon särskild uppföljning eller utvärdering av hur arbetet med att utveckla lärarutbildning i minoritetsspråken fortskrider. De redovisar dock översiktligt sitt arbete med uppdraget i lärosätenas årsredovisning, tillsammans med återrapporteringen av utbudet av språkkurser. Det enda lärosätena är skyldiga att redovisa utifrån sitt återrapporteringskrav är utbudet av språkkurser. Dessutom följer de upp kurser och den utbildning de erbjuder på olika sätt inom ramen för ordinarie kvalitetssäkring. Alla lärosäten har däremot inte valt att följa upp exempelvis antalet examinerade lärare

¹⁷⁶ Sametinget, *Lägesrapport: De samiska språken i Sverige 2024, 2025*.

¹⁷⁷ Ordinarie kursutbud är det kursutbud som lärosätet själv valt att erbjuda och som är sökbart för enskilda studenter.

¹⁷⁸ Skriftligt svar Stockholms universitet, 2025-03-13.

¹⁷⁹ Skriftligt svar Umeå universitet, 2025-03-05.

¹⁸⁰ Skriftliga svar Skolverket, 2024-08-26 respektive 2024-12-19.

¹⁸¹ Intervju med avdelningsföreståndare och akademisk ledare för lärarutbildningen vid Södertörns högskola, 2024-11-05; Södertörns högskola, "Förskollärarytbildning med interkulturell profil, inriktning nationella minoriteter och romani chib", hämtad 2025-02-28.

i minoritetsspråken eller hur utvecklingen av kursutbud riktat mot lärare fortskrider.¹⁸² Eftersom arbetet med minoritetsspråken utgör en mycket liten del av lärosätenas verksamhet, tas det inte upp i myndighetsdialogen med Utbildningsdepartementet.¹⁸³ Att uppdraget inte följs upp på detta sätt riskerar att leda till att lärarförsörjningsfrågan får för litet fokus i lärosätenas arbete med språken. Lärosätets ledning och regeringen får begränsat med information om hur arbetet fortskrider, vilket begränsar deras möjlighet att identifiera behov av att exempelvis ställa krav på samarbete med och utveckling vid lärarutbildningarna vid lärosätena.

4.3 Informationen om språkkurser riktas inte till lärarstudenter

Lärosätena sprider i liten utsträckning information om möjligheten att bli lärare i minoritetsspråken till blivande lärarstudenter. Däremot sprider de information om kursutbudet i kanaler som riktar sig till de nationella minoriteterna. UHR samlar också information om kursutbudet och lärosätenas uppdrag, men denna information är inte fullt ut aktuell.

4.3.1 Information riktas sällan till lärarstudenter

Lunds, Stockholms och Umeå universitet riktar begränsat med information om möjligheten att bli lärare i minoritetsspråken till blivande lärarstudenter. Lärosätena har samlat sådan information på språkinstitutionernas respektive webbplatser, men hänvisar inte till den systematiskt i deras övriga information om lärarutbildning.¹⁸⁴ Även om lärosätena i dagsläget inte erbjuder någon möjlighet att läsa minoritetsspråken inom sina lärarprogram, är det viktigt att även här synliggöra möjligheten att bli behörig lärare i minoritetsspråken. Eftersom det finns förhållandevis få personer som kan bli lärare i språken, är det viktigt att lärosätena arbetar strategiskt för att nå ut till alla potentiella studenter. Detta bör inkludera de som visar intresse för läraryrket. Även tidigare utredningar av lärarförsörjningen i minoritetsspråken har betonat vikten av att det är lätt för potentiella studenter att hitta information, för att öka rekryteringen till utbildningarna.¹⁸⁵ Vid vårt möte med minoritetsorganisationer framkommer att det upplevs som otydligt hur de ska gå till väga för att bli behöriga modersmåls lärare i minoritetsspråken.¹⁸⁶

Viss information om minoritetsspråken finns dock på lärosätenas webbplatser riktade till lärarstudenter. Umeå universitet informerar om möjligheten att läsa samiska

¹⁸² Det finns inget krav på att lärosätena ska följa upp detta. Intervju med anställda vid institutionen för slaviska och baltiska språk, finska, nederländska och tyska vid Stockholms universitet, 2024-11-11; Intervju med prefekt och bitr. studierektor vid Institutionen för språkstudier, Umeå universitet, 24-11-21.

¹⁸³ Enligt Utbildningsdepartementet har uppdragen endast nämnts i ett lärosätes myndighetsdialog, efter att Lunds universitet ställt en fråga om det tillfälliga uppdraget. Skriftligt svar Utbildningsdepartementet, 2024-11-22.

¹⁸⁴ Lunds universitet, "Lärarfortbildning", hämtad 2025-02-28; Stockholms universitet, "Studera till lärare i finska", hämtad 2025-01-16; Umeå universitet, "Vill du bli lärare i finska, meänkieli eller samiska?", hämtad 2025-01-20.

¹⁸⁵ Högskoleverket, *Lärarförsörjningen för de nationella minoriteterna – hur kan den tryggas?* 2011, s. 110.

¹⁸⁶ Möte med minoritetsorganisationer, 2025-01-16.

i samband med information om vilka ämnen som är valbara inom universitetets ämneslärarutbildning.¹⁸⁷ På universitetets övriga informationssidor för lärarutbildningar saknas dock information om möjligheten att bli behörig lärare i samiska eller meänkieli.¹⁸⁸ Stockholms universitet nämner möjligheten att bli modersmålslärare i finska på en kontaktsida för lärarstudenter och i information om KPU, men inte på webbplatserna med information om grundlärar- eller ämneslärarprogrammet.¹⁸⁹ Lunds universitets webbsidor med information om lärarutbildning innehåller inte information om möjligheten att läsa jiddisch.¹⁹⁰ Anställda vid Lunds universitet beskriver dock att de påbörjat ett arbete med att tydliggöra vägarna till lärarutbildning, genom att stärka samarbetet mellan Språk- och litteraturcentrum och Utbildningsvetenskapliga institutionen.¹⁹¹

Begränsat med information om yrkesvägar för den som studerar språken

Den information som lärosätena och UHR tagit fram om möjligheten att läsa minoritetsspråken informerar endast kortfattat om vilka möjligheter till arbete som finns efter språkstudierna. Om utbildningarna ska kunna konkurrera om de få personer som talar och som kan tänka sig att arbeta med språken, är det särskilt viktigt att yrkesvägarna synliggörs. Det råder brist på lärare, översättare, tolkar och personal i äldreomsorgen med kunskaper i minoritetsspråken, men detta framhävs inte i lärosätenas eller UHR:s information.¹⁹² Tidigare utredningar på området har föreslagit att det dels bör genomföras riktade informationsinsatser, dels skapas incitamentsstrukturer för att locka fler att utbilda sig för att arbeta med minoritetsspråken, såsom avskrivna studielån och stipendier.¹⁹³ Detta har dock inte skett.

4.3.2 Information sprids i kanaler som fokuserar på nationella minoriteter

Lärosätena riktar information om de nationella minoritetsspråken särskilt till språkbärare, utöver den information som sprids i lärosätets ordinarie kanaler. I våra intervjuer beskriver lärosätena att de använder olika kanaler som riktar sig särskilt till minoriteterna,¹⁹⁴ sociala medier och lärarnas egna nätverk. De får också hjälp att sprida informationen av minoritetsorganisationer, via Skolverkets nyhetsbrev och Isofs webbplats.

¹⁸⁷ Samiska är inte valbart inom ämneslärarprogrammet, utan behöver läsas som fristående kurs och kompletteras med en pedagogisk utbildning. Umeå universitet, "Ämneslärarprogrammet – gymnasieskolan", hämtad 2025-02-28.

¹⁸⁸ Umeå universitet, "Grundlärarprogrammet – grundskolans åk 4–6", "Grundlärarprogrammet – förskoleklass och åk 1–3", "Lärarutbildning och pedagogik", hämtade 2025-01-20.

¹⁸⁹ Stockholms universitet, "Kontakt lärarutbildningarna", hämtad 2025-02-13.

¹⁹⁰ Lunds universitet, "Ämneslärarutbildning", hämtad 2025-02-28. Lunds universitet har inget grundlärarprogram.

¹⁹¹ Skriftligt svar Lunds universitet, 2025-04-11.

¹⁹² UHR: Studera.nu, "Nationella minoriteter"; Stockholms universitet, "Finska", Lunds universitet, "Jiddisch"; Umeå universitet, "Samiska", hämtade 2025-02-21.

¹⁹³ Högskoleverket, *Lärförsörjningen för de nationella minoriteterna – hur kan den tryggas?* 2011.

¹⁹⁴ Exempelvis en minoritetstidskrift för en av minoriteterna, en radiokanal som vänder sig till en av minoriteterna, nyhetsbrev med fokus på minoritetsfrågor.

Flera anställda vid lärosätena beskriver dock i våra intervjuer att de skulle kunna arbeta ännu mer med att sprida information om kurserna, om de hade mer resurser för den typen av arbete.¹⁹⁵ Vid vårt möte med minoritetsorganisationer framkom att organisationernas medlemmar inte upplever att de nås av information om kursutbudet i språken. De efterfrågar att det ska finnas samlad information om vilka kurser som finns i språken, såväl på högskolan som på exempelvis folkhögskolor. I våra intervjuer beskriver lärosätena och UHR att de inte tidigare samarbetat för att gemensamt genomföra informationsinsatser och på så vis nå ut till fler potentiella studenter. Ett sådant samarbete har dock påbörjats inför 25-årsjubileet av minoritetspolitiken 2025.¹⁹⁶

UHR:s samlade information om utbildningar i minoritetsspråken har inte varit uppdaterad

UHR har samlat information om högskolestudier i minoritetsspråken, men viss information har varit inaktuell. Kursutbudet samlas på UHR:s webbsidor [Antagning.se](https://antagning.se), och på en särskild sida om minoritetsspråken på [Studera.nu](https://studera.nu).¹⁹⁷ UHR publicerar också information på sina sociala medier och har producerat ett antal filmer där minoritetsspråkstalare berättar om sitt språk. Under granskningsperioden har den samlade informationssidan dock inte innehållit komplett information och viss information har varit inaktuell.¹⁹⁸ UHR har dock åtgärdat detta efter påtalande av Riksrevisionen.¹⁹⁹

UHR synliggör inte kursutbudet i minoritetsspråk specifikt, utan presenterar språkkurserna tillsammans med kurser om minoritetens kultur. De synliggör inte heller vilka kurser som riktar sig till lärare.²⁰⁰ I vår intervju med UHR framgår att det är svårt att urskilja dessa aspekter ur statistiken, eller garantera att uppgifterna om kursutbudet är fullständiga, eftersom lärosätena inte benämner kurserna på ett enhetligt sätt som gör att UHR med enkelhet kan identifiera dem. Denna problematik gäller alla kurser, inte enbart kurser om minoritetsspråk.

4.4 Lärosätena arbetar för att skapa samarbeten, men samarbetet med lärarutbildningen är begränsat

Lärosätena utbyter erfarenheter med varandra genom nätverket NätMin, och samarbetar med andra lärosäten för att stärka sin egen forskningsmiljö. Det interna samarbetet mellan lärarutbildning och språkinstitution kan dock stärkas på flera lärosäten.

¹⁹⁵ Intervju med vice rektor vid Umeå universitet, 2024-11-26; Intervju med anställda vid institutionen för slaviska och baltiska språk, finska, nederländska och tyska vid Stockholms universitet, 2024-11-11.

¹⁹⁶ Skriftligt svar UHR, 2025-04-11.

¹⁹⁷ Intervju med anställd vid UHR 2024-11-25; UHR: [Studera.nu](https://studera.nu), "Nationella minoriteter", hämtad 2025-02-21.

¹⁹⁸ På "Studera.nu", sidan "Nationella minoriteter och minoritetsspråk", hänvisar UHR till att lärosäten har i uppdrag att utveckla ämneslärarutbildning, trots att denna formulering togs bort ur uppdraget 2021. Sidan hänvisar också till att Uppsala universitet har utbildning i två minoritetsspråk, men nämner exempelvis inte att det går att läsa en kurs i sydsamiska vid Mittuniversitetet. Hämtad 2024-12-02.

¹⁹⁹ Skriftligt svar UHR, 2025-04-11.

²⁰⁰ UHR, *Högskoleutbildning i nationella minoriteters språk och kultur läsåret 2020/21, 2021*.

4.4.1 Lärosätena samarbetar med varandra och med andra lärosäten

De granskade lärosätena samarbetar på olika sätt med andra lärosäten som undervisar i eller forskar på minoritetsspråken. De har också ett eget samarbete kallat NätMin. I intervjuerna beskriver anställda vid lärosätena att samarbetet varit viktigt för att diskutera tolkning och genomförande av uppdragen och de utmaningar som finns kopplat till det.²⁰¹ De framhåller dock att nätverket var mer aktivt innan pandemin, även om det fortfarande pågår.²⁰²

Lärosätena beskriver också att de försöker knyta kontakter med forskare i språken på andra lärosäten. Forskningsmiljön är en viktig aspekt i att göra tjänster mer attraktiva för de få personer som kan tänkas söka dem. Arbetet handlar till exempel om att bjuda in gästforskare,²⁰³ anlita anställda från andra lärosäten som handledare till doktorander i språken,²⁰⁴ och arrangera och delta i seminarier, forskningskonferenser med mera.²⁰⁵ Det kan också handla om att finansiera och samarbeta med närliggande forskningsfält, såsom forskning om antiziganism, som är viktig för språket romani chib i och med de negativa konsekvenser det haft för språket.²⁰⁶ Umeå universitet beskriver dock att det finns ett begränsat kontaktnät och samarbete vad gäller meänkieli, eftersom få forskar på språket i världen. Samarbete med den kvänska forskarmiljön vid Tromsø har diskuterats, men inget har formaliserats.

4.4.2 Samarbetet med lärarutbildningen kan utvecklas

Ansvar för uppdraget att utveckla och erbjuda utbildning i minoritetsspråken ligger i tre av fyra fall enbart på en språkinstitution, som har ett begränsat samarbete med lärosätets lärarutbildning. Både Umeå universitet och Stockholms universitet uppger att samarbetet med lärarutbildningen varit svårt att få till eller är begränsat.²⁰⁷

Umeå universitet beskriver i intervju att de arbetat för att lärarutbildningen ska arbeta mer med flerspråkighet, både i allmänhet och kopplat till minoritetsspråken, men att de inte kommit någon vart i detta på grund av den stora konkurrensen med andra som har intresse av att påverka lärarutbildningen. Lunds universitet har ingen förskolläro- eller grundlärarutbildning och inte heller något samarbete med sådan utbildning vid ett annat lärosäte. Södertörns högskola har, till skillnad från övriga lärosäten i granskningen, placerat ansvaret för arbetet med romani chib vid lärarutbildningen.

²⁰¹ Skriftligt svar Lunds universitet 2025-02-14.

²⁰² Intervju med anställda vid institutionen för slaviska och baltiska språk, finska, nederländska och tyska, Stockholms universitet, 2024-11-11; Intervju med avdelningsföreståndare och akademisk ledare för lärarutbildningen, Södertörns högskola, 2024-11-05.

²⁰³ Skriftligt svar Stockholms universitet, 2025-02-17.

²⁰⁴ Skriftligt svar Umeå universitet, 2025-02-20.

²⁰⁵ Skriftligt svar Umeå universitet, 2025-02-20; Skriftligt svar Södertörns högskola 2025-02-25; Skriftligt svar Stockholms universitet, 2025-02-17.

²⁰⁶ Skriftligt svar Södertörns högskola 2025-02-25.

²⁰⁷ Intervju med prefekt och bitr. studierektor vid Institutionen för språkstudier, Umeå universitet, 24-11-21; Skriftligt svar Stockholms universitet, 2025-03-13.

4.5 De flesta lärosäten har regelbundna samråd

Både lärosätena och UHR arrangerar eller deltar i regelbundna samråd i syfte att inhämta synpunkter från nationella minoriteter, med undantag för Umeå universitet.

Umeå universitet, som ansvarar för utbildning i två av de fem minoritetsspråken, har inte haft regelbundna samråd i syfte att systematiskt ge språkbärare inflytande under granskningsperioden.²⁰⁸ Lärosätet har träffat språkbärare i olika sammanhang, exempelvis i samband med forskarsymposier om flerspråkighet, och lärare vid ansvarig språkinstitution har informella kontakter med språkbärare.²⁰⁹ Lärosätet har däremot enbart haft enstaka möten med minoritetsorganisationer i syfte att inhämta synpunkter.²¹⁰ Vid vårt möte med minoritetsorganisationer framkommer en önskan om mer insyn i och diskussion om hur universitetets arbete med att utveckla kurser i språken fortskrider.²¹¹

I våra intervjuer med Lunds universitet, Stockholms universitet och Södertörns högskola framgår att de regelbundet har samråd med minoritetsorganisationer, och att minoriteternas synpunkter haft inverkan på beslut om vilken typ av tjänster som ska utlysas och på vad lärosätenas arbete ska inriktas mot. Stockholms universitet beskriver exempelvis att språkbärares synpunkter haft inverkan på vilka aktiviteter som de förstärkta medlen 2022–2024 använts till.²¹²

UHR deltar i de samråd som Skolverket anordnar för utbildningsmyndigheter, och för dialog med minoriteter i samband med vissa särskilda arbetsinsatser, som rapporten *Högskolestudier ur ett nationellt minoritetsperspektiv*.²¹³ Synpunkterna från samråden används för att inrikta UHR:s arbete utifrån deras instruktionsenliga främjandeuppdrag. I likhet med andra myndigheter beskriver dock UHR att det är vanligt att synpunkter gäller frågor som UHR inte råder över, utan som beslutas av lärosäten eller av regeringen.²¹⁴

²⁰⁸ Skriftligt svar Umeå universitet, 2025-04-23.

²⁰⁹ Skriftligt svar Umeå universitet, 2025-04-23.

²¹⁰ I vår intervju beskriver anställda vid Umeå universitet att samråd hållits en gång under granskningsperioden. Av *Delredovisning av uppdrag att stärka och utveckla meänkieli och samiska*, dnr - FS 1.6.2-2331-23, framgår att de också haft informella samråd under 2023.

²¹¹ Möte med minoritetsorganisationer, 2025-01-16.

²¹² Intervju med anställda vid institutionen för slaviska och baltiska språk, finska, nederländska och tyska vid Stockholms universitet, 2024-11-11; Stockholms universitet "Revitalisering av det nationella minoritetsspråket finska", hämtad 2025-02-28.

²¹³ UHR, *Högskolestudier ur ett nationellt minoritetsperspektiv*, 2023.

²¹⁴ Intervju med anställd vid UHR, 2024-11-25.

5 Språkcentrum och språkvård

I det här kapitlet besvarar vi delfråga tre: Arbetar Isof och Sametinget med språkvård och språkcentrum på ett effektivt sätt?

Våra iakttagelser i korthet

- Isof och Sametinget utformar revitaliserande och språkvårdande insatser utifrån behov, som bland annat identifieras i samråd med språkbärare. Valet av insatser begränsas dock i viss mån av vilken språkkompetens myndighetens personal har. Sametingets arbete med det tillfälliga språkvårdande uppdraget har begränsats kraftigt av brist på personal.
- Båda myndigheterna prioriterar särskilt insatser till barn och unga, men upplever att målgruppen är svår att nå ut till.
- Erfarenheter och kunskap delas internt på myndigheterna mellan verksamheter som arbetar med minoritetsspråken. Myndigheterna har däremot inte utvecklat ett regelbundet samarbete sinsemellan.

5.1 Språkcentrumens insatser utformas utifrån språkbärarnas behov och prioriterar barn och unga

Både Isof och Sametinget bygger det arbete som utförs inom språkcentrum på behov som identifierats tillsammans med språkbärare, och prioriterar särskilt insatser som riktar sig till barn och unga. Dessa grupper kan dock vara svåra att nå, och språkcentrumen har i olika utsträckning gjort ansträngningar för att engagera dem.

5.1.1 Språkcentrumen undersöker behov på flera sätt

Sametinget beskriver att de inhämtar information om vad språkbärare efterfrågar i de olika forum som språkcentrum anordnar, som konferenser, språkbud och nätverk, och genom samråd. Sametinget beskriver dock, i likhet med andra myndigheter i granskningen, att flera frågor som lyfts i samråden inte är sådana som Sametinget rör över. Det gäller exempelvis utbildning i samiska. Information om behov kommer också från den årliga uppföljningen av minoritetspolitiken som Sametinget tar fram.²¹⁵ Samiskt språkcentrum inriktar dessutom sin verksamhet utifrån den rådande samiska språkstrategin som beslutas av Sametingets språknämnd.²¹⁶ Strategin innehåller en övergripande inriktning, om att exempelvis synliggöra de samiska språken i samhället.²¹⁷

Isof har valt att, utöver olika typer av samråd, skapa fasta strukturer för att säkerställa att språkbärare får ge vägledning och inriktning för språkcentrums arbete, genom så

²¹⁵ Intervju med anställda inom språkcentrum vid Sametinget, 2024-10-29; Intervju med t.f. ordförande för Sametingets språknämnd, 2024-10-29; Intervju med chef och anställd vid Sametinget, 2024-10-25.

²¹⁶ Intervju med anställda inom språkcentrum vid Sametinget, 2024-10-29.

²¹⁷ Sametinget, *Språkpolitisk strategi*, 2023.

kallade styrgrupper.²¹⁸ I våra intervjuer framkommer att dessa styrgrupper fungerat olika väl i de olika språken, och Isof omprövar nu arbetssättet. Utöver styrgrupperna har Isof haft olika typer av samråd med minoriteterna, och de anställda vid språkcentrum beskriver att de byggt upp nätverk med språkbärare som de får synpunkter genom. Isof beskriver också att de använt information om hur revitaliseringsbidraget²¹⁹ använts, och dialog med andra myndigheter med uppdrag att stärka de nationella minoritetsspråken, för att inrikta sin verksamhet.²²⁰

Flera av de minoritetsorganisationer, kommuner och andra intressenter som inkommit med synpunkter i granskningen beskriver att både Sametingets och Isofs språkcentrum gör ett uppskattat och viktigt arbete.²²¹ Sametinget och Isof har dock i viss mån valt att arbeta med språkcentrum på olika sätt. Samiskt språkcentrum finns på fyra platser i Sápmi och anordnar olika aktiviteter som mentorprogram och språkkaféer. De tar också fram och sprider metodstöd och material som kan användas av andra. Isof har inriktat sin verksamhet på att främst ta fram och sprida metodstöd och information om revitalisering, som andra aktörer kan dra nytta av.²²² Det beror delvis på att uppdraget om språkcentrum var nationellt, samtidigt som kontorslokalerna för respektive minoritetsspråk fanns på en eller två platser och inte var tänkta för publika evenemang. Enligt Isof har också många minoritetsorganisationer erfarenhet av att arbeta med revitalisering, varför Isof har valt att stödja deras insatser, snarare än att utföra konkreta språkrevitaliserande aktiviteter.

5.1.2 Myndigheterna prioriterar barn och unga, men har svårt att få dem att delta

Både Isof och Sametinget beskriver att språkcentrum särskilt prioriterar insatser till barn och unga.²²³ Detta syns dels i myndigheternas interna riktlinjer och mål för arbetet, dels i de aktiviteter som genomförs. Isof prioriterar också insatser till barn och unga i fördelningen av det så kallade revitaliseringsbidraget.²²⁴

I våra intervjuer med Sametinget framkommer dock att det finns utmaningar i att få barn och unga att delta vid språkcentrumens aktiviteter, bland annat eftersom de konkurrerar med andra fritidsaktiviteter. Utöver insatser riktade direkt till barn och unga genomför språkcentrumen därför också flera insatser som ska nå barn och unga via personer i deras närhet, som vårdnadshavare, lärare och mor- och farföräldrar.

²¹⁸ Isof, "Klart med styrgrupper till språkcentrum", hämtad 2025-02-28.

²¹⁹ Isof betalar ut medel enligt förordningen (2010:21) om statsbidrag för insatser till stöd för de nationella minoritetsspråken.

²²⁰ Isof, *Språkcentrum finska, jiddisch, meänkieli och romska Delredovisning december 2023*, 2023; Skriftligt svar Isof 2024-12-12.

²²¹ Intervju med kommun 7, 2024-10-17; Intervju med kommun 3, 2024-10-07; Möte med minoritetsorganisationer 2025-01-16; Skriftliga synpunkter från Svenska kyrkan 2025-01-17; Riksrevisionens enkätundersökning till minoritetsorganisationer respektive nationella minoriteter, hösten 2024.

²²² Intervju med chefer vid Isof, 2024-10-22.

²²³ Regeringsbeslut Ku2021/02483. Sametingets instruktion anger att de ska ansvara för språkcentrum. Uppdraget har tidigare varit mer detaljerat, och då angett att de särskilt ska prioritera barn och unga.

²²⁴ Isof, *Årsredovisning 2023, 2024*, s. 41.

Samiskt språkcentrum har, i samarbete med Sáminuorra, bland annat tagit fram ett samiskt språkpaket riktat till blivande och nyblivna samiska föräldrar.²²⁵

Språkcentrumen har också svårt att få unga att delta i samråd. Sametinget beskriver att främst äldre kvinnor deltar vid deras samråd, och att de därför utvecklat ett samarbete med samiska ungdomsförbund, med Lapplands gymnasium och med Sameskolstyrelsen för att kunna ta del av ungdomarnas behov och synpunkter. Språkcentrum för romani chib har skapat en särskild ungdomsgrupp för att få in synpunkter från unga romer, vilket de bedömer varit framgångsrikt. Isofs andra språkcentrum berättar att de inte samarbetat med barn och unga på detta sätt.²²⁶ Språkcentrum för finska har dock haft möten med sverigefinska ungdomsförbundet och gjort besök på sverigefinska skolor och läger för att undersöka ungas behov av stöd. Även språkcentrum för meänkieli har fångat upp ungas önskemål om insatser.²²⁷

5.1.3 Språkcentrumen utvärderar sina insatser, men har svårt att bedöma effekten på språkens överlevnad

Sametinget följer upp genomförda aktiviteter genom exempelvis frågor till deltagare i aktiviteter och i den dialog med samer som kontinuerligt förs i språkcentrums arbete.²²⁸ De beskriver också hur de anpassar sina insatser utifrån denna återkoppling. Däremot beskriver de att de har svårt att följa upp effekten av insatserna på antalet talare och på språkens möjlighet att överleva långsiktigt. Isofs språkcentrum har följt upp några insatser på samma sätt, men då de varit verksamma under relativt kort tid har de ännu inte fullt ut utarbetat former för detta.²²⁹

De indikatorer som Isof och Sametinget fått i uppdrag att ta fram²³⁰ kan framöver komma att underlätta uppföljning av minoritetsspråkens utveckling över tid. Sametinget beskriver dock i intervjuer att de inte har den kompetens som behövs för att arbeta med indikatorerna på samma sätt som Isof. Sametinget inledde ett samarbete med Umeå universitet, för att på så vis få tillgång till rätt kompetens, men det tänkta arbetet kunde inte genomföras på grund av att Umeå universitet inte kunde anställa den tilltänkta forskaren.²³¹

5.1.4 Isof och Sametinget delar erfarenheter och kunskaper internt, men har inget regelbundet samarbete sinsemellan

Både Isof och Sametinget beskriver i intervjuer att de utvecklat ett internt samarbete för den personal som arbetar med minoritetsspråken. Sametingets språkcentrum

²²⁵ Sametinget, *Årsredovisning 2023, 2024*, s. 34.

²²⁶ Intervju med anställda inom språkcentrum vid Isof, 2024-10-24; Isof, *Slutredovisning språkcentrum för finska, jiddisch, meänkieli och romska, mars 2025*, 2025.

²²⁷ Isof, *Slutredovisning språkcentrum för finska, jiddisch, meänkieli och romska, mars 2025*, 2025.

²²⁸ Intervju med anställda inom språkcentrum vid Sametinget, 2024-10-29.

²²⁹ Intervju med anställda inom språkcentrum vid Isof, 2024-10-24; Intervju med anställda inom språkcentrum vid Sametinget, 2024-10-29.

²³⁰ Regeringsbeslut Ku2021/02141, Ku2021/02335, Ku2021/02357(delvis); Regeringsbeslut Ku2019/00160 Ku2019/00736 Ku2019/01708 Ku2021/02483.

²³¹ Intervju med prefekt och anställd vid Institutionen för språkstudier vid Umeå universitet, 2024-11-21.

finns på olika geografiska platser, och personalen beskriver i intervju att de därför utarbetat sätt att samarbeta digitalt. Personalen arbetar också tillsammans med ansvariga för uppföljningen av minoritetsspolitiken, för att exempelvis genomföra gemensamma samråd. De anställda vid Isofs språkcentrum beskriver i vår intervju att de har ett värdefullt utbyte mellan de olika språkens språkcentrum, eftersom det finns mycket kunskap om revitalisering av små språk som gäller samtliga språk. De arbetar också tillsammans med språkvårdarna på Isof.

Däremot beskriver anställda vid båda myndigheterna i våra intervjuer att samarbetet mellan Sametinget och Isof varit begränsat. Visst utbyte skedde i samband med att Isof inrättade språkcentrum, då Sametinget delade med sig av erfarenheter av vad som fungerat bra respektive mindre bra. Därefter har dock inget regelbundet utbyte skett, även om språkcentrum i meänkieli deltagit vid någon aktivitet som Samiskt språkcentrum anordnat.

5.2 Språkvården har små resurser och stora behov

Isof ansvarar för språkvård av finska, meänkieli, jiddisch och romani chib. Aktiviteterna i språkvården skiljer sig åt mellan språken, för att motsvara de olika behoven, men möjligheten att anpassa och dimensionera verksamheten efter behov begränsas av att arbetet utförs av ett litet antal medarbetare. Sametinget har i begränsad utsträckning arbetat med det språkvårdande uppdrag de haft under 2022–2024, på grund av brist på personal.

5.2.1 Isofs språkvård utgår från behov, men är personberoende

Eftersom språken har olika behov skiljer sig insatserna mycket åt mellan språken. I finska bedrivs språkvård även i Finland, och Isofs finska språkvård rör därför främst terminologi som är unik för den finska som talas i Sverige. Mycket tid går även åt till rådgivning.²³² Språkvården i exempelvis romani chib beskrivs ha ett helt annat utgångsläge, och där arbetar språkvårdaren exempelvis med att utveckla skrivregler.

Behovens omfattning avspeglas dock inte i dimensioneringen av språkvården. Isof lägger ungefär lika mycket resurser på varje språk. Sju personer arbetade under 2024 med språkvård för minoritetsspråken: två vardera i meänkieli, finska respektive romani chib, och en i jiddisch.²³³ Detta beror i viss mån på att det finns ett begränsat antal personer som har nödvändig kompetens för att rekryteras för att arbeta med språkvård i minoritetsspråken. Enligt företrädare för Isof kan dessutom uppfattningen av vad som utgör en lämplig dimensionering skilja sig åt, där vissa menar att insatser bör anpassas efter antalet talare, medan andra menar att det är behoven av språkutveckling eller andra aspekter som ska vägas in.²³⁴

²³² Intervju med språkvårdare vid Isof, 2024-10-22; Skriftligt svar Isof, 2024-12-04.

²³³ Intervju med språkvårdare vid Isof, 2024-10-22; Intervju med chefer vid Isof, 2024-10-22.

²³⁴ Intervju med generaldirektör vid Isof, 2025-01-21.

Eftersom det är få personer som arbetar med språkvården, får de enskilda medarbetarna och deras kompetens stor inverkan på vilka behov som kan tillgodoses.²³⁵ De två språkvårdarna i romani chib kan exempelvis inte förväntas ha kompetens i alla de tio till tjugo²³⁶ varieteter av romani chib som talas i Sverige. Isof beskriver dessutom att det finns få personer med den kompetens som krävs för att bedriva språkvård,²³⁷ vilket gör att det kan vara svårt att rekrytera utifrån språkens behov.

Anställda vid Isof framhåller att språkcentrums inrättande har haft positiva effekter för språkvården. I våra intervjuer beskriver språkvårdare och deras chefer att vissa arbetsmoment kunnat utföras snabbare och mer effektivt, eftersom de kunnat låna kompetens från språkcentrum och vice versa. Språkvårdarna betonar värdet i att myndigheten har en grupp personer med kunskap i språken, och dessutom olika typer av kompetens. Även upplevelsen av arbetsmiljön har påverkats positivt. Isof planerar ett ännu närmare samarbete mellan språkvårdarna och språkcentrum framöver, bland annat i syfte att minska personberoendet i språkvården.²³⁸

5.2.2 Sametinget har inte kunnat utnyttja extra medel för språkvård

Sametinget har i begränsad utsträckning kunnat arbeta med sitt uppdrag att under 2022–2024 vidta språkvårdande insatser samt arbeta med språkteknologi för att stärka och utveckla det samiska språket,²³⁹ eftersom de inte kunnat rekrytera personal som kan arbeta med uppdraget. Totalt förbrukade Sametinget endast 7 procent av de tilldelade medlen 2022, respektive 17 procent 2023.²⁴⁰ Under 2024 kunde Sametinget använda merparten av medlen,²⁴¹ efter att regeringen beslutat att föra över en tredjedel av finansieringen för det språkvårdande uppdraget till språkcentrum, efter dialog med Sametinget.²⁴² Sametinget beskriver att de inte kunnat utföra några insatser för samisk språkteknologi.²⁴³

När Sametinget fick uppdraget fanns inte kompetens inom myndigheten som kunde avsättas för att arbeta med det. Uppdragets genomförande var därför beroende av att Sametinget kunde rekrytera rätt kompetens, vilket man inte lyckades med. I vår intervju beskriver språkvårdsavdelningens chef att rekryteringen försvårades av att de inte kunnat erbjuda en tillsvidareanställning, eftersom uppdraget var tidsbegränsat.

²³⁵ Intervju med chefer vid Isof 2024-10-22; Intervju med generaldirektör vid Isof, 2025-01-21.

²³⁶ Minoritet.se, ”Romani chib”, hämtad 2025-02-21.

²³⁷ Tjänsteanteckning arbetsmaterial Regeringskansliet, 2024-12-10; Intervju med generaldirektör vid Isof, 2025-01-21.

²³⁸ Intervju med anställda inom språkcentrum vid Isof, 2024-10-24; Intervju med språkvårdare vid Isof 2024-10-22; Intervju med generaldirektör vid Isof, 2025-01-21.

²³⁹ Regeringsbeslut Ku2022/00689.

²⁴⁰ Sametinget, *Delredovisning av att vidta språkvårdande insatser samt att arbeta med språkteknologi för att stärka och utveckla det samiska språket*, 2022; Sametinget, *Delredovisning av uppdrag att vidta språkvårdande insatser samt att arbeta med språkteknologi för att stärka och utveckla det samiska språket*, 2023.

²⁴¹ Under 2024 tilldelades språkvårdsuppdraget 2 i stället för 3 miljoner, och 1 miljon överfördes till språkcentrum. Sametinget förbrukade drygt 1,8 av de 2 miljonerna för språkvårdsuppdraget.

²⁴² Underlag från Sametinget, 2024-06-20.

²⁴³ Sametinget, *Slutredovisning av uppdrag till Sametinget att vidta språkvårdande insatser samt att arbeta med språkteknologi för att stärka och utveckla det samiska språket*, 2025.

Det arbete som gjorts inom uppdraget utfördes av en inlånad medarbetare från en annan enhet, med stöd av Samiskt språkcentrum och chefen för språkavdelningen. Sametinget beskriver också att de inte kunnat nyttja vissa medel till avsedda insatser såsom att köpa in digitala ordböcker, eftersom de skulle behöva skrivas av över en längre period än uppdraget löpte.²⁴⁴

Sametinget har begränsad tillgång till språkvårdande kompetens internt, eftersom normerande samisk språkvård främst sker inom det nordiska samarbetsorganet Sámi Giellagáldu. Arbetet i Sámi Giellagáldu har finansierats via ett bidrag för samisk kultur, och förstärkts inom ramen för regeringens Handlingsprogram för bevarande och främjande av de nationella minoritetsspråken.²⁴⁵ Samarbetet finansieras också av sametingen i Norge och Finland.²⁴⁶ Syftet med samarbetet är att säkerställa att de samiska språken inte utvecklas på olika sätt över landsgränserna. Eftersom sådant arbete sker i samarbetsorganet, arbetar Sametingets egen språkavdelning främst med språkvård i avseendet att de ger intern rådgivning och stöd, besvarar remisser och utreder ortnamn.²⁴⁷

5.3 Ryckig styrning av språkcentrum har påverkat effektiviteten i verksamheten

Effektiviteten i Isofs och Sametingets arbete med språkcentrum har påverkats negativt av att uppdragen att inrätta och utveckla språkcentrum var tillfälliga, och av att regeringsbeslutet om fortsatt finansiering av Isofs språkcentrum kom sent.

5.3.1 Regeringen gav tillfälliga uppdrag trots att verksamheten beskrevs som långsiktig

Att uppdragen om språkcentrum var tillfälliga har påverkat verksamheterna negativt. Både Isofs uppdrag att inrätta språkcentrum, och Sametingets ökade finansiering för att utöka Samiskt språkcentrums verksamhet, gällde för åren 2022–2024.²⁴⁸ Samtidigt hade regeringen konstaterat, i den handlingsplan de presenterade tillsammans med uppdragen, att det krävs ett långsiktigt arbete för att bidra till revitalisering av minoritetsspråken.²⁴⁹ Båda uppdragen hade också föregåtts av förberedande uppdrag, där Isolf föreslog hur permanenta språkcentrum kunde inrättas, och Sametinget hur Samiskt språkcentrum kunde utvecklas till att omfatta samtliga samiska språk och finnas på fler orter.²⁵⁰ I våra intervjuer beskriver chefer och anställda vid Isolf att

²⁴⁴ Sametinget, *Slutredovisning av uppdrag till Sametinget att vidta språkvårdande insatser samt att arbeta med språkteknologi för att stärka och utveckla det samiska språket*, 2025.

²⁴⁵ Skriftligt svar Sametinget, 2025-04-14.

²⁴⁶ Sametinget, *Årsredovisning 2023, 2024*, s. 38.

²⁴⁷ Intervju med chef för språk- och kulturavdelningen vid Sametinget, 2024-10-25.

²⁴⁸ Regeringsbeslut 2021-12-16, Ku2019/00160 Ku2019/00736 Ku2019/01708 Ku2021/02483.

²⁴⁹ Regeringen, *Handlingsprogram för bevarande och främjande av de nationella minoritetsspråken*, 2022.

²⁵⁰ Regeringsbeslut Ku2018/01453/DISK; Regeringsbeslut 2018-06-28, Ku2015/02857/DISK, Ku2018/01455/DISK.

myndigheten behövde hantera uppdraget som både kort- och långsiktigt. Detta har medfört utmaningar, bland annat när det gäller att rekrytera och behålla personal.²⁵¹

I budgetpropositionen för 2025 aviserades att uppdragen skulle fortsätta, men med minskade resurser. Isof och Sametinget skulle gemensamt få 14,5 miljoner per år under 2025–2027 för språkcentrumens verksamhet, jämfört med 39 miljoner år 2024. Fördelningen mellan myndigheterna var ännu inte aviserad.²⁵² I mitten av december 2024 meddelade dock regeringen att Isof i stället skulle tilldelas 20 miljoner och Sametinget 8 miljoner för kronor för språkcentrum under 2025.²⁵³ Ökningen finansierades genom en omfördelning av andra medel inom politikområdet och innebar bland annat en minskning av statsbidragen till kommuner och regioner inom förvaltningsområden.

Det sena beslutet om finansiering innebar att Isof behövde göra en nystart av språkcentrumens verksamhet under 2025, direkt efter att de avvecklat den. Under 2024 sade Isof upp språkcentrumens personal, chef och hyresavtal, eftersom uppdragen inte sträckte sig längre än 2024. I våra intervjuer beskriver personal vid Isofs språkcentrum att verksamheten då även tappade fart, eftersom de inte kunde planera någon verksamhet efter årsskiftet 2024/2025. Tjänstemän vid Kulturdepartementet konstaterade inför budgetförhandlingarna att det skulle innebära stora effektivitetsförluster om språkcentrum behövde avvecklas för att sedan startas upp igen, till följd av utebliven finansiering.²⁵⁴ Så har dock ändå skett.

Även Samiskt språkcentrum har påverkats av regeringens styrning. Sametinget har spenderat tid och resurser på att rekrytera ny personal och bygga upp verksamhet på fler orter och för fler samiska språk, för att sedan behöva säga upp personalen och skala ned verksamheten igen, på grund av minskade medel 2025.²⁵⁵ Sametinget framhåller även att deras verksamhet tappat fart, då de anställda inte vetat om de skulle få arbeta kvar efter den treåriga förstärkningen.²⁵⁶

5.3.2 Isof har haft svårt att förbruka samtliga resurser, eftersom det tar tid att inrätta en ny verksamhet

Isof har inte kunnat utnyttja samtliga medel för språkcentrum förrän tredje året av uppdraget, eftersom de spenderat betydande tid på att rekrytera och utbilda personal och inventera behov av insatser. Sametinget, som utökat sin verksamhet, kunde inte heller göra av med samtliga avsatta medel under 2022, eftersom de ännu inte hunnit rekrytera all personal eller sluta hyresavtal om lokaler (tabell 3).

²⁵¹ Intervju med Isofs generaldirektör, 2025-01-21; Isof, *Årsredovisning 2023, 2024*, s. 48.

²⁵² Prop. 2024/25:1, Utgiftsområde 1.

²⁵³ Regeringen, ”Satsningen på språkcentrum för de nationella minoritetsspråken fortsätter”, Pressmeddelande, 2024-12-12.

²⁵⁴ Tjänsteanteckning Kulturdepartementet, 2025-01-29.

²⁵⁵ Skriftligt svar Sametinget, 2025-02-25.

²⁵⁶ Skriftligt svar Sametinget, 2025-04-14.

Tabell 3 Avsatta och använda medel för språkcentrum (miljoner kronor)

	2022	2023	2024
Isof anslag	22	26	28
varav förbrukat	51 %	80 %	100 %
Sametinget, anslag	10	10	11
varav förbrukat	76 %	100 %	100 %*

Anm.: *År 2024 finansierar Sametinget inte längre Samiskt språkcentrums lokaler med språkcentrums anslag, utan med Sametingets förvaltningsanslag. Riksrevisionen har uppmärksammat att detta innebär att de frångått sina fördelningsprinciper. Om Sametinget följt sin beslutade fördelningsprincip skulle de ha överskridit språkcentrums anslag. (Riksrevisionen, Revisionsrapport – Sametingets årsredovisning 2024, 2025).

Källa: Riksrevisionens bearbetade uppgifter från Isof och Sametinget.

Både Isof och Sametinget har spenderat resurser på att rekrytera personal. I våra intervjuer beskriver anställda vid Isof att den kompetens som behövdes på språkcentrumen²⁵⁷ inte fanns på arbetsmarknaden. Isof valde därför att rekrytera personal med språkkunskaper och erfarenhet av att arbeta med språket för att sedan ge dem kompetensutveckling inom övriga relevanta områden. Det innebar en betydande startsträcka för verksamheten.²⁵⁸ Att uppdraget var tidsbegränsat gjorde också att personal slutade, och tid behövde läggas på att rekrytera ersättare och utbilda dem.²⁵⁹ Även Sametinget beskriver att mycket resurser lagts på rekrytering, eftersom det finns förhållandevis få med samisk språkkompetens.

Eftersom språkcentrum var en ny verksamhetsform för Isof, har de också spenderat tid och resurser på att inventera behov av insatser i de olika minoritetsspråken, och på att hitta former för arbetet. I våra intervjuer beskriver anställda exempelvis att ansvars- och rollfördelning inom verksamheten behövt omprövas under arbetets gång, och att det tagit tid att hitta fungerande arbetssätt för de styrgrupper med språkbärare som skulle vara kopplade till språkcentrumen. Inrättandet av språkcentrum påverkade Isofs verksamhet även i andra avseenden. I samband med inrättandet av språkcentrumen gjorde Isof en omorganisation i syfte att bättre svara mot myndighetens nya uppdrag, som fått allt större fokus på minoritetsspråken.²⁶⁰ Under perioden 2022–2024 stod språkcentrumens anslag för mellan 22 och 24 procent av Isofs totala medel.²⁶¹ Inrättandet upptog merparten av Isofs HR-resurser under dessa år, och mycket tid från andra stödfunktioner som ekonomi och juridik.²⁶² Även Isofs generaldirektör beskriver i vår intervju att hans fokus och arbetstid i stor utsträckning inriktats på språkcentrum.

²⁵⁷ Enligt Isof behöver anställda vid språkcentrum dels kunskaper i det aktuella minoritetsspråket och i revitalisering, dels förståelse för hur arbete vid en statlig myndighet bedrivs.

²⁵⁸ Intervju med chefer vid Isof, 2024-10-22; Intervju med anställda inom språkcentrum vid Isof, 2024-10-24.

²⁵⁹ Isof, Årsredovisning 2023, 2024.

²⁶⁰ Intervju med chefer vid Isof, 2024-10-22; Skriftligt svar Isof, 2024-06-17.

²⁶¹ Anslaget för språkcentrum var 22 miljoner 2022, 26 miljoner 2023 och 28 miljoner 2024.

²⁶² Intervju med generaldirektör vid Isof, 2025-01-21.

6 Stöd och uppföljning

I detta kapitel besvarar vi delfråga fyra: Arbetar Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget (här kallade uppföljningsmyndigheterna) effektivt med att ge stöd och följa utvecklingen på området?

Våra iakttagelser i korthet

- Uppföljningsmyndigheterna tar fram information och stödmaterial utifrån en prioritering av de behov de identifierar hos kommuner och regioner, men visst efterfrågat stöd saknas. Stödmaterial om språk är inte prioriterat, eftersom de bedömer att arbetet på detta område är längst framskridet och att behovet tas om hand av andra myndigheter.
- Information och stödmaterial är inte tillräckligt lättillgängligt, eftersom webbplatsen Minoritet.se inte är användarvänlig och saknar viss efterfrågad information.
- Uppföljningsmyndigheterna bidrar i viss mån till att myndigheter och kommuner får kännedom om varandras arbete på området, men mer samverkan efterfrågas av dessa aktörer.
- Uppföljning på området har utvecklats och blivit mindre resurskrävande under granskningsperioden. Uppföljningen begränsas dock av att andra myndigheter inte samlar in eller synliggör uppgifter om minoritetsspråken.
- Uppföljningsmyndigheterna samråder regelbundet med företrädare för minoriteterna. Men i likhet med andra myndigheter tas ofta frågor upp som inte kan påverkas av myndigheterna i fråga, och minoriteterna upplever att de får ett begränsat reellt inflytande.

6.1 Information och stöd om språk samlas inte lättillgängligt för målgrupperna

Granskningen visar att uppföljningsmyndigheterna inte samlar information och stöd om minoritetsspråken tillräckligt lättillgängligt, och att viss information saknas.

6.1.1 Minoritet.se är inte tillräckligt användarvänlig

Webbplatsen Minoritet.se är en välkänd kanal för målgruppen, där uppföljningsmyndigheterna kan samla och sprida information och stödmaterial om minoriteterna och minoritetsspråken. Flera av dem vi intervjuat inom myndigheter, kommuner och minoritetsorganisationer beskriver att webbplatsen innehåller användbar information. Antalet besökare på webbplatsen har ökat under granskningsperioden.²⁶³

²⁶³ Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget, *Minoritetspolitikens utveckling år 2023, 2024*, s. 75; Skriftligt svar Sametinget, 2025-04-14.

Webbplatsen är dock inte helt användarvänlig. I flera av våra intervjuer framkommer att det är svårt att hitta rätt information på webbplatsen, även om vissa upplever att användarvänligheten förbättrats något efter att sidan gjordes om 2021. På webbplatsen presenteras information under avsnittet *Språk och kultur* i ett nyhetsflöde. Det går däremot inte att sortera fram artiklar på ett särskilt ämne. Det finns till exempel många artiklar om erfarenheter från hur kommuner och regioner arbetar med minoritetsspråken, men det går inte att hitta dessa samlat. Flera länkar på webbplatsen är dessutom trasiga.²⁶⁴

Målgrupperna beskriver ett behov av att samla mer information om de nationella minoritetsspråken än vad som görs på Minoritet.se idag. Kommuner, myndigheter och minoritetsorganisationer framhåller i våra intervjuer att information om minoritetsspråken finns utspridd på många olika myndigheters och aktörers webbplatser, vilket innebär att det är tidskrävande och svårt att hitta rätt information – inte minst för den som inte känner till myndigheterna och deras uppgifter. Flera efterfrågar därför mer information om vad olika myndigheter gör på området.²⁶⁵ Vid vårt möte efterfrågar minoritetsorganisationer att webbplatsen ska samla information om vilka kurser som finns i nationella minoritetsspråk, både vid lärosäten i Sverige och i Norden, samt vid folkhögskolor, studieförbund eller andra aktörer. Detta finns inte på Minoritet.se i dagsläget.²⁶⁶

Det finns flera anledningar till begränsningarna i innehåll och användarvänlighet på Minoritet.se. Länsstyrelsen i Stockholm beskriver att webbplatsens grundstruktur är föråldrad, vilket innebär gränser för hur den kan omarbetas. Sametinget planerar att se över webbplatsen i syfte att försöka öka användarvänligheten, men framhåller att de behöver mer resurser om webbplatsen ska samla mer information än i dagsläget.²⁶⁷ Sametinget ansvarar för webbplatsen,²⁶⁸ trots att deras uppdrag i övrigt är fokuserat på samer och samiska språk. Sametinget har också en annan webbplats, *Samer.se*, där de presenterar information enbart om samer.

6.1.2 Uppföljningsmyndigheterna sprider begränsat med information till allmänheten

Uppföljningsmyndigheterna arbetar i begränsad utsträckning med att öka allmänhetens medvetenhet om de nationella minoriteternas rättigheter, eller om webbplatsen Minoritet.se. Deras uppdrag att öka kunskapen om de nationella minoriteterna och deras rättigheter saknar en utpekad målgrupp²⁶⁹ och de har främst riktat sig till kommuner, regioner och i viss mån till myndigheter.

²⁶⁴ Minoritet.se, "Språk och kultur", hämtad 2025-02-28.

²⁶⁵ Möte med minoritetsorganisationer, 2025-01-16.

²⁶⁶ Under respektive minoritets sida finns flikar med kort information om språk. Här länkas ibland till en folkhögskola eller högskola som har relevanta kurser kopplat till minoriteten. Det finns däremot inte samlad information om de kurser som finns i Sverige och Norden, eller länk till den samlade information om högskolestudier i minoritetsspråk som finns på exempelvis Studera.nu.

²⁶⁷ Intervju med chef och anställd vid Sametinget, 2024-10-25; Intervju med anställda vid Länsstyrelsen i Stockholms län, 2024-10-31.

²⁶⁸ Att det är Sametinget som ansvarar för webbplatsen framgår av anslaget 7:1 inom utgiftsområde 1 Rikets styrelse.

²⁶⁹ I förarbeten finns dock resonemang om relevanta målgrupper. Se prop. 2008/09:158, *Från erkännande till egenmakt - regeringens strategi för de nationella minoriteterna*.

Länsstyrelsen i Stockholm beskriver i vår intervju att det är en utmaning att rikta information brett till allmänheten, men att visst sådant arbete sker när uppföljningsmyndigheterna deltar vid exempelvis Barnrättsdagarna, Bokmässan eller Mänskliga rättighetsdagarna. Uppföljningsmyndigheterna har även vid ett antal tillfällen haft annonskampanjer för att sprida kunskap om de nationella minoriteterna. Till 25-årsjubileet av minoritetslagen publicerade de till exempel en bilaga i Dagens Nyheter och Dagens Samhälle. Myndigheterna har även marknadsfört webbplatsen Minoritet.se i större utsträckning under den treåriga förstärkningen, exempelvis i minoritetsmedia och på webbplatser som vänder sig till skolpersonal.²⁷⁰

6.2 Uppföljningsmyndigheterna tar fram stödmaterial utifrån behov, men visst efterfrågat material saknas

Uppföljningsmyndigheterna tar fram stödmaterial utifrån behov som identifieras hos kommuner, regioner och myndigheter. Behov identifieras främst genom myndigheternas årliga uppföljning, men även utifrån exempelvis samråd. Visst efterfrågat material saknas dock, och uppföljningsmyndigheterna har först under 2024 börjat att mer systematiskt undersöka hur kommuner och regioner använder existerande stödmaterial.

6.2.1 Uppföljningsmyndigheterna undersöker behovet av stöd

Uppföljningsmyndigheterna beskriver i intervjuer att de tar fram stödmaterial utifrån en bedömning av vilket stöd kommuner, regioner och myndigheter är i störst behov av. Behovsbilden utgår i huvudsak från deras tidigare uppföljningar av utvecklingen på området, men även från de frågor som inkommit, synpunkter från samråd och dialog med förvaltningsmyndigheter.

Uppföljningsmyndigheterna har prioriterat att utveckla stöd på områden där det saknas myndigheter med tydligt ansvar eller uppdrag. Uppföljningsmyndigheterna har därför inte prioriterat stöd på skolområdet, eftersom det omfattas av Skolverkets sektorsansvar.²⁷¹ De bedömer också att kommuner och regioner kommit längst med sitt arbete för minoriteternas rättigheter inom just språkområdet, och att uppföljningsmyndigheterna således inte bör prioritera stöd inom det området. Uppföljningsmyndigheterna har därför få metodstöd för hur kommuner kan arbeta med revitalisering av minoritetsspråken på sina webbplatser. Däremot sprider uppföljningsmyndigheterna stöd på området som andra myndigheter tagit fram. Samtidigt efterfrågar flera kommuner i våra intervjuer att fler stöd ska utvecklas, exempelvis gällande revitalisering i förskolan.

²⁷⁰ Skriftligt svar Sametinget, 2025-04-14.

²⁷¹ Intervju med chef och anställd vid Sametinget, 2024-10-25; Intervju med anställda vid Länsstyrelsen i Stockholms län, 2024-10-31.

Visst efterfrågat stöd saknas

Uppföljningsmyndigheterna har publicerat svar på några vanligt förekommande frågor om användningen av statsbidraget till kommuner och regioner i förvaltningsområden²⁷² på sina webbplatser. Samtidigt beskriver anställda vid uppföljningsmyndigheterna att de får många frågor som handlar om hur bidraget får användas. Vid vårt möte med minoritetsorganisationer framkommer också ett missnöje över att kommuner gör olika bedömningar av hur bidraget ska användas. Uppföljningsmyndigheterna har tidigare utarbetat tips och checklistor som stöd till den som ska bedöma vad bidraget ska finansiera, i samband med att de lämnade ett förslag på riktlinjer för statsbidragets användning till Regeringskansliet.²⁷³ Regeringskansliet valde dock inte att arbeta vidare med det förslaget, och uppföljningsmyndigheterna har därefter inte heller publicerat några av de rådgivande delarna av underlaget.

Vissa minoritetsorganisationer efterfrågar att uppföljningsmyndigheternas stödmaterial i större utsträckning ska beskriva minoriteternas och minoritetsspråkens historia. I förarbetena till uppföljningsmyndigheternas uppdrag, beskrev regeringen vikten av att sprida sådan information, i syfte att skapa förståelse för varför minoriteterna och minoritetsspråken har särskilda rättigheter.²⁷⁴ Sametinget har under 2024 uppdaterat de texter som finns om minoriteterna på webbplatsen Minoritet.se.²⁷⁵

Först nu undersöks uppfattningen om stödet systematiskt

Under större delen av granskningsperioden har uppföljningsmyndigheterna inte systematiskt följt upp om eller hur deras stödmaterial används av målgrupperna. Myndigheterna har dock följt hur mycket tryckt material som beställts och hur många som gått webbutbildningen om de nationella minoriteternas rättigheter. De som gått webbutbildningen har också ombetts lämna synpunkter på den. I våra intervjuer beskriver anställda vid myndigheterna att de också får viss kunskap om hur deras stöd används i dialog med målgrupperna. På Minoritet.se finns också möjlighet att lämna synpunkter på innehållet på sidan. De anställda vid myndigheten beskriver dock att de på grund av resursbrist inte mer systematiskt följt upp användningen eller uppfattningen om stödet. Från och med 2024 har uppföljningsmyndigheterna dock börjat undersöka vilka som använt stödmaterial, genom frågor i den enkät som skickas till kommuner, regioner och länsstyrelser inom ramen för uppföljningen av utvecklingen av minoritetspolitiken.

²⁷² Angående statsbidraget, se förordning (2009:1299) om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

²⁷³ Underlag från Länsstyrelsen i Stockholms län, 2024-12-11.

²⁷⁴ Prop. 2008/09:158, s. 53.

²⁷⁵ Skriftligt svar Sametinget, 2025-04-14.

6.2.2 Samråd används för att identifiera behov, men alla synpunkter kan inte tillgodoses av uppföljningsmyndigheterna

Både Länsstyrelsen i Stockholm och Sametinget har skapat strukturer för att regelbundet inhämta synpunkter från de nationella minoriteterna genom samråd. Myndigheterna genomför samråden var för sig, med hänvisning till att minoritetsorganisationerna vill ha det så. I våra intervjuer beskriver uppföljningsmyndigheterna att de även haft referensgrupper med företrädare för minoriteterna, exempelvis vid framtagandet av uppföljningsrapporten och visst stödmaterial.

Anställda vid uppföljningsmyndigheterna beskriver i våra intervjuer att synpunkterna från samråden är viktiga för att inrikta arbetet. Flera återkommande synpunkter rör dock frågor som uppföljningsmyndigheterna inte beslutar om, utan som kräver beslut av någon annan myndighet, regeringen eller riksdagen. En sådan återkommande synpunkt gäller till exempel att bidraget till minoritetsorganisationer fördelas på ett sätt som gör det svårt för organisationerna att planera sin verksamhet. Länsstyrelsen beskriver att minoritetsorganisationer önskat att Länsstyrelsen tar emot synpunkter som är riktade till Regeringskansliet för att föra dem vidare dit, vilket de beskriver att de också gör.

Av Riksrevisionens enkät framgår att flera organisationer anser att uppföljningsmyndigheternas inbjudningar till samråd är tydliga, men att färre anser att det är tydligt hur synpunkterna beaktas i uppföljningsmyndigheternas verksamhet.²⁷⁶ Minoritetsorganisationer beskriver också att det finns en viss otydlighet gällande vilket inflytande minoriteterna kan förvänta sig att deras synpunkter ska ha. Otydligheten leder till att organisationerna upplever att de lämnar många synpunkter utan att det leder till förbättringar i myndigheters arbete.²⁷⁷

6.3 Stödet för att bidra till ökad kännedom om andras arbete kan stärkas

Uppföljningsmyndigheterna bidrar i viss mån till samverkan och erfarenhetsutbyte i arbetet med de nationella minoritetsspråken. Men behovet av samverkan och utbyte mellan kommuner och myndigheter är större än vad uppföljningsmyndigheterna kunnat svara mot.

6.3.1 Kommuner efterfrågar mer erfarenhetsutbyte

Båda uppföljningsmyndigheterna har tidigare anordnat nätverk för kommuner som ingår i förvaltningsområden i syfte att bidra till ökad samordning och erfarenhetsutbyte. Länsstyrelsen i Stockholms län valde dock att prioritera bort detta nätverk 2023, för att i stället fokusera mer på kommuner som inte ingår i förvaltningsområden. Det berodde dels på att bestämmelsen om att alla kommuner

²⁷⁶ Riksrevisionens enkätundersökning till minoritetsorganisationer respektive nationella minoriteter, hösten 2024.

²⁷⁷ Möte med minoritetsorganisationer, 2025-01-16.

ska ha mål och riktlinjer för sitt minoritetspolitiska arbete infördes,²⁷⁸ dels på att uppföljningen visat att utvecklingen gått långsamt utanför förvaltningsområdena. Länsstyrelsen har därför ett nätverk för andra länsstyrelser, som i sin tur är tänkta att kunna stödja kommunerna i sitt län.

Länsstyrelsen beskriver att de även bidrar till erfarenhetsutbyte mellan kommuner genom den information som sprids på deras webbplats och på Minoritet.se. Som beskrivits tidigare innehåller dessa webbplatser dock inte en samling av erfarenheter av hur kommuner arbetar med minoritetsspråken. I våra intervjuer med kommuner framhålls att det fortfarande finns ett stort behov av nätverk för minoritetssamordnare, och uppföljningsmyndigheterna konstaterar själva att arbetet i kommunerna inte utvecklats tillräckligt hittills. Samordnarna byts ut över tid, vilket innebär att de har svårt att själva hålla i sådana nätverk, och att behovet av kunskap består. Därför har Isofs språkcentrum för finska under 2024 börjat anordna nätverk för finska minoritetssamordnare.²⁷⁹

Sametinget, som har färre kommuner inom sitt ansvarsområde än Länsstyrelsen i Stockholm, har till skillnad från Länsstyrelsen valt att behålla sitt nätverk för samiska förvaltningskommuner. Våra intervjuer med samiska förvaltningskommuner bekräftar att nätverket är uppskattat. Sametinget beskriver också att detta nätverk bidrar till deras eget arbete, eftersom det utgör en viktig källa till information om vilket stöd kommuner behöver för att driva på arbetet.²⁸⁰

6.3.2 Myndighetsnätverket bidrar till ökad kännedom om andras arbete, men det finns mer behov av koordinering

Uppföljningsmyndigheterna anordnar ett nätverk för myndigheter med minoritetspolitiska uppdrag. Nätverket ska bidra till ökad kännedom om vad andra myndigheter gör på området, och möjliggöra för tjänstemän att ta initiativ till samordning. Flera av dem vi intervjuat på granskade myndigheter uppskattar detta nätverk. Under 2024 deltog cirka 42 tjänstepersoner från 31 myndigheter på den mest besökta av två nätverksträffar.²⁸¹

Trots detta nätverk kvarstår ett behov av koordinering. Flera av myndigheterna som haft uppdrag i regeringens handlingsprogram för minoritetsspråken²⁸² har framhållit att frånvaron av koordinering av programmet har inneburit att de behövt lägga mycket tid på att utreda avgränsningar i förhållande till varandra, identifiera synergier och undvika dubbelarbete.²⁸³ Vissa myndigheter anordnar egna nätverk som

²⁷⁸ Se 5 b § minoritetslagen.

²⁷⁹ Isof, *Språkcentrum finska, jiddisch, meänkieli och romska - Delredovisning december 2023*, 2023, s. 19; Intervju med språkvårdare vid Isof, 2024-10-22.

²⁸⁰ Intervju med chef och anställd vid Sametinget, 2024-10-25.

²⁸¹ Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget, *Minoritetspolitikens utveckling år 2024*, 2025, s. 89.

²⁸² Regeringen, *Handlingsprogram för bevarande och främjande av de nationella minoritetsspråken*, 2022; Se även avsnitt 2.2.

²⁸³ Länsstyrelsen i Stockholm och Sametinget, *Minoritetspolitikens utveckling år 2024*, 2025.

fokuserar på insatser för enskilda minoritetsspråk eller på särskilda områden.²⁸⁴ I våra intervjuer framkommer också att vissa myndigheter identifierat exempel på dubbelarbete. Skolverket beskriver exempelvis att Isof genomfört en undersökning rörande modersmålslärare, trots att de uppgifter de efterfrågat i undersökningen redan samlats in och publicerats av Skolverket.²⁸⁵

Granskningen visar att det är svårt att få överblick över vad olika myndigheter gör för minoritetsspråken. Uppföljningsmyndigheterna publicerar kort information om de minoritetspolitiska uppdrag statliga myndigheter har på Minoritet.se. Informationen är dock övergripande, och minoritetsorganisationer efterfrågar att det tydligare ska framgå vad olika myndigheter arbetar med kopplat till minoritetsspråken. Även anställda vid Isof beskriver ett behov av bättre överblick över vad olika myndigheter gör, eftersom detta skulle kunna bidra till att tydliggöra hur myndigheterna tillsammans kan bidra till minoritetsspråkens revitalisering.²⁸⁶

6.4 Uppföljningen har utvecklats, men utmaningar kvarstår

Uppföljningsmyndigheterna ska följa och rapportera utvecklingen på området på ett sätt som gör det möjligt för statliga myndigheter och regeringen att identifiera behov av och prioritera insatser på området. Ett syfte med uppföljningen är att stärka minoritetslagens efterlevnad. Granskningen visar att uppföljningsmyndigheterna utvecklat uppföljningen under granskningsperioden, så att den blivit mindre resurskrävande och så att det är lättare att följa utvecklingen på området över tid. Däremot har uppföljningsmyndigheterna inte tillgång till nödvändiga uppgifter för att följa utvecklingen på vissa områden. Lagens efterlevnad är dessutom fortfarande bristfällig.

6.4.1 Uppföljningen har blivit mindre resurskrävande

Uppföljningsmyndigheterna har tagit fram en ny uppföljningsmodell som är mindre tidskrävande och som ska ge bättre möjligheter att följa utvecklingen över tid. Den nya modellen togs fram 2021, efter att uppföljningen kritiserats för att hålla för låg kvalitet.²⁸⁷ Uppföljningen utgår nu i större utsträckning från tillgänglig statistik från andra myndigheter, och i lägre utsträckning från stora, resurskrävande enkätundersökningar.

Uppföljningen kräver dock fortfarande förhållandevis mycket resurser. Under 2024 arbetade uppskattningsvis 1,3 av Länsstyrelsens totalt 6 årsarbetskrafter för minoritetsuppdraget med uppföljningen.²⁸⁸ De myndigheter som levererar underlag till uppföljningsmyndigheterna beskriver också att detta tar tid, exempelvis då

²⁸⁴ Isofs språkcentrum för romani chib har exempelvis valt att anordna ett eget nätverk för myndigheter med uppdrag att arbeta med språket. De fyra granskade lärosätena har ett eget nätverk för att utbyta erfarenheter om arbetet med språken i högskolan.

²⁸⁵ Skriftligt svar Skolverket, 2024-12-19.

²⁸⁶ Intervju med språkvårdare vid Isof, 2024-10-22.

²⁸⁷ SOU 2020:27.

²⁸⁸ Skriftligt svar Länsstyrelsen i Stockholms län, 2025-04-14. Länsstyrelsen ansvarar för att sammanställa och skriva rapporten, och arbetar därmed med uppföljningen i större utsträckning än Sametinget.

underlagen kräver manuell sammanställning och bearbetning.²⁸⁹ Vissa uppgifter behöver dessutom lämnas flera gånger, eftersom Länsstyrelsen behöver preliminära uppgifter för att hinna sammanställa rapporten i tid.²⁹⁰ Utvecklingen ska redovisas senast den 31 mars, medan de myndigheter som tillhandahåller uppgifter sällan kan göra det före den 1 mars. Det begränsar dessutom den tid som finns för bearbetning och analys av underlagen.

Under granskningsperioden har effektiviteten i arbetet med uppföljningen påverkats negativt av hög personalomsättning. Länsstyrelsen har valt att inte utlysa fasta tjänster med hjälp av de förstärka medel myndigheten fick under 2022–2024. Anställda vid Länsstyrelsen, Sametinget och Skolverket beskriver att det bidragit till merarbete, eftersom nya medarbetare behövt introduceras till arbetet gång på gång. Under våren 2024 anställdes en utredare på en tillsvidaretjänst för att skapa större kontinuitet i arbetet. Utredningen av uppföljningen av minoritetspolitiken betonade vikten av att uppföljningsmyndigheterna kan utveckla specialistkompetens bland personalen, och att upprätthålla en analysmiljö som är stabil över tid.²⁹¹ Den tillfälliga förstärkningen har inte bidragit till detta.

6.4.2 Uppföljningen ger viss information om behov av insatser för revitalisering, men nödvändig statistik på området saknas

Uppföljningsmyndigheterna följer och rapporterar utvecklingen på området och ger förslag på insatser för minoritetsspråken. Däremot har uppföljningsmyndigheterna inte tillgång till nödvändiga uppgifter för att följa utvecklingen på vissa områden.

Uppföljningen bygger på statistik och uppgifter från andra myndigheter, men dessa myndigheter har inte i uppdrag att tillhandahålla statistik som gör det möjligt att följa upp minoritetspolitiken. Det innebär att den statistik som uppföljningsmyndigheterna behöver inte alltid samlas in, eller är nedbruten på rätt sätt. Exempelvis finns ingen statistik över utbudet av förskola på minoritetsspråk, trots att detta bedöms vara en avgörande faktor i språköverföring till nya generationer.²⁹² Det saknas även uppgifter över antal elever som får tvåspråkig undervisning. På högskolenivå tillhandahåller UHR statistik över kursutbudet i minoritetsspråken, men särskiljer inte kurser i språken från kurser om kultur. Antalet kurser ger dessutom en otillräcklig bild av utbudet, eftersom en kurs kan skilja sig mycket i omfattning. Uppföljningen innehåller inte heller antalet studenter som slutför utbildningarna och tar sina poäng, utan endast antalet som sökt kurserna. Inom folkbildningen har kursutbudet rapporterats under den treåriga förstärkningen 2022–2024, då folkbildningen fått särskilda medel för

²⁸⁹ Intervju med anställd vid UHR, 2024-11-25.

²⁹⁰ Skriftligt svar Skolverket 2024-12-19.

²⁹¹ SOU 2020:27, s. 18.

²⁹² Skolverket för inte statistik över detta, bland annat eftersom de bedömer att det skulle innebära en alltför stor administrativ börda för huvudmännen att lämna dessa uppgifter. I enkätundersökningen för 2024 efterfrågas dock i vilken utsträckningen kommunen bedömer att de möter behovet av förskola på minoritetsspråk. Uppföljningsmyndigheterna har dock föreslagit att Skolverket ska få i uppdrag att samla in sådan statistik.

kurser för de nationella minoriteterna. Efter uppdragets slut riskerar dock denna statistik att försvinna.²⁹³ Minoritetsspråken synliggörs inte heller i uppgifter om klagomål till Skolinspektionen,²⁹⁴ eller i ärenden hos Diskrimineringsombudsmannen.

Isof och Sametinget har haft i uppdrag att under 2022–2024 ta fram indikatorer för att göra det möjligt att följa minoritetsspråken. I sin redovisning konstaterar Isof flera av de brister i statistik över minoritetsspråken som beskrivits ovan.²⁹⁵ Vi bedömer att en uppföljning utifrån de indikatorer som Isof föreslagit i sin redovisning, skulle utgöra värdefull information för att regeringen och ansvariga myndigheter ska kunna besluta om ytterligare åtgärder för språken vid behov.

6.4.3 Kommuners arbete har redovisats på aggregerad nivå

Propositionen som låg till grund för uppföljningsuppdragets utformning beskrev att ett av syftena var att driva på utvecklingen i kommuner.²⁹⁶

Uppföljningsmyndigheterna skickar vartannat år en enkät till kommuner och regioner för att undersöka utvecklingen. Fram till 2025 redovisades kommunernas svar dock enbart på aggregerad nivå, och Länsstyrelsen i Stockholms län beskriver i vår intervju att de inte har tillräckliga resurser för att återkoppla särskilt till kommuner utifrån deras svar. Om uppföljningsmyndigheterna får in synpunkter på en kommuns arbete, så för de däremot en dialog med kommunen.²⁹⁷

Uppföljningsmyndigheterna har valt att inte redovisa resultat på kommunnivå i rapporten, eftersom de bedömer att enkätsvaren inte är tillräckligt tillförlitliga för att redovisas enskilt, och eftersom det skulle kunna vara ett incitament för kommunen att låta bli att besvara enkäten. Enkäten är frivillig att besvara. Från och med 2025 kommer dock vissa aspekter att redovisas per kommun.²⁹⁸

Uppföljningsmyndigheterna konstaterar samtidigt själva att deras arbete inte gett tillräcklig effekt på hur kommuner tillgodoser de nationella minoriteternas rättigheter. I de senaste två uppföljningsrapporterna rekommenderar de därför att regeringen ska utreda möjligheten att ge någon myndighet tillsynsansvar för minoritetslagen.²⁹⁹ Enligt Kulturdepartementet pågår dock inget arbete med förslaget inom Regeringskansliet.³⁰⁰ Ett antal kommunala minoritetssamordnare framhåller i våra intervjuer att tydligare återkoppling på hur kommunen tillgodoser minoriteternas rättigheter skulle kunna vara ett sätt att få kommunpolitiker att prioritera minoritetsspråkliga frågor mer. I dagsläget är dessa frågor ofta lågt prioriterade.

²⁹³ Skriftligt svar Länsstyrelsen i Stockholms län, 2024-06-20.

²⁹⁴ I avsnitt 3.1.3 beskriver vi hur Skolverkets arbete påverkas av bristande tillgång på statistik.

²⁹⁵ Isof, *Att följa språken över tid – förslag till indikatorer för finska, jiddisch, meänkieli och romska*, 2025.

²⁹⁶ Prop. 2008/09:158, s. 49.

²⁹⁷ Skriftligt svar Länsstyrelsen i Stockholms län, 2025-04-14.

²⁹⁸ Skriftligt svar Länsstyrelsen i Stockholms län, 2025-01-21.

²⁹⁹ Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget, *Minoritetspolitikens utveckling 2023, 2024*; Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget, *Minoritetspolitikens utveckling 2022, 2023*. Delar av minoritetslagen ingår i Skolinspektionens tillsynsansvar och från och med 2025-07-01, när den nya socialtjänstlagen träder i kraft, ingår delar av lagen i Inspektionen för vård och omsorgs tillsynsansvar.

³⁰⁰ Skriftligt svar Kulturdepartementet, 2025-01-22.

7 Slutsatser och rekommendationer

Riksrevisionen har granskat om ett urval av statens insatser för att hålla de nationella minoritetsspråken levande är effektiva. Den övergripande bedömningen är att statens insatser inte är tillräckliga för att nå målet om att hålla de nationella minoritetsspråken levande. Riksrevisionen bedömer dock att staten skulle kunna använda sina resurser mer effektivt, genom att fördela dem över längre tid i stället för i korta satsningar. Riksrevisionen bedömer att det behövs bättre samordning av undervisning i minoritetsspråken, tydligare information om vägarna till lärarutbildning samt att information och stöd på området behöver samlas på ett mer lättillgängligt sätt.

7.1 Resurser kan användas mer effektivt över tid

Riksrevisionen bedömer att staten kan använda sina resurser mer effektivt, genom att fördela dem över tid via instruktionsenliga uppgifter, hellre än att avsätta större resurser för tillfälliga uppdrag. Trots stora behov av insatser, har en tredjedel av de medel som de granskade myndigheterna fått under den treåriga förstärkningen av minoritetspolitiken, inte förbrukats. Eftersom det finns ett begränsat antal personer med kompetens i och om minoritetsspråken, har myndigheterna svårt att skala upp verksamheten snabbt vid tillfälliga uppdrag. Dessutom finns praktiska utmaningar i att exempelvis träffa avtal, eller köpa in material där kostnader ska avskrivas över tid, inom ramen för tillfälliga uppdrag. Därutöver krävs tid för att förankra arbetet med språkbärare.

7.1.1 Styrningen av språkcentrum har lett till effektivitetsförluster

Både Isof och Sametinget arbetar utifrån språkens särskilda behov, och inkluderar språkbärare i sitt arbete vid språkcentrum. I detta avseende bedömer Riksrevisionen att både Isof och Sametinget arbetar effektivt med språkcentrum.

Men Riksrevisionen bedömer att regeringens kortsiktiga styrning av språkcentrum lett till effektivitetsförluster. Isofs språkcentrum har i praktiken behövt avvecklas, för att därefter direkt startas upp igen, på grund av hur och när regeringen beslutat om uppdraget. Samtidigt har Isof investerat betydande resurser i att utbilda personal, hitta lämpliga former för arbetet och i att inventera behov av insatser. Även Sametinget har behövt lägga tid och resurser på att utöka sin verksamhet, för att sedan skala ned den igen. I regleringsbrevet för 2025 har Isof fått i uppdrag att ansvara för språkcentrum, utan angivet slutår. Att uppdraget ges i regleringsbrevet riskerar dock innebära en mer kortsiktig planering av verksamheten. Riksrevisionen föreslår därför att uppdraget om språkcentrum förs över till Isofs instruktion. På så vis får Isof bättre möjligheter att planera språkcentrums verksamhet långsiktigt.

7.1.2 Betydande utmaningar i att tillfälligt främja läromedel

Regeringen har en tydligt uttalad ambition att säkerställa att alla elever ska ha tillgång till de läromedel och lärverktyg som behövs för en god kunskapsutveckling.

I dagsläget är dock undervisningen i minoritetsspråk i hög grad beroende av att lärare själva producerar läromedel, vilket både är onödigt tidskrävande och innebär en risk för lägre kvalitet i undervisningen.

Riksrevisionen bedömer att staten skulle kunna använda de resurser de avsatt för att främja produktionen av läromedel i minoritetsspråken mer effektivt, om Skolverket fick en instruktionsenlig uppgift, hellre än ett tillfälligt uppdrag, att göra detta.

Skolverket har försökt upphandla relevanta läromedel inom ramen för sitt tillfälliga uppdrag, men uppdragets tidsbegränsning har medfört praktiska utmaningar i att träffa avtal med läromedelsföretag. Dels tar framställning av läromedel tid, dels är korta avtal mindre attraktiva för företagen. Granskningen visar att få företag är intresserade av att producera läromedel i minoritetsspråken, eftersom produktionen är för liten för att bli lönsam. Detta gör det särskilt viktigt att Skolverket kan bygga upp relationer med läromedelsföretagen, och utforma avtal som sträcker sig över tid.

7.1.3 Tillfällig förstärkning av uppföljning har inneburit personalomsättning

Under granskningsperioden har det varit en betydande omsättning på den personal som arbetar med uppföljningen på Länsstyrelsen i Stockholms län, vilket påverkat effektiviteten i arbetet. Myndigheten utlyste inte tillsvidarejänster med hjälp av medel från den treåriga förstärkningen, eftersom förstärkningen hade ett angivet slutår. Nya medarbetare har därför behövt introduceras till arbetet gång på gång.

Uppdraget att ge stöd och följa utvecklingen på området är ett långsiktigt uppdrag, som uppföljningsmyndigheterna arbetat med i över tio års tid. I syfte att tydliggöra långsiktigheten i uppdraget, och skapa bättre förutsättningar för rekrytering av personal, föreslår därför Riksrevisionen att det stödjande och uppföljande uppdraget förs in i ansvariga myndigheters instruktion.

7.2 Samordningen av undervisning i minoritetsspråken bör bli mer effektiv

Riksrevisionen bedömer att Skolverket inte arbetar tillräckligt effektivt för att barn och elever ska få lära sig sitt nationella minoritetsspråk. Skolverket behöver tillgång till information om utbud och efterfrågan på lärare i minoritetsspråken, för att kunna arbeta med samordning av undervisning av minoritetsspråken på ett effektivt sätt. Därutöver behöver regeringen se över regleringen av fjärrundervisningen, för att säkerställa att den främjar elevers tillgång till undervisning i nationella minoritetsspråk.

7.2.1 Skolverket saknar information om behov och utbud av lärare

Riksrevisionen konstaterar att det är av stor betydelse att fler huvudmän kan dela på de få lärarresurser som finns i minoritetsspråken, genom samordning och fjärrundervisning. På så vis kan de begränsade lärarresurserna användas mer effektivt, i syfte att ge fler elever tillgång till undervisning. Riksrevisionen bedömer därför att det är viktigt att Skolverket fortsätter att arbeta samordnande, även efter att deras tillfälliga uppdrag upphör i slutet av 2025.

Riksrevisionen bedömer dessutom att Skolverkets samordning skulle kunna bli mer effektiv, om Skolverket fick bättre kännedom om vilka skolhuvudmän som lyckats anställa och vilka som saknar lärare i minoritetsspråken. Ett möjligt verktyg för detta är det förslag som lämnats i den statliga utredningen *På språklig grund* (SOU 2025:9), om att staten ska inrätta en nationell plattform där skolhuvudmän kan beställa modersmålsundervisning. Om en sådan funktion inrättas, skulle detta kunna bidra till en mer effektiv samordning även när det gäller undervisning i minoritetsspråken. Riksrevisionen konstaterar dock att det väsentliga är att Skolverket, på någon väg, får kännedom om vilka huvudmän som har eller saknar lärare, för att i större utsträckning kunna bistå huvudmännen i att hitta samordningslösningar. I dagsläget får Skolverket enbart information om vilka huvudmän som använder fjärrundervisning.

7.2.2 Regleringen av fjärrundervisning har medfört utmaningar

Riksrevisionen bedömer att det finns anledning för regeringen att överväga om det ska bli obligatoriskt för skolhuvudmän att använda fjärrundervisning, även genom entreprenad, om de inte själva hittat en lämplig lärare och fjärrundervisning finns att tillgå. I dagsläget är detta frivilligt. Eftersom fjärrundervisning medför extra kostnader, bedömer Riksrevisionen att det finns en risk för att huvudmän väljer bort sådan undervisning i ekonomiskt svåra tider. Det gäller i synnerhet om Skolverkets uppdrag att betala ut ersättning för fjärrundervisningens merkostnader upphör som planerat i december 2025.

Riksrevisionen konstaterar också att Skolverket upplevt att det inte varit tydligt vem som får utföra fjärrundervisning på entreprenad i samiska. Det har medfört att Skolverket endast lämnat information om att Sameskolstyrelsen kan erbjuda sådan undervisning. Samtidigt har Sameskolstyrelsen begränsad kapacitet att möta behovet av fjärrundervisning i samiska. Skolverket utreder för närvarande vad bestämmelserna i skollagen innebär.

7.3 Lärosätena och UHR bör fokusera tydligare på att bidra till lärare i minoritetsspråken

Riksrevisionen bedömer att de granskade lärosätena och UHR behöver förbättra informationen om möjligheten att bli lärare i nationella minoritetsspråk, och i större utsträckning rikta information om språkkurser till blivande eller nuvarande lärare, om de på ett effektivt sätt ska främja studier i minoritetsspråken på högskolenivå med fokus på att bidra till lärare.

7.3.1 Lärosätena och UHR gör inte information lättillgänglig för blivande lärare

Både de granskade lärosätena och UHR behöver förbättra sin information om möjligheten att studera till lärare i minoritetsspråken. Riksrevisionen bedömer att lärosätena skulle öka sina möjligheter att bidra till lärare i minoritetsspråken, om de riktade information om kurser i minoritetsspråken även till den som visar intresse för eller arbetar inom läraryrket. I dagsläget riktar de informationen främst till språkbärare. UHR samlar information om kursutbud om minoriteternas kultur och språk, men synliggör inte särskilt vägarna till lärarutbildning. Eftersom det finns förhållandevis få personer som kan bli modersmålslärare, är det viktigt att både lärosätena och UHR arbetar strategiskt för att säkerställa att alla potentiella studenter nås av informationen. Informationen bör dessutom i större utsträckning tydliggöra vilka karriärmöjligheter utbildningen kan leda till, i syfte att motivera studenterna att söka utbildningen.

Det är inte möjligt att bli lärare i alla minoritetsspråk

Granskningen visar att utbudet av kurser vid lärosätena inte motsvarar behovet av lärare i minoritetsspråken. Inget av lärosätena har hittills erbjudit kurser i minoritetsspråken anpassade för förskollärare inom sitt ordinarie utbud, trots att sådan personal saknas och bedöms vara mycket viktig för språkens revitalisering. I vissa språk saknas möjlighet att bli modersmålslärare. Det beror i flera fall på att lärosätet saknat personal som kan utveckla dessa kurser, men också på att lärosätena inte tydligt fokuserat på att utveckla kurser specifikt för lärare.

Lunds universitet, Stockholms universitet och Södertörns högskola genomför regelbundna samråd. Det ger dem både möjlighet att knyta viktiga kontakter för att sprida information om sitt kursutbud, och möjlighet att inventera behov och förankra vägval med målgruppen. Umeå universitet möter språkbärare i olika sammanhang, och har informella kontakter med språkbärare. Däremot har lärosätet inte regelbundet anordnat samråd i syfte att möjliggöra inflytande under granskningsperioden.

7.3.2 Utbildningsdepartementet följer inte arbetet med minoritetsspråken

Riksrevisionen konstaterar att Utbildningsdepartementet i begränsad utsträckning följer upp hur de granskade myndigheterna arbetar för att hålla de nationella minoritetsspråken levande. Utbildningsdepartementet följer inte upp Skolverkets sektorsansvar, lärosätenas särskilda åtaganden eller UHR:s instruktionsenliga uppgift att främja minoritetsspråken, i myndighetsdialoger eller särskilda verksamhetsdialoger. De deltar inte heller vid uppföljningsmyndigheternas återrapportering av utvecklingen på området. Kulturdepartementet vidarebefordrar dock information från återrapporteringen om det berör Utbildningsdepartementet. Viss information redovisas i myndigheternas årsredovisningar.

Riksrevisionen bedömer att frånvaron av uppföljning från Utbildningsdepartementet bidrar till att myndigheternas ledningar inte vidtar åtgärder för att driva på utvecklingen, såsom att sätta upp tydliga mål för, eller följa upp utvecklingen av, arbetet. Detta riskerar bidra till ett bristfälligt arbete i myndigheterna. Tidigare utredningar pekar på att tvärssektoriella frågor kräver tydlig prioritering från regeringen för att få genomslag i myndigheterna.³⁰¹

Utbildningsdepartementet bevakar inte heller frågorna genom regelbundna samråd med de nationella minoriteterna. Däremot deltar tjänstemän från Utbildningsdepartementet i vissa samråd som Kulturdepartementet anordnar. Riksrevisionen konstaterar att flera myndigheters samråd upptas av diskussioner om frågor som behöver hanteras av Utbildningsdepartementet, såsom reglering av modersmålsundervisning och dess undervisningstid. Flera minoritetsorganisationer upplever att de lyfter samma synpunkter år efter år utan effekt på utbildningsområdet. Riksrevisionen konstaterar att det är viktigt att regeringen arbetar för minoriteternas delaktighet i arbetet för minoritetsspråken på utbildningsområdet, eftersom delaktighet är en framgångsfaktor för revitalisering.

7.4 Uppföljningsmyndigheterna behöver samla och sprida mer information om minoritetsspråken

Uppföljningsmyndigheterna arbetar inte tillräckligt effektivt med att ge stöd på området, eftersom de inte samlar stöd och information tillräckligt lättillgängligt för målgrupperna. Uppföljning på området har utvecklats och blivit mindre resurskrävande under granskningsperioden, men uppföljningen begränsas av att flera uppgifter om minoritetsspråken saknas.

7.4.1 Stöd och information om minoritetsspråken är inte tillräckligt lättillgängligt för målgrupperna

Riksrevisionen bedömer att Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget (uppföljningsmyndigheterna) inte arbetar tillräckligt effektivt med att ge stöd på området. Myndigheternas samlade stöd och information är inte tillräckligt lättillgänglig för målgrupperna.

Både de granskade myndigheterna och andra aktörer arbetar med att nå ut med information eller stöd som berör minoritetsspråken. Det finns därför mycket information riktad exempelvis till lärare, kommunanställda och enskilda språkbärare. Målgrupperna upplever dock att den är för svår att hitta och överblicka.

Webbplatsen Minoritet.se är en central källa till information om minoritetsspråken, de nationella minoriteterna och deras rättigheter. Riksrevisionen konstaterar att webbplatsen är känd hos många som arbetar med eller söker information om minoritetsspråken.

³⁰¹ Statskontoret, *Regeringens styrning i tvärssektoriella frågor. En studie om erfarenheter och utvecklingsmöjligheter*, 2022.

Webbplatsen är dock svår att navigera, och saknar visst innehåll som efterfrågas av målgrupperna. Det gäller exempelvis information om utbildningar i minoritetsspråken och samlade erfarenheter från kommuners arbete med minoritetsspråken.

I dagsläget ansvarar Sametinget för Minoritet.se, trots att myndighetens ansvarsområde är fokuserat på urfolket samer och de samiska språken. Sametinget har dessutom en annan webbplats där de samlar information om samer och samiska. Riksrevisionen föreslår att ansvaret för webbplatsen Minoritet.se flyttas till Länsstyrelsen i Stockholms län, eller annan myndighet som regeringen bedömer lämplig, och att myndigheten får i uppdrag att utveckla webbplatsens innehåll och användarvänlighet.

7.4.2 Relevant statistik för att kunna följa minoritetsspråken saknas

Uppföljningsmyndigheterna har en viktig uppgift i att följa utvecklingen av minoritetspolitiken. Enligt regeringens strategi för minoritetspolitiken, *Från erkännande till egenmakt*, ska uppföljningen synliggöra minoritetspolitikens effekter och bidra till förbättrad myndighetsstyrning på området.

Riksrevisionen konstaterar att uppföljningsmyndigheterna har utvecklat sin uppföljning under granskningsperioden, vilket ökat dess kvalitet och gjort den mindre resurskrävande. Uppföljningen saknar dock viss information som vore värdefull för att regeringen och ansvariga myndigheter ska kunna utvärdera behovet av vissa insatser för minoritetsspråken. Det beror både på att nödvändig statistik inte samlas in av andra myndigheter, och på att uppgifter om minoritetsspråken inte synliggörs i insamlade uppgifter. Exempelvis saknas uppgifter över utbudet av förskola på minoritetsspråken, trots att sådan undervisning bedöms central för språkens revitalisering. Ett annat exempel är att uppgifter över högskolekurser i språken inte särskiljs från kurser om de nationella minoriteternas kultur. Antalet ärenden som berör minoritetsspråken synliggörs inte heller av Skolinspektionen eller Diskrimineringsombudsmannen.

Riksrevisionen konstaterar att uppföljningsmyndigheterna arbetar för att få fler myndigheter att synliggöra minoritetsspråken i de uppgifter de samlar in, men att det är svårt att uppnå när dessa myndigheter inte har något uppdrag om de nationella minoriteterna eller minoritetsspråken. Isof har föreslagit att fler uppgifter om minoritetsspråken ska samlas in, inom ramen för uppdraget att ta fram indikatorer för att kunna följa minoritetsspråkens vitalitet. Även Sametinget har föreslagit att fler uppföljningsområden behöver belysas för att kunna följa de samiska språken över tid. Riksrevisionen bedömer att uppföljning utifrån de föreslagna indikatorerna skulle utgöra värdefull information för att regeringen och ansvariga myndigheter ska få bättre underlag att bedöma behovet av åtgärder för språken.

7.5 Rekommendationer

Riksrevisionen lämnar följande rekommendationer till regeringen, Stockholms universitet, Umeå universitet och Lunds universitet samt Södertörns högskola, och Universitets- och högskolerådet (UHR).

Till regeringen

- Ge Skolverket ett instruktionsenligt uppdrag att samordna undervisningen i och främja produktionen av läromedel i de nationella minoritetsspråken.
- Se över regleringen av fjärrundervisning och entreprenad, i syfte att främja elevers tillgång till fjärrundervisning i nationella minoritetsspråk.
- Ge Institutet för språk och folkminnen (Isof) ett instruktionsenligt uppdrag för språkcentrum för finska, meänkieli, jiddisch och romani chib.
- Ge Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget ett instruktionsenligt uppdrag att verka för att minoritetspolitikens mål uppnås, öka kunskapen om minoriteterna och deras rättigheter samt rapportera utvecklingen på området.
- Flytta ansvaret för webbplatsen Minoritet.se till Länsstyrelsen i Stockholms län, eller annan myndighet som regeringen bedömer lämplig, och ge myndigheten i uppdrag att utveckla webbplatsens innehåll och användarvänlighet.

Till granskade lärosäten och UHR

- Förbättra informationen om möjligheten att bli lärare i nationella minoritetsspråk, och sprid i ökad omfattning informationen i kanaler som riktar sig till blivande, och nuvarande, lärarstudenter.

Till Umeå universitet

- Anordna regelbundna samråd för de nationella minoriteterna utifrån lärosätets särskilda åtagande för lärarutbildning i meänkieli och samiska.

Referenslista

Utredningar och myndighetsrapporter

Institutet för språk och folkminnen (Isof), *Språkcentrum för nationella minoritetsspråk. Delrapport. Redovisning av regeringsuppdrag Ku2015/02857/DISK, Ku2018/01455/DISK*, 2019.

Institutet för språk och folkminnen (Isof), *Fördjupat handlingsprogram för bevarande av de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli och romska*, 2021.

Institutet för språk och folkminnen (Isof), *Årsredovisning 2023*, 2024.

Institutet för språk och folkminnen (Isof), *Språkcentrum finska, jiddisch, meänkieli och romska Delredovisning december 2023*, 2023.

Institutet för språk och folkminnen (Isof), *Årsredovisning 2024*, 2025.

Institutet för språk och folkminnen (Isof), *Att följa språken över tid – förslag till indikatorer för finska, jiddisch, meänkieli och romska*, 2025.

Institutet för språk och folkminnen (Isof), *Slutredovisning språkcentrum för finska, jiddisch, meänkieli och romska, mars 2025*, 2025.

Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget, *Minoritetspolitikens utveckling 2022*, 2023.

Länsstyrelsen Stockholm och Sametinget, *Minoritetspolitikens utveckling år 2023*, 2024.

Länsstyrelsen i Stockholm och Sametinget, *Minoritetspolitikens utveckling år 2024*, 2025.

Riksrevisionen, *Samisk utbildning – dags för en omstart*, RiR 2017:15, 2017.

Riksrevisionen, *Statsbidraget till studieförbunden – kontroll och uppföljning*, RiR 2022:20, 2022.

Sametinget, *Förslag till handlingsprogram för bevarande av de samiska språken*, 2020.

Sametinget, *Delredovisning av uppdrag att vidta språkvårdande insatser samt att arbeta med språkteknologi för att stärka och utveckla det samiska språket*, 2022.

Sametinget, *Delredovisning av uppdrag att vidta språkvårdande insatser samt att arbeta med språkteknologi för att stärka och utveckla det samiska språket*, 2023.

Sametinget, *Språkpolitisk strategi*, 2023.

Sametinget, *Slutredovisning av uppdrag till Sametinget att vidta språkvårdande insatser samt att arbeta med språkteknologi för att stärka och utveckla det samiska språket*, 2025.

Sametinget, *Lägesrapport: De samiska språken i Sverige 2024*, 2025.

Sameskolstyrelsen, *Årsredovisning 2023*, 2024.

Skolverket, *Redovisning av uppdrag om nationell samordning av undervisningen i minoritetsspråk*, 2021.

Skolverket, *Nationella minoriteter och minoritetsspråk i Skolverkets verksamhet 2022*, 2023.

Skolverket, *Uppdrag att ansvara för nationell samordning av undervisningen i nationella minoritetsspråk*, 2024.

Skolverket, *Nationella minoritetsspråk. Läsåret 2023/24*, 2024.

Skolverket, *Nationella minoritetsspråk Läsåret 2023/24*, Beskrivande statistik, 2024.

Skolverket, *Nationella minoriteter och minoritetsspråk i Skolverkets verksamhet 2023*, 2024.

Skolverket, *Skolverkets årsredovisning 2023*, 2024.

SOU 2020:27, *Högre växel i minoritetspolitik – stärkt samordning och uppföljning*.

SOU 2025:9, *På språklig grund*.

Statskontoret, *Regeringens styrning i tvärspektoriella frågor. En studie om erfarenheter och utvecklingsmöjligheter*, 2022.

Universitets- och högskolerådet, *Högskoleutbildning i nationella minoriteters språk och kultur läsåret 2020/21*, diarienummer: 01680–2020, 2021.

Universitets- och högskolerådet, *Högskolestudier ur ett nationellt minoritetsperspektiv*, 2023. Rapport 2023:4.

Umeå universitet, *Delredovisning av uppdrag att stärka och utveckla meänkieli och samiska*, diarienummer: FS 1.6.2-2331-23, 2023.

Utbildningsdepartementet, *Ökad kvalitet i lärarutbildningen och fler lärare i skolan*, 2021.

Riksdagstryck, regeringsbeslut med mera

Europarådet, *Expertkommitténs rapport framlagd inför Europarådets ministerkommitté i enlighet med artikel 16 i stadgan, åttonde rapporten - Sverige*. 2022.

Kulturdepartementet, *Handlingsprogram för bevarande och främjande av de nationella minoritetsspråken*, 2022.

Regeringen, *Handlingsprogram för bevarande och främjande av de nationella minoritetsspråken*, 2022.

Regeringen, ”Satsningen på språkcentrum för de nationella minoritetsspråken fortsätter”, Pressmeddelande, 2024-12-12.

Regeringsbeslut Ku2015/02857/DISK, Ku2018/01455/DISK, *Uppdrag till Institutet för språk och folkminnen att utreda hur språkcentrum för de nationella minoritetsspråken kan organiseras*.

Regeringsbeslut Ku2019/00160, Ku2019/00736, Ku2019/01708, Ku2021/02483. *Uppdrag att ansvara för språkcentrum för finska, jiddisch, meänkieli och romani chib*.

Regeringsbeslut Ku2020/02691, *Uppdrag till Kungl. biblioteket om nationella minoriteters bibliotek*.

Regeringsbeslut, U2020/06271 (delvis), U2021/01369 (delvis), U2021/02806 m.fl. *Regeringsbrev för budgetåret 2022 avseende Statens skolverk*.

Regeringsbeslut Ku2021/02141, Ku2021/02335, Ku2021/02357(delvis), Regleringsbrev för budgetåret 2022 avseende Sametinget.

Regeringsbeslut Ku2019/00160, Ku2019/00736, Ku2019/01708, Ku2021/02483.
Uppdrag att ansvara för språkcentrum för finska, jiddisch, meänkieli och romani chib.

Regeringsbeslut Ku2022/00583, *Uppdrag till Statens kulturråd att främja de nationella minoritetsspråken.*

Regeringsbeslut Ku2022/00584, *Uppdrag till Lunds universitet, Stockholms universitet, Umeå universitet och Södertörns högskola att stärka de nationella minoritetsspråken.*

Regeringsbeslut Ku2022/00689, *Uppdrag till Sametinget att vidta språkvårdande insatser samt att arbeta med språkteknologi för att stärka och utveckla det samiska språket.*

Regeringsbeslut Ku 2022/00884, *Uppdrag till Folkbildningsrådet att under 2022–2024 fördela statsbidrag för insatser som syftar till att bidra till att nationella minoritetsspråk bevaras och revitaliseras.*

Regeringsbeslut U2023/02135, *Uppdrag om en översyn av stöd och information via webbplatser.*

Prop. 1998/99:143, *Nationella minoriteter i Sverige*, bet. 1999/2000:KU6, rskr 1999/2000:69.

Prop. 2008/09:1, *Budgetpropositionen för 2009*, utgiftsområde 1, bet. 2008/09:KU1, rskr 2008/09:83.

Prop. 2008/09:158, *Från erkännande till egenmakt - regeringens strategi för de nationella minoriteterna*, bet. 2008/09: KU23, rskr 2008/09:272.

Prop. 2013/14:148, *Vissa skollagsfrågor*, bet. 2013/14:UbU21, rskr 2013/14:292.

Prop. 2021/22:1, *Budgetpropositionen för 2022 - Utgiftsområde 1 Rikets styrelse.*

Prop. 2023/24:21, *Stärkt tillgång till läromedel.*

Prop. 2024/25:1, *Budgetpropositionen för 2025 - Utgiftsområde 1 Rikets styrelse.*

Prop. 2024/25:89, *En förebyggande socialtjänstlag– för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter.*

SÖ 2000:2, *Ramkonvention om skydd för nationella minoriteter*, Strasbourg den 1 februari 1995.

SÖ 2000:3, *Europeisk stadga om landsdels- eller minoritetsspråk.*

Webbsidor

Institutet för språk och folkminnen, "Isofs termlista – Språkbärare",
<https://www.isof.se/svenska-spraket/facksprak-och-terminologi/termlistor-och-termbanker/isofs-termlista---terminologi-inom-sprak-och-folkminnen/isofs-termlista/termer/sprakbarare#BrodtextMerombegreppet>, hämtad 2025-02-27.

Institutet för språk och folkminnen, "Klart med styrgrupper till språkcentrum", <https://www.isof.se/nationella-minoritetssprak/om-oss/sprakcentrum-for-nationella-minoritetssprak/nyhetsbrev-sprakcentrum/nyheter-sprakcentrum/2022-04-29-klart-med-styrgrupper-till-sprakcentrum>, hämtad 2025-02-28.

Institutet för språk och folkminnen, "Språkcentrum för nationella minoritetsspråk", <https://www.isof.se/nationella-minoritetssprak/om-oss/sprakcentrum-for-nationella-minoritetssprak>, hämtad 2025-02-14

Institutet för språk och folkminnen, "Språkrevitalisering", <https://www.isof.se/nationella-minoritetssprak/lar-dig-mer-om-nationella-minoritetssprak/sprakrevitalisering>, hämtad 2025-02-27.

Institutet för språk och folkminnen, "Språkvård", <https://www.isof.se/svenska-spraket/lar-dig-mer-om-svenska-spraket/sprakvard>, hämtad 2025-02-27.

Institutet för språk och folkminnen, "Vanliga frågor – Hur många talare finns det av de nationella minoritetsspråken?", <https://www.isof.se/nationella-minoritetssprak/vanliga-fragor/fragor-och-svar/hur-manga-talare-finns-det-av-de-nationella-minoritetsspraken>, hämtad 2025-02-27.

Lunds universitet, "Jiddisch", <https://www.sol.lu.se/jiddisch/>, hämtad 2025-02-21.

Lunds universitet, "Lärarfortbildning", <https://www.sol.lu.se/jiddisch/lararfortbildning/>, hämtad 2025-02-28.

Lunds universitet, "Ämneslärarutbildning", <https://www.sol.lu.se/utbildning/kandidatprogram/amneslararutbildning/>, hämtad 2025-02-28.

Sametinget, Minoritet.se, "Romani chib", <https://www.minoritet.se/romani-chib>, hämtad 2025-02-21.

Sametinget, Minoritet.se, "Språk och kultur", <https://minoritet.se/sprak-och-kultur>, hämtad 2025-02-28.

Skolverket, "Fjärrundervisning", <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/fjarrundervisning#Vilkabegransningargallernarfjarrundervisningbedrivs-paentreprenad>, hämtad 2025-03-05.

Skolverket, "Flerspråkighet i förskolan", <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/flersprakighet-i-forskolan#h-Nationellaminoriteteriforskolan>, hämtad 2025-02-28.

Skolverket, "Undervisa i nationella minoritetsspråk", <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/undervisa-i-nationella-minoritetssprak>, hämtad 2025-03-12.

Socialstyrelsen, Kunskapsguiden, "Om nationella minoriteter", <https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/arbetsmetoder-och-perspektiv/nationella-minoriteter/om-nationella-minoriteter/>, hämtad 2025-02-27.

Stockholms universitet, "Finska", <https://www.su.se/utbildning/alla-amnen/finska-1.426261?expEduItemPacks=&expEduItems=&open-collapse-boxes=>, hämtad 2025-02-21.

Stockholms universitet, "Finska för finskspråkiga och blivande lärare I", <https://www.su.se/sok-kurser-och-program/fab101-1.716053>, hämtad 2025-03-27.

Stockholms universitet, "Kontakt lärarutbildningarna", <https://www.su.se/utbildning/l%C3%A4rarutbildningar/vill-du-bli-l%C3%A4rare/kontakt-l%C3%A4rarutbildningarna-1.491622?open-collapse-boxes=>, hämtad 2025-02-13.

Stockholms universitet "Revitalisering av det nationella minoritetsspråket finska", <https://www.su.se/forskning/forskningsprojekt/revitalisering-av-det-nationella-minoritetsspr%C3%A5ket-finska>, hämtad 2025-02-28.

Stockholms universitet, "Studera till lärare i finska", <https://www.su.se/institutionen-for-slaviska-och-baltiska-sprak-finska-nederlandska-och-tyska/utbildning/v%C3%A5ra-utbildningar/studera-till-l%C3%A4rare-i-finska-1.541781?notforcedreason=0&q=&expanded=>, hämtad 2025-01-16

Södertörns högskola, "Förskollärarutbildning med interkulturell profil, inriktning nationella minoriteter och romani chib", <https://www.sh.se/program--kurser/program/grund/forskoll%C3%A4rarutbildning-med-interkulturell-profil-inriktning-nationella-minoriteter-och-romani-chib>, hämtad 2025-02-28.

UHR, studera.nu, "Nationella minoriteter", <https://www.studera.nu/att-valja-utbildning/nationella-minoriteter/nationella-minoriteter/>, hämtad 2025-02-21.

Umeå universitet, "Grundlärarprogrammet - förskoleklass och åk 1–3" <https://www.umu.se/utbildning/program/grundlararprogrammet--forskoleklass-och-ak-1-3/>, hämtad 2025-01-20.

Umeå universitet, "Grundlärarprogrammet - grundskolans åk 4–6", <https://www.umu.se/utbildning/program/grundlararprogrammet--grundskolans-ak-4-6/>, hämtad 2025-01-20.

Umeå universitet, "Lärarutbildning och pedagogik", <https://www.umu.se/utbildning/sok/l%C3%A4rarutbildning-och-pedagogik/>, hämtad 2025-01-20.

Umeå universitet, "Samiska A, Sydsamiska", <https://www.umu.se/utbildning/kurser/samiska-a-sydsamiska/>, hämtad 2025-01-23.

Umeå universitet, "Samiska", <https://www.umu.se/utbildning/amnen/samiska/>, hämtad 2025-02-21.

Umeå universitet, "Vill du bli lärare i finska, meänkieli eller samiska?", <https://www.umu.se/sprakstudier/minoritetssprak/l%C3%A4rare-i-minoritetssprak/>, hämtad 2025-01-20.

Umeå universitet, "Ämneslärarprogrammet – gymnasieskolan",
<https://www.umu.se/utbildning/program/amneslararprogrammet---gymnasieskolan2/>, hämtad 2025-02-28.

Författningar med mera

Förordning (2007:1181) med instruktion för Institutet för språk och folkminnen

Förordning (2009:1299) om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

Förordning (2009:1395) med instruktion för Sametinget.

Förordning (2011:131) med instruktion för Sameskolstyrelsen.

Förordning (2011:326) om behörighet och legitimation för lärare och förskollärare.

Förordning (2011:556) med instruktion för Statens skolinspektion.

Förordning (2012:811) med instruktion för Universitets- och högskolerådet.

Förordning (2015:1047) med instruktion för Statens skolverk.

Förordning (2021:1335) om utbildning till lärare och förskollärare.

Gymnasieförordningen (2010:2039).

Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

Myndighetsförordning (2007:515).

Sametingslag (1992:1433).

Skolförordningen (2011:185).

Skollag (2010:800).

Socialtjänstlagen (2001:453).

Språklag (2009:600).

Nationella minoritetsspråk – kortsiktiga och otillräckliga statliga insatser (RiR 2025:16)

I Sverige är jiddisch, finska, meänkieli, romani chib och samiska erkända som nationella minoritetsspråk. Alla har rätt att tala sitt språk, och språk utgör ofta en viktig del av ens identitet. Minoritetsspråken är också en del av den svenska kulturen och kulturarvet. Därför har staten åtagit sig att hålla de nationella minoritetsspråken levande.

Riksrevisionen har granskat hur ett antal myndigheter arbetar för att bevara de nationella minoritetsspråken. Dessa myndigheter är Institutet för språk och folkminnen (Isof), Länsstyrelsen i Stockholms län, Lunds universitet, Sametinget, Statens skolverk, Stockholms universitet, Södertörns högskola, Universitets- och högskolerådet (UHR) och Umeå universitet.

Riksrevisionens slutsats är att statens insatser inte är tillräckliga. Dessutom kan staten använda sina resurser mer effektivt, genom att fördela dem under en längre tid i stället för i korta satsningar.

Riksrevisionen föreslår därför att regeringen styr sina myndigheter på ett mer långsiktigt sätt, så att de får bättre planeringsförutsättningar. Det gäller Skolverkets uppdrag att samordna undervisning och främja produktionen av läromedel i minoritetsspråken, Isofs ansvar för språkcentrum, samt Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametingets uppföljande och stödjande uppdrag.

Riksrevisionen föreslår även att ansvariga lärosäten och UHR förbättrar informationen om möjligheterna att bli lärare i minoritetsspråken. Dessutom rekommenderar Riksrevisionen att regeringen flyttar ansvaret för webbplatsen Minoritet.se till Länsstyrelsen i Stockholms län eller en annan lämplig myndighet, som får i uppdrag att göra sidan mer användarvänlig.